

ORIZONT

REVISTĂ A UNIUNII
SCRIITORILOR DIN
ROMÂNIA

SERIE NOUĂ, 32 PAGINI

25 OCTOMBRIE 2011

NR. 10 (1549),

ANUL XXIII

1 LEU

Editată în colaborare cu
Centrul pentru Dialog
Multicultural "Orizont"

10

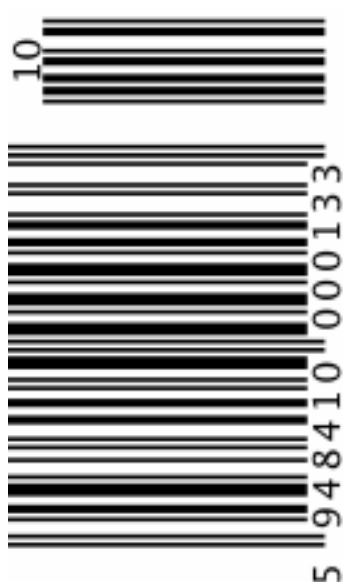
www.revistaorizont.ro

LIBER LA CARTE ROMÂNĂSCĂ MADRID, 2011

Foto ADRIAN OTOIU

32, 27

AVIARUL DE CĂRȚI DIN MADRID ADRIAN OTOIU

Cocotate acolo sus, grinzile acestea, încă mirosind a rășină de brad, par să fie niște stinghii. Iar păsările sunt tocmai acolo, cu aripi de carton și cu penaj de hârtie înfoiată. Într-adevăr, refuzând să se așeze locului – și poate că aceasta e o bună metaforă pentru literatura română a momentului – cărțile plutesc, cu zecile, cu sutele, în aerul Fe(e)riei de la Madrid. În vreme ce toate cărțile spaniolilor stau așezate și se oferă pasive cititorilor, ale noastre n-au astâmpăr și, suspendate cu fire invizibile de coroana de cherestea (da, asta e misterul levitației lor), se rotesc, se răsucesc, se înfoaie, se închid sau se deschid, se ascund sau se dezvăluie în voia curenților de aer și (de ce nu) de idei care traversează hala târgului.

27

UNDE SE ÎNTÂLNESC CE BĂRFESC, CE BEAU ȘI CE MANÂNCĂ SCRIITORII?

AUREL GHEORGHE ARDELEANU

LIVIU PETRU BERCEA

CONSTANTIN BUICIUC

OCTAVIAN DOCLIN

DAN NEGRESCU

MIRCEA PORA

6-7

open art
Timisoara Open Art City

PROIECT REALIZAT
CU SPRIJINUL PRIMĂRIEI
MUNICIPIULUI
TIMIȘOARA ȘI AL
CONSILIULUI LOCAL
TIMIȘOARA, ÎN CADRUL
CONCEPTULUI
TIMIȘOARA
OPEN ART CITY
(TIMIȘOARA - ORAȘ
DESCHIS AL ARTELOR)

95
CORNEL UNGUREANU

Mhai Șora, 95 Marius Ghica realiza, la Editura Paralela 45, un amplu și remarcabil volum destinat lui Mihai Șora, atunci când filosoful împlinea 90 de ani. Mărturisesc că singurul lucru care mi se părea rău ales era titlul volumului: SORA. Șora se numeau Mariana, Melentie, Andrei și încă vreo cinci membri importanți ai familiei. Am vrut să realizez cu o colaboratoare a mea, Lia Ghimpu, o carte despre preotul Melentie Șora, tatăl filosofului. Și despre Familia Șora. Un volum care să se deschidă cu articolele, scrisorile, confesiunile lui Melentie Șora. Preotul scria mult, publica prin toate revistele Banatului pagini demne de datoria sa de păstor. Era foarte activ în consiliul de conducere al Primăriei orașului Timișoara. Era omul dialogului și al datoriei. Se trăgea dintr-o familie din Apuseni: tatăl lui, adică bunicul lui Mihai Șora, era încă viguros la 90 de ani. Era vertical la vârstele înalte, așa cum vor fi fost toți bărbații din arborele genealogic al lui Mihai Șora. Sau cum se scrie în prima carte a celui mai de seamă gânditor român de azi: "Problema omului: cum se trăiască precum un arbore, fără a înceta prin aceasta să fie om". Omul datoriei, în ordinea înaltei tradiții.

Ultimul dialog al lui Mihai Șora beneficiază de talentul unui bun convorbitor, Leonid Dragomir, care își intitulează cartea *Mihai Șora. O filosofie a bucuriei și a speranței* și așază concluziile sub semnul unei propoziții a Maestrului: Viața gândului e plină de bucurii. Dintre decupările pe care ni le propune autorul cărții, l-aș alege pe acesta: "Dar întrebările globale care pe deasupra mai sunt și circulare și care (numai ele) sunt cu adevărat vitale, ce răspuns pot ele comporta? Oricum, ele cer un interminabil răspuns desfășurat, care să indice un itinerariu. *Homo viator*. De fapt, întrebările globale, ca întrebări vitale, sunt singurele care ne interesează. La aceste întrebări nu-ți poate da nimeni răspuns. Tu însuți îl trăiești (acest răspuns) de-a lungul întregii vieți, sub forma unei întrebări care îți structurează întreaga viață și care, de fapt, ea este răspunsul". E un text potrivit pentru acest moment al aniversărilor. Să scriem: o secvență dintr-un dialog întemeietor.

Poate că volumele de succes ale lui Mihai Șora sunt cele de dialog. Înțeleptul are răbdare și găsește mereu tonul potrivit pentru a vorbi despre sine și despre lume, despre istoriile culturale și cele politice, despre el, despre profesorii și despre prietenii săi. Are politețea exemplară a discursului și a relației. Păstrează mereu o claritate fără fisură: nu are nici o ezitare în afirmațiile făcute. Părerea lui este aceasta, trebuie să fie demnă de această discuție. E firesc, e apropiat, își trăiește liniștea deplină a autorității: știe. Știe lucrurile care ne sunt necesare, e stăpânul adevărilor de care acum, aici, e nevoie. Are mereu lângă el un tânăr prieten cu care conversează. Poate să-i arate tânărului că și el, tânărul, știe: e capabil de a filosofa.

Descopăr într-o carte a lui Tudorel Urian relatarea unui asemenea dialog purtat pe străzile Parisului. Mihai Șora îi vorbește tânărului despre anii lui din Franța. Capitolul se numește *Lecțiile vieții: pe cărările paradisiului și ale infernului*. Important este, în deschiderea acestui capitol, în secțiunea *O plimbare în lumea de ieri*, apelul la celebrul volum al lui Mihai Șora, *Despre dialogul interior*. Dialogul este deschis cu acest motto: "Problema

omului: cum să trăiască asemeni unui arbore, fără a înceta prin aceasta să fie om". Comentariul tânărului prieten: "În lumea contemporană [...] în goana tot mai bezmetică după obiective de tot felul, omul este pe cale să-și piardă dimensiunea verticală și, odată cu ea, elementele care o definesc, sentimentele, puterea de a admira, dorința de cunoaștere, bucuria de a zâmbi unui necunoscut, obișnuința de a nu trece cu indiferență pe lângă frumosul care ne înconjoară". Obișnuința de a nu trece indiferenți pe lângă frumosul care ne înconjoară, iată prima lecție. Să fii atent la tot ceea ce este susceptibil să ofere ființei umane vigoarea de neclinită a unui copac. Și scrie "tânărul prieten": "Dacă astăzi cei mai mulți oameni sunt sclavii exteriorității, fugii decerebrate către obiective cât mai palpabile, pentru intelectualii de factură clasică, precum Mihai Șora sau Alexandru Paleologu, consolidarea dimensiunii verticale a propriei ființe umane reprezintă principalul scop al existenței. Tot ce se întâmplă în exterior – atât în bine, cât și în rău – nu face decât să îmbogățească structura interioară, care dă ființei vigoarea unui copac". Memorabil apelul la "dialogul interior"! Critica de identificare propune și ilustrează, aici, o normă morală.

Neagu Djuvara 95 Dacă arborele genealogic al lui Mihai Șora ia înălțime lângă Centrul Timișorilor (sau bănățenii vor să dea sens unui orgoliu local făcând Familia Șora sub semnul unui secol XX al Banatului), arborele genealogic al lui Neagu Djuvara trece dincolo de vremurile fanariote și de așezările Centrului, risipindu-se prin Europa, Africa, Statele Unite. El e din timpul globalizării sau al schimbărilor de sens: vine dintr-o istorie românească rară care vrea să fie trează într-una a războiului rece, întinde ramuri într-o Africa a emancipării ca să se recunoască pe deplin într-o Europă a mutațiilor galopante. Revine Acasă ca să scrie autobiografii, istorii ale românilor și ale vremurilor noastre, dintr-o poziție luptătoare, uneori incomfortabilă. Uneori provocatoare. Personalitate puternică, ține discursuri despre el și despre ceilalți ca să-și asume statutul de pedagog, dar și de prozator – de bărbat al scrisului artist. Livreză în memorialistica sa documente istorice, dar întrebarea este, fiindcă a trecut printr-o istorie a granițelor, cât divulgă și cât, potrivit uzanțelor, păstrează sub pecetea tăinei. Stilul ofensiv al liderului celor din exil și al celor "întorși în țară" rămâne strălucitor în paginile sale neiertătoare, de portretist remarcabil. Dacă facem statistici, putem descoperi că nici un cărturar român nu și-a trăit vârsta cu atâta distincție în fața aparatului de filmat – că în ultimii ani a fost un personaj vizibil în show-uri memorabile, cum puține au adus în fața spectatorului televiziunii noastre.

Scrie Andrei Pleșu: "De câte ori îl văd (s.n.) mă contaminez de buna lui dispoziție, savurez bunele lui maniere și admir curajul opiniilor sale, adeseori în afara convențiilor curente". În afara convențiilor, ca un senior care știe să-și respecte rangul.

Neagu Djuvara rămâne una dintre figurile esențiale ale culturii noastre de azi – una dintre personalitățile exponențiale ale...cum să spunem...ale aristocrației românești din secolul XX. Sau, iată, XXI.

Adelina von Kugler Fodorac 95 (și încă...) Despre prezența timișoreană a verișoarei lui Grigore Cugler am aflat într-un interval

nemțean de la Adrian Alui Gheorghe; revista **Antiteze** publicase în anul 2000 pagini despre doamna Kugler Fodorac și despre Grigore Cugler, nu le văzusem fiindcă publicațiile culturale au o circulație ridicolă.

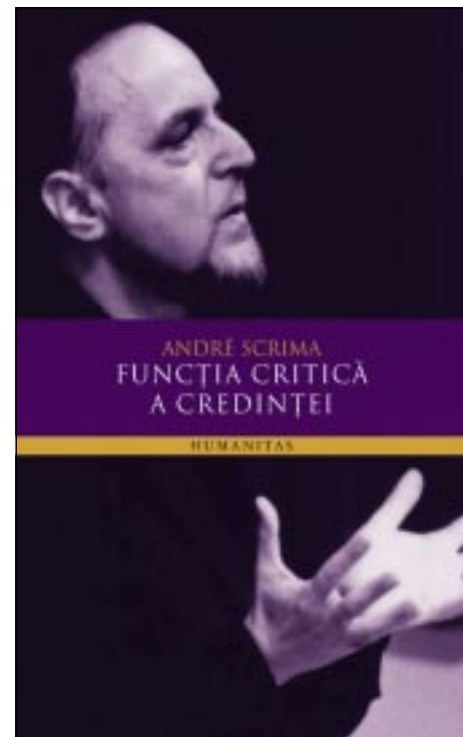
Am vizitat-o pe doamna Adelina von Kugler Fodorac abia anul acesta, în septembrie, așteptând să ne oprim asupra celebrului scriitor. Nu, nu era cazul; doamna Kugler Fodorac mi-a vorbit despre extraordinarul ei arbore genealogic în care există Cante-mirești, aristocrați vienezi, familii celebre ale Moldovei. Despre fiul ei, despre extraordinarul ei soț – despre neasemuitele lor întâlniri. Ea însăși a fost o studentă eminentă a lui Simion Mehedinți, profesorul ar fi dorit să o rețină preparatoare, nu s-a putut. A scris o monografie a orașului Roznov care s-a prăpădit într-un incendiu. Doamna Adelina von Kugler Fodorac îmi oferă volumul **Mărturisiri** (cu subtitlul **Timișoara-Heilbronn 1976-2003**, dar reluat mereu ca să ajungă până în 2009). Verișoara lui Grigore Cugler este un prozator citabil, care trăiește bucuria scrisului, a "amintirii": "Îmi era dragă școala, îmi erau dragi profesorii, îmi erau drage colegele; totdeauna mi-au fost dragi oamenii. Îmi amintesc cum ne succedam alfabetic la catalog, știu cum stăteam în bănci". Își iubește colegele, dar nu pe toate. "Am împărțit împreună bucuriile și tristețile în căminul "Spiru Haret", a cărui viață intimă a descris-o, cu multă fantezie, dar departe de adevăr și nemulțumitor

pentru mine, Anișoara Odeanu în romanul **Într-un cămin de domnișoare**".

Om tradițional în sensul deplin al cuvântului, doamna Adelina von Kugler Fodorac scrie, trăiește și înțelege lumea altfel decât verișorul ei Grigore Cugler și cu totul altfel decât colega ei de cămin studențesc de odinioară, Anișoara Odeanu.

Cristea Sandu Timoc 95 Cristea Sandu s-a născut între românii din Timoc și a dat strălucire ținutului său natal prin culegerea de basme din Valea Timocului. Unicitatea culegerii și a stilului său combatant l-a legat de o seamă de personalități culturale: Tudor Vianu îl ia lângă el când pleacă ambasador la Belgrad. Va face ani de închisoare, dar va rămâne un militant dinamic pentru drepturile românilor din Serbia și de pe Valea Timocului. Scrie poezie apreciată de Mircea Ciobanu, sub semnul căruia își descoperă drumul de poet. Conducător al Astrei bănățene, regăsită după 1990, Cristea Sandu Timoc se aniversează într-un moment al Astrei: la cei 150 de ani ai acestei asociații culturale ilustrate, odinioară, de mari cărturari români. Filiala timișoreană, sub conducerea lui Cristea Sandu Timoc (președinte de onoare I.P.S. Nicolae Corneanu) încearcă, în aceste vremuri neprielnice culturii, să prelungească mesajul celor de odinioară.

CĂRȚILE LUNII OCTOMBRIE

FOTOTECA ORIZONT

MARLEN HECKMANN-NEGRESCU ȘI ANDREI UJICĂ
ÎN 1971, LA 20 DE ANI

LA TOLCE VITA O IPOTEZĂ CU NEXT-PRINCEPELE EX-REGELUL ÎN ILIESCUNISM! MARCEL TOLCEA

Dragostea tot mai sufocantă pentru Rege a pesediștilor și a Preafericitului Voiculescu (Too Felix, în engleză-latină) mă face să mă gândesc cu nostalgie la primii ani de iliescunism. Îmi spun mereu că dacă Radu Duda ar fi fost atunci next-principele ex-regelui, alta ar fi fost soarta României. Scriu rândurile acestea privind la TV cum hăitașii de atunci râgăie despre normalitate. E o nouă duminică republicană! Sau o veche Republică Dominicană?

JUDETUL GIULGIU

Dar și județul Alba-Neagra, vecin cu județul Bihoarde, cel de lângă județul Sluj. Ies repede, să nu vină după mine cei din județul Gealați.

Au murit sau nu mai sunt unele sunete, zgomote, melodii ale firii?
De pildă a dispărut în neantul alb, poate de iaurt nămolos, sunetul sticlelor de lapte în naveta lor, mereu matinală. țăcănitul mașinii de scris și icnetul metalic al tamburului ce se întorcea când ajungeai la capăt de rând. Glasul de pionier în care stătea încolăcit ca un șarpe puber viitorul activist Balaure Orișicum. "Geamuri, sticlă de geamuri", din plămâinii transparenți ai unei broaște țestoase cu carapacea dreptunghiulară. Cântarea bolborosită unui duet: Apa caldă și Agent termic atunci când, în zori ori noaptea târziu, reveneau în țevile de la bloc ca o maree timidă. Tusea bolborosită a motorului de Dacie, dimineața, când icnea de 2-3 ori până când bujiile învingeau și benzina, și toluenul. Ecolul molcom al liniștii, al dichisului nu mai e!

O DOAMNĂ CU COC ÎNTR-O DACIE 1310 TUNATĂ

Astăzi am văzut ceva minunat pe o stradă din Timișoara: o Doamnă cu coc într-o Dacie 1310 tunată. Doamna avea în jur de 60 de ani, se vedea că fusese frumoasă. De fapt era. Conducea ca și cum ar fi fost la timona unui galion spaniol, cu privirea înfiptă în orizontul nu prea îndepărtat. Părea absentă, ca o aristocrată ce îi face perimetrului din jur favoarea de a se găsi chiar acolo. Mașina, la rândul-i, strălucea de curățenie, de parcă tocmai ar fi sosit de la Colibașiul anilor 70. Fisticării la ștergătoarele de parbriz, jante ca de platină, un duios cățeluș sub lunetă care mișca din cap asemenea unei școlărițe americane în fața unui antrenor de slăbit. Am vrut să le salut, și pe Doamna cu Coc, și pe Dacia cu îmbunătățiri funciare (sic!), dar au dispărut în niciunde, ca și cum, fix după semafoarele ruginii de la Conti, ar fi venit deja Toamna.

UNIUNEA SCRITORILOR DIN ROMÂNIA FILIALA

30 septembrie 2011. 1) Inaugurarea anului literar 2011-2011, cu înmânarea de carnete noilor membri ai Uniunii Scriitorilor din România – Filiala Timișoara. Despre personalitatea noilor primiți în USR, despre statutul de membru al Uniunii au vorbit Lucian Alexiu, Bărányi Ferenc, Mircea Mihăieș, Marian Odangiu și Cornel Ungureanu. 2) A avut loc aniversarea scriitorului Cristea Sandu Timoc, cu prilejul împlinirii vârstei de 95 de ani. Scriitorul a fost omagiat de colegi, prieteni, cunoscuți. Despre opera scriitorului, a omului de cultură au vorbit Mircea Mihăieș și Cornel Ungureanu. 3) A fost lansat volumul *Candela împotriva timpului*, de Titus Suciuc și Vasile Bogdan. Volumul conține interviuri cu participanții la evenimentele din decembrie 1989. Traian Orban, directorul Muzeului Memorialul Revoluției a împărțit volume celor prezenți – celor intervievați de Titus Suciuc și Vasile Bogdan.

7 octombrie. A avut loc prima dintre *Zilele Editurii Marineasa*. Viorel Marineasa, director al editurii, a venit însoțit de câțiva dintre autorii săi de ultimă oră (Ana Simon, Corina Rujan). A fost lansat volumul *Ulise între două lumi promise*, de Constantin Mărcuș. Despre scrisul autorului, despre filmele, despre statutul său de moderator tv., dar și despre cărțile editurii Marineasa au vorbit Gheorghe Secheșan, Ana Simon, Viorel Marineasa.

8 octombrie. La librăria Humanitas-Joc Secund a avut loc întâlnirea cu Matei Vișniec și lansarea volumului *Matei Vișniec* al Danielei Magiaru. S-a desfășurat un spectacol (*Scrisori de dragoste către o prințesă chineză*, de Matei Vișniec), în regia/lectura actorului sibian Ciprian Scurtea. Despre cartea Danielei Magiaru au vorbit Cornel Ungureanu, Alina Mazilu și Matei Vișniec, care a evocat întâlnirile sale cu teatrele din România și din lume.

14 octombrie. Sala de cenaclu a Filialei Uniunii Scriitorilor a fost arhiplină la sărbătorirea scriitorului Bărányi Ferenc, cu prilejul împlinirii vârstei de 75 de ani. A avut loc lansarea volumului *Vreme trece, vreme vine* de Bărányi Ferenc, versiunea românească de Ildikó Gábos Foartă. Despre opera scriitorului, dar și despre omul politic (Ministru al Sănătății, odinioară...) au vorbit Maria Pongrácz Popescu, Bodó Barna, Ildikó Gábos Foartă, Ion Marin Almăjan, D. Galay-Karpos, Marcel Turcu, Bărányi Ildikó, Ion Jurcă Rovină, Cornel Ungureanu și alții. Traducătoarea a citit din proza sărbătoritului pagini îndelung aplaudate.

CALENDARUL ANIVERSĂRILOR 2011 OCTOMBRIE

- 1 octombrie 1940 s-a născut **Ion Jurca Rovina**
- 3 octombrie 1969 s-a născut **Radu Pavel Gheo (Radu, Pavel Gheorghiță)**
- 4 octombrie 1969 s-a născut **Adrian Bodnaru**
- 4 octombrie 1969 s-a născut **Henrike Brădiceanu Persem**
- 4 octombrie 1968 s-a născut **Daniela Rațiu**
- 4 octombrie 1970 s-a născut **Robert Șerban**
- 6 octombrie 1950 s-a născut **Mircea Cavadia**
- 9 octombrie 1956 s-a născut **Daniel Vighi**
- 12 octombrie 1957 s-a născut **Ildikó Gábos**
- 12 octombrie 1968 s-a născut **Dana Nicoleta Popescu**
- 14 octombrie 1919 s-a născut **Mircea Șerbănescu**
- 19 octombrie 1954 s-a născut **Carmen Odangiu**
- 19 octombrie 1951 s-a născut **Dumitru Oprișor**
- 23 octombrie 1951 s-a născut **Marlene Heckmann (Negrescu)**
- 25 octombrie 1945 s-a născut **Srboliub Mișcoviici**
- 25 octombrie 1975 s-a născut **Lucian Emanuel Vârșăndan**
- 27 octombrie 1950 s-a născut **Kiss András**
- 31 octombrie 1954 s-a născut **Ionel Bota**

SĂRBĂTOAREA STRĂZII AUGUSTIN PACHA CURȚI INTERIOARE, 29 OCTOMBRIE 2011

Un eveniment multicultural pe modelul german *Strassenfest*.
Din program:

- ora 11: Prezentarea cu ghid istoric a clădirilor și a curților interioare. Prezintă istoricul Ioan Hațegan;
- ora 11.30: *Karl Brocky și epoca sa*, vernisajul unor tablouri ale pictorului la Muzeul de artă;
- ora 12.30: *Episcopul, Hitler și securitatea* de William Totok, teatru stradal realizat de Asociația culturală Avangart;
- ora 13: *Tribuna Civică – Strada istorică: perspective culturale, turistice, social-economice*, participă la dezbatere autorități publice, personalități culturale, lideri de opinie. Moderator conf. univ. dr. Vasile Docea, istoric;
- ora 14: *Literatură și muzică într-o curte interioară*. Moderator conf. univ. dr. Viorel Marineasa, scriitor;
- ora 15: Vernisajul expoziției cu tema *Curți interioare*.

Manifestările sunt găzduite în curtea interioară a Direcției pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național a județului Timiș (str. Episcop Augustin Pacha, nr. 8, Timișoara)

EUROPA: A CONSTRUI, A CRITICA

JACQUES LE RIDER

Jacques Le Rider, născut în 1954, este germanist, director de studii la l'Ecole pratique des Hautes Études (EPHE) după 1999 (catedra de istorie culturală europeană "L'Europe et le monde germanique"). A fost distins cu următoarele premii: 1983 - Premiul Strasbourg al Fundației F.v.S., 1986 - Medalia Hölderlin a Orașului Tübingen, 1990 - Premiul Gegner al Academiei de științe morale și politice, 2000 - Premiul Gay-Lussac - Humboldt, premiul științific franco-german al Fundației Alexander von Humboldt, 2006 - Premiul Gabriel Monod al Academiei de Științe morale și politice, 2009 - Premiul Guizot al Academiei franceze, 2010 - Premiul Henri Hertz 2010 al Cancelariei Universităților din Paris, 2010 - Chevalier de l'Ordre du Mérite al Republicii Federale Germane.

Între principalele sale volume se numără:

Le Cas Otto Weininger. Racines de l'antiféminisme et de l'antisémitisme, Paris, PUF, 1982 (traducere în limba română a unor studii despre Weininger, de Dana Cheitrinescu și Ciprian Vălcău, în Otto Weininger sau voluptatea excesului, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2003); Modernité viennoise et crises de l'identité, Paris, PUF, 1990, a II-a ediție revăzută și adăugită, 1994; reeditare în colecția PUF Quadrige, 2000 (traducere în limba română de Magda Jeanrenaud, Modernitatea Vieneză și crizele identității, Iași, Editura Universității "Al. I. Cuza", 1995 și 2003, cu o postfață de Adriana Babeți); La Mitteleuropa, Paris, PUF, Que sais-je ? n° 2846, 1994, a II-a ediție revăzută, 1996 (traducere în limba română de Anca Opric, prefață de Andrei Corbea-Hoisie, Mitteleuropa, Iași, Polirom, 1997, col. "A Treia Europă"); Hugo von Hofmannsthal. Historicisme et modernité, Paris, PUF; Perspectives germaniques, 1995; Les Couleurs et les mots, Paris, PUF, 1997, a II-a ediție revăzută, 1999, Nietzsche en France, de la fin du XIXe siècle au temps présent, Paris, PUF, 1999; Journaux intimes viennois, Paris, PUF, 2000 (traducere în limba română de Magda Jeanrenaud, Jurnale intime vieneze, Iași, Polirom, 2001); Europa centrală sau paradoxul fragilității, ediție și traducere de Ciprian Vălcău și Ilinca Ilian, Iași, Polirom, 2001, col. "A Treia Europă"); L'Autriche de M. Haider. Un journal de l'année 2000, Paris, PUF, 2001; Freud, de l'Acropole au Sinaï. Le retour à l'antique des modernes viennois, Paris, PUF, 2002; Arthur Schnitzler ou La Belle Époque viennoise, Paris, Belin, 2003; Malwida von Meysenbug. Une Européenne du XIXe siècle, Paris, Bartillat, 2005; L'Allemagne au temps du réalisme. De l'espoir au désenchantement (1848-1890), Paris, Albin Michel, Bibliothèque Histoire, 2008; Faust, le vertige de la science (avec Paul-Jean Franceschini), Paris, Larousse, 2010.

— **Ciprian Vălcău:** Care este, după părerea dumneavoastră, cel mai important rezultat al integrării țărilor ex-comuniste din estul Europei în Uniunea Europeană?

— Extinderea Uniunii Europene la fosta zonă de influență imperialistă a URSS era o necesitate istorică. Însă voi sublinia două aspecte paradoxale ale acestei largiri. Mai întâi, statele care, pe cât pot să judec, par să fi prosperat cel mai bine după extindere, sunt state-națiuni ce aveau în ele însele toate resursele necesare pentru a renaște și a înflori. Mă gândesc, de pildă, la Polonia sau la Republica Cehă. În schimb Europa s-a dovedit incapabilă să rezolve dificultățile societăților care nu au găsit singure soluția problemelor lor. Uniunea Europeană nu este în niciun caz un supraproduct-providență.

S-ar părea apoi că integrarea cea mai reușită a fost aceea a fostei Republici Democratice Germania. Însă această integrare a constat în primul rând în reunificarea celor două părți ale unui stat-națiune proclamat în 1871. Într-un anumit sens, integrarea reușită a Republicii Democratice Germania (de la reforma monetară la politica educațională și culturală) dovedește că statul-națiune este singurul cadru în care se poate pune în practică o solidaritate. În acest caz, în ciuda celor câteva fricțiuni între "Wessis" și "Ossis", Germania nu s-a zgârcit când a venit vorba de transferuri financiare, politică regională, refundamentarea contractului ei social etc. În același timp, aprofundarea integrării europene s-a împotmolit și Germania s-a dovedit în stare să se erijeze, în anumite probleme, în lider al euroscepticilor. Iată un subiect de meditație pentru toți cei care consideră că principiul european și vechea formulă a statelor-națiune

sunt antitetice. Formula lui Charles de Gaulle, Europa națiunilor, este o contradicție pe care europenii o dezbat, vai!, de la începutul anilor 1970. Cu toate acestea, eu sunt un mare admirator al lui Charles de Gaulle, pe care îl consider, asemenea majorității francezilor, drept ultimul om de stat integru și inspirat pe care l-am avut în secolul XX.

— Care este, după dumneavoastră, principala miză a proiectului de unificare europeană? Este, înainte de toate, o chestiune economică, politică sau culturală?

— Aceste trei mize sunt inseparabile. Cultura este o "structură" care condiționează toate aspectele unei societăți: nu numai sfera intelectuală, literară, artistică, științifică, etc., ci și legătura socială (ce ar fi dacă o cultură s-ar mulțumi cu o stare de "sălbăcie" socială), sistemul economic (se vorbește curent despre "cultură economică"), instituțiile politice și ceea ce ține de "cultura politică". Invers, s-a dovedit că perioadele de criză economică, socială și politică sunt însoțite cel mai adesea și de o criză culturală. Putem apoi scoate în evidență importanța unei economii bune a culturii (industria cărții, a cinematografului, industria mijloacelor media, piața artistică etc.) și a unei politici culturale juste (democrația constă și în prezervarea accesului la cultură pentru un număr cât mai mare de oameni; chestiunea relațiilor dintre administrațiile guvernamentale și cultură rămâne deschisă: deși este limpede că cultura nu se poate sprijini doar pe bunăvoința autorității publice, ne vine greu să ne închipuim o administrație guvernamentală care nu ar acorda nicio importanță culturii).

Simplul fapt că, în cadrul Uniunii

Europene, continuăm să ne punem problema competenței europene și a competenței statelor membre spune multe despre imperfecțiunea întregului edificiu. În jargonul Uniunii Europene, asta se spune astfel: "Comunitatea acționează în limitele competențelor care îi sunt conferite și ale obiectivelor care îi sunt atribuite prin prezentul tratat. În domeniile care nu sunt de competență sa exclusivă, Comunitatea nu intervine, în conformitate cu **principiul subsidiarității**, decât în cazul și în măsura în care obiectivele acțiunii preconizate nu pot să fie realizate într-un mod satisfăcător de către statele membre, însă pot fi realizate mai bine la nivel comunitar din cauza dimensiunilor sau efectelor acțiunii preconizate".

Această distincție mi se pare amăgitoare. Ea nu face decât să proiecteze asupra Europei reprezentările confuze pe care le are fiecare stat membru despre repartizarea competențelor în interiorul propriului sistem pe care este înclinat să îl considere drept foarte prețios și vrednic să fie apărat cu orice preț. În Franța, nimeni nu mai știe foarte clar ce ține de stat, ce de regiune, de departament, de sindicatul comunelor, de comună. Aceste chestiuni nu îi interesează decât pe profesioniștii politici, care își apără locul într-o organigramă.

Dacă începând din anul 2008 Europa a intrat într-o criză de o gravitate ieșită din comun, acest lucru s-a întâmplat tocmai din cauza acestui bizantinism instituțional care o paralizază. Sau Europa este o realitate și, în acest caz, ea este evident nivelul suprem de competență în toate domeniile, sau vom continua să ne întrebăm dacă ajutorul acordat celor fără adăpost sau subnutriților ține de Europa sau de statele membre, timp în care săracii se îngrămădesc din ce în ce mai mulți pe trotuarele marilor noastre orașe.

Un mare spirit fondator și-a pus întrebarea omenescă, prea omenescă: "De unde să începem?" Într-adevăr, Roma n-a fost construită într-o zi. Însă Tratatul de la Roma au deja mai bine de jumătate de secol și, în prezent, întrebarea lui Jean Monnet (să începem de la piața comună sau de la cultură?) pare futilă. Da, dorim o Europă politică, economică și culturală totodată. Chit că nu o dorim decât ca să scăpăm de guvernele care uneori se poartă în statele

lor ca prinișorii din micro-statele din fostul Sfânt Imperiu roman de națiune germană.

— De unde provine nemulțumirea elitelor din țările care au aderat la UE după 2002? Poate din niște așteptări prea mari pe care realitatea nu le-a împlinit?

— În măsura în care pot spune ceva, nemulțumirea elitelor noilor state membre ale Uniunii Europene ține fără îndoială de iluziile prea mari pe care și le-au făcut în ultimele decenii în legătură cu binefacerile Europei Occidentale. Trăind sub jugul socialismului real, cum se spunea, erau ademenite să spere într-un viitor roz în Uniunea Europeană. Au fost repuse în circulație reprezentări ale Europei Centrale, ale celei de-a "treia Europă", ca și cum vechea Europă Centrală avea să redevină centrul sau calea de mijloc a Europei. Însă o jumătate de veac de excludere marginalizase Europa Centrală sau de mijloc. Centrul de greutate al Europei se deplasase spre Vest. Amară nedreptate a istoriei: societățile în care ideea europeană era cea mai sinceră, mai entuziastă și mai încrezătoare aveau să sufere din plin consecințele crizei construcției europene.

Au fost nevoite să-și lase repede baltă iluziile. "Cei treizeci de ani glorioși" se sfârșiseră. Creșterea economică se terminase. Instituțiile puse pe picioare de vechile state-membre ale Uniunii, contestate deja serios încă dinainte de 1989-1990, se dovedeau inadaptable pentru Uniunea Europeană lărgită. În loc să servească la perfecționarea construcției europene, care trebuia să ajungă logic la o constituție confederală, extinderea Uniunii europene începea "deconstrucția europeană". Conducătorii politici ai noilor state-membre au contribuit la această deconstrucție europeană repetând ad nauseam discursurile naționale, ba chiar naționaliste, care nu cu mult timp în urmă serviseră deja la legitimarea înșelătoare a regimurilor din zona care se numea Europa de Est: euroscepticismul nu era decât recodarea și reciclarea acestor vechi înșelătorii.

În vestul Europei lucrurile stăteau la fel: pentru a-și păstra prerogativele și puterea, conducătorii politici din fiecare țară agitau steagul național împotriva "miciei mondializări" europene. Guvernele naționale își atribuiau tot ceea ce era bun. Tot ce era rău, aruncau în cărca Europei. Uniunea

INTERVIU

Europeană era victima acestor discursuri înșelătoare.

Voi aminti aici volumul istoricului și politologului maghiar André Reszler, pe care l-am cunoscut ca profesor la Universitatea din Geneva: *L'Intellectuel contre l'Europe*, publicat la PUF în 1976. Această carte are meritul de a evoca o tradiție mult mai veche: aceea a respingerii europocentrismului strident și lăudăros, a interesului pentru civilizațiile de pe celelalte continente, pentru țările în curs de dezvoltare și țările emergente, a dezgustului pentru Europa "decadentă", a sentimentului dureros al teribilei compromiteri a civilizației europene din secolul XX: Europa este totuși aceea care a dat naștere la două războaie mondiale, la nelegiuirile fascistă, național-socialistă și stalinistă, la anihilarea genocidară a evreilor, la colonialism, ale căror consecințe dezastruoase la scară planetară au izbucnit la lumina zilei în a doua jumătate a secolului XX.

Europa a fost folosită fără sfială pentru orice: regimurile fasciste au pretins că vor reîntemeia Europa, după care regimurile staliniste și post-staliniste au făcut același lucru. Europa nu este o valoare în sine. Europa este un cuvânt cu contururi imprecise care poate însemna și ce e mai bun, și ce e mai rău. Ca să putem gândi Europa într-o manieră constructivă, trebuie să și putem critica Europa, aș spune eu: în sensul kantian al cuvântului Kritik. Orice formă de gândire unică și dogmatică este nefastă. Oamenii politici care afirmă că trebuie să votăm cu orice chip pentru cutare sau cutare politică europeană, că nu există alternativă, că sau o acceptăm, sau vin haosul și regresul, nu au imaginație, curaj și încredere în democrație. Dacă îmi e îngăduit să vorbesc despre situația mea personală, mă voi mărgini să amintesc două date: eu m-am născut în februarie 1954, iar Tratatul de la Roma au fost semnate în martie 1957. Pentru mine deosebirea dintre Franța și Europa nu a fost decât mică, în realitate neglijabilă: pentru generația mea, Franța este de neconceput fără comunitatea europeană și invers. Când sunt nemulțumit de politica europeană, sunt nemulțumit de politica franceză. Aceiași miniștri și aceiași comisari de stat acționează și la Bruxelles, și la Paris, iar Franța n-a trebuit să "îndure" politica europeană. După părerea mea, euroscepticismul poate fi definit ca "scepticismul europenilor" față de instituțiile lor politice, economice și sociale. Uniunea Europeană nu e decât punctul de intersecție al politicilor guvernamentale aplicate în fiecare stat-membru. Cei care pretind că vor să-i izbăvească pe europeni de Uniunea Europeană, național-populiștii de extremă-dreapta, ca și antimondialiștii de extremă-stânga, sunt negustori primejdioși de iluzii. Pentru a regenera Uniunea Europeană ar trebui să începem regenerând viața democratică în statele-membre. Criza Uniunii Europene este rezultatul crizei sistemelor politice, economice și sociale din majoritatea țărilor europene.

Criza financiară care face ravagii în prezent dovedește din plin că Europa nu poate realiza ceea ce guvernele naționale nu știu, nu pot sau nu vor să facă fiecare pe cont propriu. Competența supranațională nu ar ști să completeze neajunsurile naționale.

— *Ce s-ar putea întâmpla în cazul în care proiectul european eșuează? Ce rol ar juca Europa într-o lume dominată de Statele Unite și de China?*

— Dacă întrebarea dvs. are drept obiect chestiunea puterii Europei în comparație cu concurența americană și chineză, v-aș

întreba: puterea Europei aduce vreo fericire popoarelor europene? Cum poate însufleți puterea Europei culturile europene? În timpul perioadei cu cea mai excepțională producție culturală, în epoca lui Goethe, a lui Kant și Hölderlin, Germania era exact opusul unei puteri și totuși cultura sa a atins un nivel excepțional. Rivalitatea dintre Paris și New York își are originea în anii 1920. Însă afinitățile culturale între Europa și Statele Unite sunt atât de mari încât nu îmi este deloc teamă de puterea americană, care a salvat Europa de cel puțin două ori, în timpul războaielor mondiale. Cultura americană și cea europeană sunt surori gemene. În ciuda metehnelor ei (dar, scria Rimbaud, care suflet e fără cusur?), democrația americană rămâne un model. La fel ca aceea din 1929, criza economică și financiară actuală face ravagii în același timp și cam la fel pe noul și pe vechiul continent. Cât despre temerile pe care le stârnește puterea chineză, ele nu sunt noi. În 1973, nu peste mult timp se vor împlini patruzeci de ani, Alain Peyrefitte și-a publicat best-sellerul *Quand la Chine s'éveillera... le monde tremblera*. Da, China s-a trezit. Dar noi tremurăm oare cu adevărat? Ce va fi de ceea ce a rămas din industria europeană dacă nu vom putea conta pe piața chineză? Gândiți-vă la teribila scădere a nivelului de viață dacă nu s-ar putea aproviziona la un preț scăzut din China! Unii ne înfățișează mondializarea ca pe o calamitate. Însă mondializarea ar putea fi condiția menținerii societăților noastre contemporane.

— *Ideea unei Europe cu două viteze vi se pare viabilă sau reprezintă exact eșecul ideii inițiale, așa cum a fost concepută ea de partizanii unificării Europei?*

— Ideea unei Europe cu două viteze (și de ce nu cu trei sau patru viteze?) nu este susținută decât de cei care cred că fac parte din Europa care merge la viteză mare. Însă o țară ca Franța ar trebui să fie foarte prudentă: ar putea cădea oricând în Europa cu viteză redusă. Să teoretizăm o Europă cu mai multe viteze înseamnă să recunoaștem eșecul proiectului european. Există deja geometrii variabile: zona euro, zona numită Schengen, etc. Însă nu trebuie să fim nici prea presați: Italia nu a reușit încă să-și unifice teritoriul național: Italia de nord și mezzogiorno rămân foarte îndepărtate unele de altele.

— *Ce rol ar trebui să joace "vechile națiuni" în contextul Uniunii Europene?*

— Vechile națiuni sunt mai înțelepte decât cele tinere? Au mai multe drepturi decât cele tinere? Vechile națiuni trebuie sprijinite de cele tinere, ca oamenii bătrâni de copiii lor, sau invers? În Europa, toate națiunile sunt de-o vârstă, sau aproape de-o vârstă. Cea care variază mai mult este data de formare a statelor-națiune contemporane. Helmut Plessner a lansat expresia verspätete Nation, "națiune întârziată", ca să explice "excepția germană" în epoca celui de-al III-lea Reich. Însă "națiune întârziată" nu este în niciun caz sinonim cu "tânără națiune". "Națiune întârziată" înseamnă: națiune ajunsă imperfect la împlinire, care nu a avut timpul necesar pentru a ajunge la maturitate. În contextul întrebării dumneavoastră, am putea spune și: vechile națiuni sunt, întocmai, prea vechi ca să meargă până la capătul construcției europene. Din acest motiv, nu putem conta decât pe tinerele națiuni, care nu rumegă amintirile nostalgice ale măreției lor trecute și pentru care Europa nu pare o amenințare, ci o făgăduință.

Dacă dați de înțeles că vechile națiuni

ar trebui să conducă "de sus" Europa, "tinerele națiuni" o vor lua la goană și ar avea dreptate.

De fapt, reflecțiile care tind să creeze o opoziție între națiuni și Europa sunt, după părerea mea, sterile. Poate întrebarea mai importantă este aceasta: cum să transformăm spațiul european într-un spațiu democratic când până acum modelul democratic nu a funcționat decât în cadrul statelor-națiuni? Cea mai gravă deficiență a Uniunii Europene este că ea nu constituie, pentru moment, un spațiu democratic. Alegerile europene și Parlamentul european nu sunt decât un embrion de democrație și această separare între structura europeană și popoarele europene le permite guvernelor naționale să alimenteze discursurile eurosceptice în funcție de nevoile mizelor lor politice interioare. Europa popoarelor urmează încă

să fie construită.

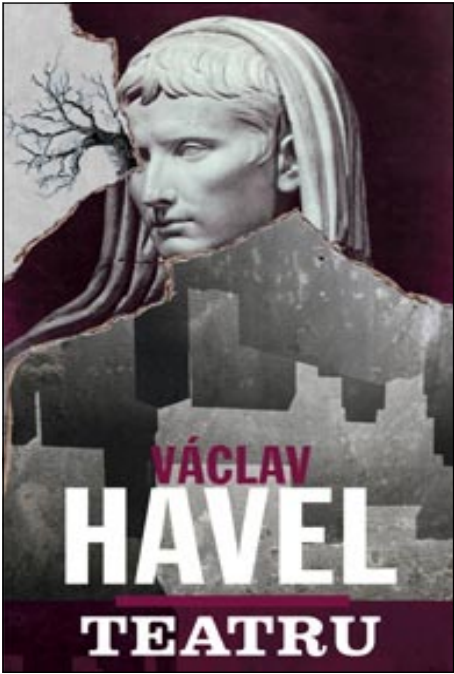
— *Sunteți de acord cu scriitorii și filozofii care vorbesc despre declinul inevitabil al societății europene?*

— V-aș răspunde pe un ton glumeț: Declinul Occidentului, a lui Spengler, datează din 1918-1922, și noi suntem tot la început. În ritmul ăsta n-avem niciun motiv să ne lăsăm cuprinși de panică și avem timp să ne pregătim pentru inevitabil.

Interviu realizat de
CIPRIAN VÂLCAN
Traducere din limba franceză de
CORNELIA DUMITRU

¹ Germani din Republica Federală Germania și Republica Democrată Germană (n. tr.).

NOU la CURTEA VECHE

UNDE SE ÎNTÂLNESC, CE BÂRFESC CE BEAU ȘI CE MÂNÂNCĂ Scriitorii?

AUREL GHEORGHE
ARDELEANU

Ancheta are un aer retro. Nostalgic. Ne reamintește de vremuri și unele deprinderi de mult ieșite din uz. Iar generalizările, prin natura lor, sunt riscante. Încerc, totuși, să răspund punctual. A). Unde ne întâlnim? În ce mă privește, e sigur, nu voi putea fi zărit nicidecum zăcând ore-n șir pe vreo terasă în fața unei halbe ori luându-mi prânzul într-un restaurant. Oricât de modest ar fi el. În rest, îmi văd rar colegii la cina, la lansările de carte, la aniversări, vernisaje, spectacole, ș.a.m.d. Mai des trecem unii pe lângă alții strecurându-ne anonimi și grăbiți, mereu grăbiți, prin mulțimea de pe străzile din centrul orașului. Totuși, uneori, apucăm să schimbăm și câte o vorbă în vreo stație când se nimereste să așteptăm împreună un mijloc de transport în comun. Dar, cel mai des îmi revăd câțiva confrăți rătăcind, asemeni mie, printre tarabele cu zarzavat din piețe ori rafturile magazinelor alimentare. Atunci, în semn de recunoaștere, simpatie, solidaritate și mândrie că aparținem aceleiași uniuni de creație ne fluturăm fiecare, cu entuziasm, sacoșele goale.

B). Ce bârfim? Defăimarea, ponegrirea, bârfa, presupune scoaterea incriminativului și a acțiunilor sale reprobabile din context și exacerbarea lor unidirecțională. Să poți practica însă cu succes bârfa, una malițios-distructivă (nu o clevetire mărunță, seacă și arțăgoasă, de față,) nu ajunge să ai în tine din născare glanda aceea capabilă să secrete, la comandă, cerneala acid-veninoasă cu care să îți împoști semenul și harul fabulatoriu care să-l împingă pe învinuit treptat, metodic și sigur, precum lama unui buldozer, în latrina deriziunii și a ridicolului. Pentru reușită, orice colportor ori creator de bârfe mai are nevoie de timp ca să-ți poată desfășura în voie scenariul răstălmăcitor. Și de un auditoriu dispus să-l asculte. Dar bârfitorul "artist" a rămas azi fără clientelă. I-a luat-o mult mai specializată presă și televiziunile. Apoi, în jur nu mai întâlnește decât urechile ceruite ale unor indivizi ce fojgăiesc neconștient de colo-colo. În "Barbarii", Alessandro Baricco ne atenționează că "mișcarea e valoarea noastră supremă". Și ca să poată fi în același timp pretutindeni și nicăieri, omul contemporan trăiește într-o continuă alertă. Tăindu-și singur rădăcinile, nimic nu-l mai leagă de un loc. Golit de conținut, "pasager" printre evenimente, el "patinează" grăbit dintr-o parte în alta pe luciul lor fără să aspire să le "foreze" profunzimile. Nu mai avem timp pentru explicații și judecată, fie ea și părtinitoare, dăm doar sentințe. Firesc, într-o atare situație nici bârfa nu mai e ce a fost odinioară. Văduvită de intimitate, de subtilități și picanterii, ea s-a concentrat, s-a radicalizat, s-a pietrificat într-o expresie, un epitet, o apostilă, o sudalmă atașată violent "coletului" prin sputa groasă a expeditorului. Destinatarii sunt, cu precădere, clasa politică și instituțiile statului. Dar, nu numai ele. În acest domeniu continuăm să ne risipim cu frenezia imaginației. Unicul, poate, în care democrația a învins definitiv "la orașe și sate", iar scriitorul face corp comun, unul "de nezdruccinat", cu omul de stradă.

C-D). Ce mâncăm, ce bem? Când ni se întâmplă să nimerim la zăfeturile organizate de alții, totul, absolut totul! Cu o voracitate înspăimântătoare într-o acerbă concurență cu "pișcotarii" profesioniști în materie, dispută din care, scriitorul, cu păguboasele sale rețineri de om bine crescut iese mereu învins. În rest, acasă, în familie, unde suntem nevoiți să ne drămuim riguros propriul buget, situația se schimbă radical. Încercăm să fim raționali, cumpătați, să respectăm întru totul sfaturile medicului: Evitați excesul de zahăr, sare și grăsimi! Dar cum scriitorul, prin firea sa e un individ în toate nesățios, un individ al extremelor, în partea a doua a lunii se vede nevoit să renunțe la o bună parte din produsele înșiruite de soție pe lista cumpărăturilor și să-și strângă tot mai abitir cureaua. Și față de indicațiile privind consumul lichidelor se comportă aidoma. Prefăcut, duplicitar, una zice, alta face. Nu se mulțumește cu 2-3 litri de apă pe zi! Aici totu-i însă bine și frumos, apa fântânii din Piața Unirii curge din belșug și, Slavă Domnului, nu-i contorizată, până nu încep să curgă în cutia poștală facturile. Cu sume din ce în ce mai aberante. Atunci, scriitorul român, mereu insolubil, revine din sferele celeste pe unde hălăduiește cât e ziua de lungă cu picioarele pe pământ și se pornește, așa, din senin – nu ca pe vremuri să facă haz de necaz – ci, în consens cu epoca sa, să blesteme și să înjure vârtos.

LIVIU PETRU BERCEA

1. Ca să poți formula o asemenea întrebare, trebuie să fi ingerat anterior o doză serioasă de cinism (pe la instituțiile unde se practică așa ceva). Poți întreba cu nonșalanță "unde se întâlnesc, ce mai bârfesc, ce mai mâncă și ce mai beau scriitorii" doar dacă îi asimilezi cu Adrian Minune, Gigi Becali, Ion Țiriac sau cu vreun parlamentar (oricare dintre ei), care, de regulă ajung cu greu măcar până la categoria socio-intelectuală de "scrietor". Pentru că e o deosebire fundamentală de alcătuire și de apartenență la categorii lingvistice diverse a cuvintelor: **scriitor** e o etnie, nu te poți decât naște așa, nicidecum nu poți deveni.

2. Unde se întâlnesc scriitorii? Dacă ar avea și ceva bani (cum cei mai mulți n-au), am găsi poate localuri exclusiviste, cu inscripția "Rezervat numai scriitorilor", de unde un Gigi Becali ar fi dat afară, după cum, la "Capșa", lui Coșbuc nu i s-a permis să ia loc la masa scriitorilor. Așa, e posibil să ne trezim cu restricționări ca: "Aici se cântă doar manele", "Deschis numai pentru cei din TOP 500", "Nu servim decât meniuri de 1.000 lei (noi !) în sus" sau "La masă vine și Sânziana Buruiană". Ce să caute acolo Dumitru Radu Popescu ? (numele l-am luat întâmplător).

3. Chiar nu se știe ce bârfesc scriitorii? Să devenim informatori noi, care am acceptat o treabă nevinovată, ca răspunsul la o "anchetă"? Cei doritori să afle pot merge la întâlnirile scriitorilor de la Filială. Adresa: P-ța Sf. Gheorghe, 2, Timișoara.

4. Pentru răspunsul la restul întrebării, amintiți-vă de Creangă: "Iar pe la noi, cine

are bani mănâncă și bea, iar cine nu, se uită și rabdă", dar și de strofa lui Păstorel: "Cea mai bună băutură / Este apa de izvor, / Dacă pui o picătură / Într-un chil de vinișor". Nu pot încheia decât prezidențial și maiestuos: "Să trăiți bine!"

CONSTANTIN BUICIUC

Am încercat să nu uit ceea ce mi-a spus, nu cu mult timp în urmă, un talentat slujitor al muzelor, trăitor în fostul oraș siderurgic Reșița: "Poetul trebuie să bea bine și să fie mereu îndrăgostit!" E necesar, cred, să extind "poet" la "scriitor". Rezumându-mă la prima parte a axiomei poetului reșițean, mă întreb unde beau scriitorii. Chiar, unde beau? (Acum, interogația e directă și trebuie să pun, la sfârșit, contorsionatul semn al întrebării!) Când beau scriitorii, cred că beau oriunde! Nu are importanță locul. Eu am băut chiar și acasă, mai pe față, mai pe ascuns, pentru simplul motiv că soția mea, deși este chinuită și ea de "muza masculină" ("muzoi"?), nu suportă nicio picătură de alcool. Deci, scriitorul bea unde apucă. De mâncat, mănâncă la fel! Vă spun (ca scriitor amator și ca jurnalist amator) că se mănâncă și se bea cel mai bine la acțiuni care nu sunt organizate de scriitori. Adică, la întrunirile celor care au bani: politicieni de succes (indiferent de partid), oameni de afaceri, finanțiști, bancheri, patroni, miss-uri de toate calibrele. La aceștia banii curg gârlă, ocolind – ca apa cascadei pietrele mari – toate metaforele, metonimiile, alegoriile și altele.

Ce mai bârfesc scriitorii? Un scriitor adevărat, adică unul care așteaptă, cu multă răbdare, să intre în palatul nemuririi, stând pe scaun, cuminte, ca la stomatolog, în anticamera nemuritorilor, îi critică (îi bârfește) pe toți ceilalți. Toți, dar toți, în afară de sine, sunt veleitari, grafomani, nihilști, paseiști, obedienți, maniheiști, textualiști, morocănoși, comuniști, capitaliști, antifasciști, pronaziști, minimaliști, formalști, nominaliști, monarhiști, realist – socialiști și gâschiști. Dar niciunul nu e bun. Numai cel care vorbește! Aș adăuga, dar cred că adaosul este superfluu, că scriitorii, acum, nu se mai ceartă la cafenea, ci în lumea virtuală a forumurilor de pe Internet. Este un progres, totuși. Sau nu?

OCTAVIAN DOCLIN

Voi răspunde la această întrebare, referindu-mă doar la anii tinereții mele – ca student orădean. La sfârșitul deceniului al șaptelea al secolului trecut, revista **FAMILIA** a fost o revistă importantă în peisajul literelor noastre. Cum, de altfel, este și astăzi. "Familisti" m-au adoptat, pe mine, studentul aspirant la gloria literară, ca pe un "copil de trupă". Redactorul șef de atunci, delicatul poet Alexandru Andrițoiu, ultimul boier din literatura română dintre cei pe care am avut onoarea a-i cunoaște, are meritul, de necontestat, de a fi adus în redacție ori ca și colaboratori pe toți "cerchiștii", marii marginalizați ai vremii. Le dădea, redactorul șef, generos și cunoscându-le valoarea, mână liberă. Între altele, proiectul de istorie literară a lui Ion Negoitescu, deși lipsea Nicolae Labiș, prietenul lui Andrițoiu, acesta a fost publicat integral în Familia. Mai mult, Negoitescu avea rubrica lui în revistă (vă amintiți, *Lampa lui Aladin*, desigur), iar Ștefan Aug. Doinaș ținea "poșta redacției", girind cu prestigiul său numele celor remarcați ori publicați la această rubrică. Ovidiu Cotruș (vă țin de vorbă pînă ajungem la... esența întrebării!) publica *meditațiile lui critice*, adunate, apoi, în volum sub același titlu. Enciclopedistul, umanistul Nicolae Balotă (de pe atunci avea o astfel de faimă) și-a adunat articolele și eseurile din Familia în volumul *Euphorion*, o altă mare carte de debut la care Familia a fost rampa de lansare. Ori Radu Enescu, redactor șef adjunct, care tot atunci debuta cu prima monografie despre Kafka, volum de referință și atunci și acum. Alături de "cerchiști" se remarcă poetul și criticul Gheorghe Grigurcu, tânăr semnatar al cronicii literare a revistei..., debutînd, și el, cu un volum de poeme anterior publicate în revista orădeană. Ei, și acum, care era viața acestor atît de importante nume ale literaturii noastre? Desigur, am băut un pahar de vin cu Alexandru Andrițoiu, pahar însoțit de amintirile poetului de la Școala de Literatură și despre prietenia lui cu Labiș. Ba chiar, într-una din serile cu "paharul de amintiri", de masa noastră s-a apropiat cineva și s-a adresat, mînios, poetului: "Tu l-ai omorît

pe Nicolae Labiş." Pentru prima şi singura dată, l-am văzut atunci pe Andriţoiu plângînd...

DAN NEGRESCU

Multimembra frază titulară cu un posibil iz interogativ-ciudos, indiferent de origine, dovedeşte în fapt o mare diligenţă faţă de utilizatorii condeiului, deşi – lucru discutabil – unii redactează direct în faţa monitorului, devenind astfel din condeieri – tăstari, adică apăsători pe taste, adică un fel de clăpări în miniatură, apăsători pe clape mici.

Ca şi cu ocazia altor interogaţii severe referitoare la marele act literar şi ai săi actanţi, specific că protestez *ab initio* de data aceasta împotriva articolului hotărât **i** (vezi **Paralela 45**, nr. 6611 din 4. 10. 2011, articolul **Hotărârea şi paradoxurile României**), fie şi doar pentru faptul că nu toţi scriitorii se întâlnesc, nu toţi bârfesc, nu toţi beau şi nu toţi mănâncă în modalităţile pe care le voi explicita; ca atare, aş emenda astfel: "unde..., ce..., ce ... şi ce... **unii scriitori**". Îi ignorăm deci, benefic şi respectuos, pe cei însinguraţi, pe taciturni, pe cei ce beau doi litri de lichide nealcoolice, pe zi, pentru sănătatea lor şi pe cei care, involuntar, după model senecan, mănâncă pentru a-şi duce traiul şi nu "spre a voma".

Observ în primul rând, o adevărată *concatenatio rerum*, sau, mai precis, *interrogationum*. Întâlnirea e factorul declanşator; Horatius avertizează că întâlnirile *via*, **în cale**, sunt cele mai bune ocazii pentru un scriitor de a întâlni pe cine (nu) vrea şi de a-l toca mărunţ apoi, chiar *de visu*, **pe faţă**. Unii se pot întâlni deci pe stradă, de unde se poate intra la birt sau la cafenea care, de la un punct, e acelaşi lucru; problema e totuşi cine cu cine s-a în-tâlnit sau –tâmplat, adică cine plăteşte? Ca atare, unele întâlniri viale pot fi meteorice de tipul "Salut...", "Mă grăbesc, am o idee" (chiar dacă respectivul nu are niciodată) sau colocvial-pecuniare pentru unul din doi. Fără îndoială că întâlnirea generează bârfă, cum ştim de la clasici (Ieronim spune într-o epistolă că e imposibil ca, întâlnindu-se, doi scriitori să nu-l hăcuie pe un al treilea) şi-i vizează în primul rând pe cei cu funcţii administrative; discuţii inutile de tipul "ştii cât ia pentru?" şi mărunţ-ofthalmice precum "să nu-l vadă pe...", "e pupila lui...", etc.; bârfe momentane şi la decernări de premii, nu atât că ar fi proaste cărţile, cât că se dau ceva bani.

Întâlnirile şi bârfele primesc însă o tentă profesională cu ocazia lansărilor de cărţi; nu durează însă mai mult de 45-50 de minute (ceea ce e perfect), timp totuşi necesar pentru a îngurgita licorile alcoolice aduse de autorul sărbătorit, dar şi cele carbogazoase puse la dispoziţia consumatorilor precum şi delicioasele produse de patiserie (posibil şi de cofetărie); sunt întâlniri care vădesc un adevărat cult la rang de abonament de fidelitate al unora (chiar... nescritori) pentru partea secundă a manifestării.

Şi totuşi, adevăratul *summum*, clasic prin reînvierea petronienei *cena Trima-chionis* îl reprezintă marile sindrofii (presupus) culturale sponsorizate (cu denumiri dintre cele mai gomflate), unde anumiţi scriitori se întâlnesc, bârfesc, beau şi mănâncă precum în proză; iată în acest sens, observaţiile împăratului Sapiens (care n-a existat niciodată) : "au început să sosească oamenii de artă, creatorii de frumos, invitaţi de nevinovatul Publius Auratus. Cam

gălăgioşi, unii dintre ei lăsau impresia că vin din cea mai apropiată tavernă, alţii, că sunt în căutarea ostentaţiei specifice omului prost crescut. În sinceritatea lui dezarmantă, deşi ospitalier, Publius a început prin a le spune direct convivilor că întârzierea lor nu are nimic inspirat... Răspunsul nu a întârziat din partea unui aflat deja la ora adevărului din vin: **"Iubite Publius, noi trăim în afara timpului."** O scuză perfectă pentru unul care poartă şi predestinatul nume de Amens... După încheierea oficiului sacru, s-a pornit ceea ce se anunţase – parcă mai discret însă – de la venirea convivilor. Deşi artiştii – după cum am aflat acolo – trăiesc în afara timpului şi doar întru spirit, movilele de aperitive au dispărut cu o iuţeală amintind de nefastele invazii ale rozătoarelor, iar pântecoasele amfore deveniseră precum în atelierul unde s-au născut, adică goale, mai precis – golite. Poetastrul Amens mă îndemna să iau şi ultimele firimituri, căci, spunea el **"bine e să mănânci când plăteşte altul"**. Între timp se aduceau munţi comestibili şi licori ametoitoare. Un conviv, printre sughiţuri şi râgâieli, a anunţat venirea marelui filosof şi scriitor Aemilius Rabiosus, obiectul – dar şi rezultatul – adulaţiei snoabe a unor literaţi de-ai noştri... Din grupul aleşilor însă s-a desprins un individ, am aflat că e un critic notoriu, chiar exeget, pe nume Fellator Sugens... Apoi, marele Caius Philo Cadaverina, istoricul literar. Când nimeni nu se mai aştepta, a fost anunţată intrarea unei alte personalităţi din lumea literelor: Septimius Debilitatus, care scrie tot felul de platitudini şi stupizenii ce interesează cel mult propria-i persoană. Când mă întrebam oare ce făcuseră toţi aceştia în timpul cruntului meu predecesor, Omnisciens mi-a răspuns, cu aceeaşi voce şoptită: "Ceea ce fac şi acum, căci erau tot ei, doar că nu-şi manifestau nemulţumirile, ci se supuneau exact cât trebuie".

Pentru a vedea în amănunt unde se întâlneau, ce bârfeau, ce beau şi ce mâncau scriitorii, vezi **Epistola XII** din **Epistolarul imperial** al lui Niger. Cu toate metehnele lor, până şi împăratul constată (aproape) împăcat: "Oricum – lăsându-i într-ale lor pe literaţi – parcă nu-mi dau dureri de cap precum alţii".

MIRCEA PORA

O problemă, s-ar zice uşoară, dar lucrurile nu stau chiar așa. În tentativele noastre de răspuns, modeste, fără a beneficia de "artileria" erudiţiei, să încercăm o primă aventură cu ...vechimea. În Roma antică, poate mulţi şi mari scriitori (Vergilius, Horatius, Lucretius, Juvenal, Martial), se întâlneau în Forum, sau în caz de contemporaneitate, acasă, la mult prea elegantul şi rafinatul Petronius. Cu toţii, până şi profesorii de istorie şi elevii ce se pregăteau pentru "bac", au citit Satyricon, acea carte remarcabilă a "arbitrului elegantei". De vorbit, artiştii cuvântului vorbeau despre situaţia complexă a Imperiului, despre provinciile bogate şi neascultătoare, despre provinciile secătuite, care mai bine ar fi fost abandonate. De bârfit, îşi bârfeau operele, fostele iubite şi, posibil, pe Împărat sau pe vreun general. Fiind mai toţi aristocraţi, mâncau bine, îmbinând autohtonul cu exotical (nu sarmale, nu mămăliguţă cu nu ştiu ce ingrediente, nu zacuscă făcută de gospodinele noastre pentru toamnă). Avansând cu paşi mari prin timp, ajungem

la cronicarii noştri. Cum nu prea erau pe atunci, pe la noi, biblioteci sau locante rafinate (nu ştiu ce sexy-baruri, cu zbierători de profesie, etc), cu patroni protectori, literaţi, îmbogăţiţi peste noapte, strămoşii scriitori, cu călimărilor şi penele de scris la cingătoare, se întâlneau la vreun "boiar" mai luminat la minte sau la curtea domnească. Voind să rămână cu capul pe umeri (nu întotdeauna reuşeau), erau prudenţi cu discuţiile, cu ironiile. Tradiţia laudelor către potenţi, oricât ar fi fost de imbecili aceştia, chiar atunci a prins cheag. De mâncat, cred că mâncau produse care astăzi ar fi produs scandal şi istericale; nimic ecologic, bio, în schimb, cărnuri, grăsimi cu nemiluita, vinuri, e drept, rafinate, în concluzie, mai puţine produse care să nu conţină atât de mult dăunătoarele e-uri. După 1945, generic, ce s-a întâmplat cu scriitorii? Tot generic vorbind, cei fără talent pe nici un gen literar, au format, cu tenori, baritoni, başi, chiar soprane de coloratură, corul laudătorilor. Au fost ridicaţi în slăvi, pe rând, Stalin, Ghiţă Dej, Nae Ceauşescu. Aceste non caractere şi nulităţi ale condeiului – azi unul dintre ei, e preşedinte de partid, euro-parlamentar –, fără vreo legătură de suflet între ei, fără să creeze veritabile amicitii, trebuie să se

fi întâlnit, fie la restaurantul scriitorilor, fie în casa vreunui "prieten" cu grade pe umăr. Să scrie istoricii literari despre toate acestea. De băut, laudătorii dădeau pe gât lucruri mai fine, iar mâncăturile, în linii mari, tot tradiţionale, erau procurate fără emoţii. Pe partea opusă, scriitorii cu talent şi caracter, pe toate planurile, trăgeau mâta de coadă. Nu prea ieşeau prin localuri, beau vodcă, dacă aveau plăcerea băuturii, trăiau mulţi dintre ei cu spaima în oase şi mâncau modest, cum ar veni, pe colţul mesei, lucruri ce se mai găseau. După 1989, numărul scriitorilor a crescut masiv. Cine îi mai poate număra? Şi mai cu seamă acum, când milionarii sunt la putere, cine-i mai citeşte, cine mai ţine seama de ei? Vreo tradiţie de localuri scriitoriceşti mai poate, doar vag, exista. În rest, înecaţi în societatea de consum, distinşi, dar, totuşi la grămadă... De vorbit, vorbesc acum despre toate... apariţii la televizor, călătorii pe planetă, în interes de nu ştiu ce, prietenii cu cei cu bani, lansări de volume, femei, etc. De bârfit, mai fin, mai grosier, bârfesc tot ce le cade la mână. Aş încheia prin a spune că noi, scriitorii de acum, nu ne prea putem compara cu "bunicii" noştri interbelici. Ce să-i faci?

NOU la CARTEA ROMÂNEASCĂ

INSULA ȘI MĂRTURIILE

DANA NICOLETA POPESCU

"Debutând cu o carte remarcată, *Casa Ursei Mari* [...] Premiul Uniunii Scriitorilor pentru debut), Paul Eugen Banciu a publicat la scurt interval *Reciful* [...], roman care ar fi putut candida, cu cel puțin tot atâta îndreptățire, pentru un premiu. Ambele dovedesc calitățile unui prozator deplin format: o vocație epică solidă, maturitatea viziunii și a mijloacelor, dar mai ales o invenție epică de excepție." (Marcel Pop-Corniș, *Paul Eugen Banciu și arhitectura narațiunii*, "Orizont", nr. 20, 1980, p. 3) În peisajul editorial al sfârșitului anilor '70, prozatorul timișorean a fost remarcat de exegezi ca autor cu un dublu debut, fapt neobișnuit, la care se adaugă o altă calitate singulară: deosebirea evidentă între cele două romane în ceea ce privește arhitectura narativă și stilul: "În cazul lui Paul Eugen Banciu surpriza (pentru că avem de-a face cu o reală surpriză) are implicații dintre cele mai adânci, vizând însăși modificarea scriiturii (în sensul dat de Roland Barthes termenului). Greu de închipuit două cărți ale aceluiași autor mai deosebite decât *Casa Ursei Mari* și *Reciful*. Iar faptul că romanele au apărut la o atât de mică distanță unul de altul [...] este grăitor pentru mobilitatea stilistică și tematică de care dispune scriitorul." (Mircea Mihăieș, *Rătăcirile calculate*, "Luceafărul", nr. 37, 1980, p. 3)

Tematic însă cele două cărți se dovedesc apropiate. Burna, orașul care circumscrie întreaga viață din *Reciful*, așezare suficientă sieși și *imago mundi*, este o lume amenințată de agresiunea alteia, care o ia în stăpânire — temă centrală și în *Casa Ursei Mari*. În primul roman al scriitorului transformările de esență constituie fundalul poveștii de dragoste dintre Femeia Marii și Nicolae Marga. În cel de-al doilea nu există eroi sau istorii pe care autorul să-și focalizeze interesul — vocile, siluetele și întâmplările se întretaie urmând un complicat *pattern*. Termeni precum *fișe*, *puzzle*, *mozaic*, *reconstituire*, *compunere* revin adesea în comentariile exegeților asupra *Recifului*. Dorin Murariu (*Țmbra scribului. Eșeu asupra prozei lui Paul Eugen Banciu*, Timișoara, Hestia & Anthropos, 2008, p. 70) remarca multiplicarea perspectivelor asupra aceluiași obiect referențial, astfel că romanul, colaj de fișe ale diverselor personaje, posedă structura polipieră enunțată în titlu. Vasile Chifor se referă la reconstituirea biografiei unui oraș prin fișe realizate de către un narator-martor, complete în timp sau îmbogățite de memorările altui personaj: "Tehnica este pretențioasă, dar autorul utilizează cu pricepere o întreagă gamă de procedee moderne: monologul interior, rememorarea, includerea de scrisori, suprapunerea timpurilor — cel real și cel românesc — ambiguități ale cadrului pline de sugestii, recurgerea la parabolă [...]. Ceea ce impresionează în acest roman, dincolo de dramatismul real al unor evenimente, [...] este modul cum autorul reușește [...] să manevreze un număr copleșitor de personaje (în manieră călinesciană sau a ciclului Halippa), izbutind să creeze destine individuale pe fondul unor cristalizări colective." (Vasile Chifor, *Romanul unui oraș*, "Tribuna", nr. 41, 1979, pp. 2-3)

Reciful se încheagă din proliferarea poveștilor de familie, ce descriu istoria spirituală a unui loc aparte: "Paul Eugen Banciu [...] realizează radiografia unui *topos*

imaginar, orașul Burna. Autorul combină analiza temporală cu modalități de forare pe verticală și orizontală a spațiului imaginat, întru aflarea «adevărului locului»; un adevăr divergent [...]." (Mircea Mihăieș, op. cit., p. 3) Semnificativ este faptul că toate localurile din oraș au fost denumite *Cetate*, omonim ce sugerează prezența istoriei în viața oamenilor, dar și sentimentul apartenenței. "Cetatea, cetățuia este aproape în mod universal simbolul refugului interior al omului, al adâncului inimii, simbolul locului unde se produce comunicarea privilegiată între sufletul omului și Divinitate sau cu Absolutul." (Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dictionar de simboluri. Mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*, București, Editura Artemis, 1995, p. 300) În cazul Burnei, cetatea poartă însemnele izolării în conformism și egocentrism, trimițând la motivul recifului, aflat la baza construcției românești. Avocatul Colențan, voce auctorială a romanului (cf. Marian Odangiu, *Conștiința colectivă și formula românească*, "Orizont", nr. 15, 1979, p. 3) și unul dintre pilonii simbolici ai Burnei, își consacră viața unui opus atotcuprinzător, dedicat orașului și aflat la granița dintre realitate și ficțiune: "decupând anumite secvențe de realitate, interpretându-le, transfigurându-le, Colențan le și *literaturizează* în același timp, el fiind unul din principalii coautori și filosofi ai cărții" (Marcel Pop-Corniș, op. cit., p. 3). Adunând între copertele sale relatări ale unor întâmplări trecute sau doar imaginate, dovezi sau numai presupunerii, imperfectul jurnal își revelează statutul ambiguu, între document și închipuire (cf. Dorin Murariu, op. cit., p. 72).

Burna se definește prin calitatea sa simbolică de insulă. Motivul insulei iriază dintr-o scrisoare a lui Micu Dobrian, *raisonneur* al romanului: "Scrisorile, amintirile, fotografiile sunt niște acte care ne înconjoară viața precum atolii coralilor; niște recifi circulari în dinții cărora, ascunși sub valuri, se sparg toate drumurile noastre de evadare din insulă. Trebuie să cunoști, înainte de toate, semnele de vreme bună, apoi ceasul exact al fluxului și refluxului, altminteri riști să-ți sfărmi carena corabiei de colții recifului și să rămâi atârnat acolo, la jumătate de milă de insulă, fără putința de a te îndepărta spre larg sau de a te întoarce la țarm, la propriul tău țarm." (*Reciful*, Timișoara, Editura Facla, 1979, p. 160) Dacă personajul poate fi considerat el însuși o insulă, la fel sunt și ceilalți burneni; va consemna Colențan, celălalt *raisonneur*, în jurnalul său, ce imortalizează un univers închis: "Vorba lui Micu Dobrian, dascălul de naturale: suntem ca niște insule vii care se înconjoară cu un inel, zidul atolului, să se apere și de prieteni și de dușmani, să le amâne sosirea, să nu ne poată lua niciodată prin surprindere. Asta se cheamă înțelepciune de bătrân neputincios și Burna n-a fost ani de-a rândul altceva..." (p. 189)

"Insula este [...] o lume la scară mică, o imagine a cosmosului completă și perfectă pentru că reprezintă o valoare sacră concentrată. Noțiunea de insulă se apropie astfel de cea de templu și sanctuar." (Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, op. cit., vol. II: *E-O*, p. 156) Burna se constituie, într-adevăr, ca un microcosmos, dar sanctuarul pe care îl oferă se dovedește iluzoriu. Este, mai degrabă, reversul insulelor paradisiace, precum Thula greacă, Aytlan a toltecilor, Svetadvipa din mitologia indiană, insu-

lele verzi celtice, japonezele Awa și Onogorojima sau Montsalvat din legendele Graalului. Miron Jigorea cugeta despre universul închis al Burnei, întrezărindu-i orgoliul narcisic de a se imagina centrul existenței: "o viață am crezut că orașul ăsta e o copie nereușită a lumii" (*Reciful*, p. 90). Burna împrumută simbolul psihanalitic al insulei: refugiu împotriva asalturilor subconștientului. Maistrul de la fabrica de ulei, ajuns primar după schimbarea orânduirii sociale, dar beneficiind de o ascendență demnă de un erou romantic — legat prin căsătorie de urmașa nelegitimă a familiei moșierului Marcoș — se definește prin chiar reflecțiile sale asupra Burnei și burnenilor: "Jigorea [...] se desprinde treptat ca dintr-un labirint redus la o figură geometrică plană, mărturiile sale succesive (sau cele referitoare la el) conferindu-i un statut aparte în cadrul narațiunii." (Mircea Mihăieș, op. cit., p. 3) Ar putea fi considerat al treilea *raisonneur* al romanului.

Jurnalul avocatului Colențan, conceput ca o armă defensivă, a fost botezat, mai întâi, *Jurnalul păcatelor Burnei*, apoi *Cronică meschină*: "Veți spune că Burna e curată, o fi pentru dumneata, pentru mine e o cocină și așa va rămâne. [...] Ce știi despre oamenii orașului, în afară de ceea ce vrei? Nimic. [...] Ei bine, eu am pentru fiecare o poveste nici mai ușoară, nici mai grea decât a mea, n-am plecat din oraș, nu m-am răzbunat pe nimeni, dar am strâns dosare împotriva lor, adică eu am strâns doar datele și dacă acelea s-au ridicat singure împotriva lor, eu ce să fac?..." (*Reciful*, p. 171) În cele din urmă, lucrarea a primit numele *Propilée* — sanctificarea conferită de intrarea în templu: de la o consemnare a slăbiciunilor josnice a devenit un document al unui timp încheiat, pe care îl consacră prin mărturiile adunate. Ultima vizită a lui Colențan la Irina poate fi considerată pandant al scrierii jurnalului, o altă încercare parțial ratată de a reitera trecutul — Irina, iubita din tinerețe și de-o viață întreagă a murit, îl întâmpină doar fiica lor, despre existența căreia nu știa nimic: "O vizită destul de lungă. Citise toate

scrisorile pe care i le scrisese în ultimele zile de viață. [...] Erau niște aduceri-aminte scrise de cineva inexistent, într-o lume aproape inexistentă. Îl iubise mult. Fata era a lui, dar îl implora să nu-i spună, așa cum nu-l încurcase nici ea, o viață, cu prezența ei." (p. 129) (Multe romane mai târziu, în *Somonul roșu*, protagonistul își caută vechea iubită și o găsește pe fiica acesteia, început și simbol al regenerării.)

Scrisorile îndeplinesc rolul unor documente ce se adaugă tradiției orale a poveștilor de familie. Și viețile altor locuitori ai Burnei se încheagă din scrisori: Nadira Marcoș îi scrie lui Paul, tatăl copilului ei, despre orașul înspăimântat de război; peste ani, Micu Dobrian, soțul însingurat al Nadirei, secătuit de disprețul socrului și de propria-i neputință de a se rupe de Burna și de familia boierească a Marcoșilor, își deschide sufletul în scrisori neexpediate: "Aproape de seară vine și gândul să scrii, poate odată cu însingurarea, poate pentru că ai nevoie să spui cuiva niște obsesii de fiecare minut. Nu prea mult... (Din nefericire, domnule G. V. nu-ți pot trimite aceste rânduri pentru că ele nici nu vor exista)..." (p. 81) Cu toate că G. V., care i-a oferit lui Micu o catedră de botanică la Universitatea din București, ar fi fost, poate, în stare să-i înțeleagă nelineștile, personajul preferă să-și convertească gândurile în meditații pline de amărăciune adresate nimănui, închipuind un univers casnic antropomorf: "De fapt singurul tablou la care țin este fereastra. Ușa e cea de a treia ființă de aici. Ea, soba și cu mine și dintre toți trei cea mai puternică. Într-o zi o să se uite la mine rece, eu am să fiu un obiect, un radiou stins, «He, he — va spune — toată istoria ta zace în dulap și noptieră, mortăciunile alea de pe pereți se vor vinde, dulapul, scaunele, masa o să fie scoase la licitație. O să se facă mare curățenie aici. Eu și fereastra rămânem. [...]»" (p. 82) Clădindu-se mai departe în izolarea neadaptării și regretelor, personajul comunică prin scrisori cu Nadira, deși, formal încă soț și soție, trăiesc în aceeași casă. Într-una dintre aceste epistole se va revela semnificația recifului. (fragment)

ALEX. LEO ȘERBAN ȘI "L'ESTHETIQUE DU PEU"

ALEXANDRU BUDAC

Alex. Leo Șerban a adus în prim-plan critica de film într-o cultură unde cinemaul e încă perceput drept o artă de rang secund sau, mai rău, un surrogat de literatură. Aș spune că opinia lui aproape că a suplinat absența revistelor de specialitate. A fost constant alături de cinematografia românească, iar "Noului Val" i-a surprins ca nimeni altul virtuțile și slăbiciunile. A scris despre cărți, mode, călătorii, cultura pop, televiziune, obtuzități ideologice, și-a divulgat propriile pasiuni și idiosincrazii cu fler și detașare, asigurând deplină coerență jurnalismului cultural pe care l-a practicat energic. Efemeritatea sentinței ori gestului mediatic primește în textele sale flexibilitatea durabilă a ideii antologabile. Frecvența genuri vechi, aproape uitate, și le împropăta grație firii lui dinamice, spiritului de observație fin și receptivității la noutate. Așa a procedat cu eseul confesiv inspirat de modelul francez, când i-a asortat forma la actualele viteze și imperative de comunicare, sau cu scrisorile adresate apropiaților, adevărate virtuozități epistolare în era Internetului. Alex. Leo Șerban are priză la public tocmai pentru că nu i-a făcut concesii.

Știa să provoace, avea un simț aparte al detonatorului de scandal și intuia fără greș momentul când destinarea în relativismul inteligent, ironic, trebuie să anihileze încrâncenarea partizană. Păstra întotdeauna o maximă discreție, deși îi plăcea să dea impresia că face exact contrariul. Să fii un dandy desăvârșit la Londra, New York sau Paris nu mai înseamnă mare lucru, dacă ai înzestrarea necesară acestui mod de viață și onestitatea de a ți-o asuma, dar să susții credibil ethosul individualității elegante, al solitudinii excepționale, nonconformiste, într-o țară tradiționalistă, profund rurală, unde eleganța rămâne o glumă, iar excentricitatea se confundă adesea cu prostul gust, mi se pare un miracol. Pe lângă credoul său deopotrivă estetic și moral, minuțios șlefuit și deloc casant, protejat sub o sensibilitate specială, cu nimic românesc în ea, Alex. Leo Șerban a cultivat frumos, exigent, delicat, acel raport interuman atât de important odinioară, atât de rar astăzi: prietenia.

Pentru *Dietetica lui Robinson*, volumul consistent apărut în 2006, Alex. Leo Șerban a selectat o parte din publicistica lui, exaltând practicarea unui minimalism vivace, foarte personal. Continuitatea reacțiilor, verdictelor, exercițiilor admirative și indignărilor (exprimate în cronici, prefețe, eseuri, tablete, pagini confesive ori polemice) are farmecul opțiunilor clare determinate de educația aristocrată și puterea persuasivă asigurată de încrederea deplină în propria opinie. Textele nu-ți dau câtuși de puțin senzația că autorul le-ar fi conceput la intervale considerabile de timp sau că au apărut în reviste destinate celor mai variate categorii de public. Însăși ideea alcătuirii cărții, firul ei roșu, contrariază. Alex. Leo Șerban propune o dietetică hedonistă, un soi de asceză bazată pe rafinarea voluptăților. De fapt, metafora cufărului lui Robinson Crusoe și deviza "Luxe, calme et volupté" constituie o altă variantă, mai spumoasă și mai frivolă, a celebrei sentințe din *Candide*: "Il faut cultiver notre jardin."

Viața e prea scurtă ca s-o irosești cu altceva decât cu tine însuși, iar cum în jurul tău se află prea multe tentații, trebuie să înveți să-ți umpli cufărul personal doar cu lucrurile care contează. Disting o notă nietzscheană în acest îndemn de a-ți întreține egoismul și a nu a te lăsa convins de gustul comun. Sună cinic, dacă nu ne amintim corolarul, și anume că doar învățând să te accepți așa cum ești și

să-ți recunoști fără ipocrizie tonusul intim și scopurile, vei reuși să te deschizi către alții. Aș spune că există o înrudită subtilă între omul nobil al lui Nietzsche și Robinson, așa cum îl înțelege Alex. Leo Șerban, dacă n-aș ști că autorului dieteticii îi displaceau predicile și că avea rețineri față de categoriile filozofiei. Uneori se apropia de filozofi (de Wittgenstein, bunăoară) cu o nonșalanță care mie, mai inflexibil, mai morocănos, mai convențional, îmi producea crispări anxioase, doar ca să mă întreb apoi, la urma urmei, de ce nu?

Alex. Leo Șerban înțelegea prin minimalism un stil – alegere și modalitate de expresie artistice, dar și manieră de a-ți trăi viața. Obişnuia să spună că a dus minimalismul până acolo încât acesta devine transparent în iscălitură (celebrele inițiale "a.l.ș."). Stilul rămâne inseparabil de gust, un cuvânt omniprezent în considerațiile criticului de film, indiferent că se referă la cinema sau literatură, vestimentație sau conflictul de idei. Termenul păstrează înțelesul cuvântului grecesc *aesthetes* ("cel care percepe"), împărtășește rezonanța englezescului *gusto* (nu mă gândesc la definiția de dicționar, "savoare", "entuziasm", ci la acel *gusto* descris de William Hazlitt drept inexprimabilul "posedat de inimă, consfințit de imaginație") și primește sensul de semnătură aleasă, distinctă, a unei personalități, recognoscibilă nu doar într-o operă de artă, ci și în conversație, în ținută, în exprimarea părerilor, în gesturile mărunte.

Așadar, pentru Alex. Leo Șerban a avea (bun) gust presupune putere de apreciere, finețe, acuitate cognitivă, bună creștere. Formă de cunoaștere, dovadă a discernământului și carte de vizită, preferabil șic, gustul trebuie educat și exersat întreaga viață. O spune cu mult umor: "Gustul este precum gazonul britanic: ca să fie bun, trebuie să fie vechi; ca să fie viu, trebuie să încolțească în fiecare primăvară." *Dietetica lui Robinson* oferea nu rețete și soluții, ci, în bună tradiție epicuriană, exemplul personal. *Mica dietetică*, mai *slim*, dar nu mai puțin pop zen, îi adaugă indiscreții tandre, autoportrete, parfum melancolic, câteva replici nervoase și fotografii. Același imperativ minimalist, semnalat de al treilea motto ("small is beautiful"), ordonează capitolele cărții.

În locul argumentării ample, sobre, Alex. Leo Șerban alege lovitura de grație și chiar aforismul. Așa procedează când denunță superficialitatea rețelei de socializare Facebook, întrebându-se cum poate să devină de bonton un loc, fie el oricât de virtual, unde toată lumea are acces neinvitată ("E ca și cum ți s-ar propune să intri într-un club care stă, non-stop, cu ușile larg deschise."). Identifică mușcător mentalitatea proletară ce animă blogosfera și forumurile de discuții online. Enumeră zece motive forte din pricina cărora detestă fotbalul. Susține amuzat că se simte inconfortabil atât în compania "oamenilor-tanc" (persoane imuabile, cu idei fixe și convingeri ferme), cât și în proximitatea versatilității compulsive a "oamenilor-cameleon". Deplânge vulgaritatea (feminină, și nu numai) propagată pe canalele tv. Pune la colț fanatismul și tendința majorității de a se înregimenta orbește la dreapta ori la stânga, sugerându-ne vesel să ne schimbăm pulsionile ideologice precum cămășile, întrucât numai astfel le putem demasca insignifianța. Regretă declinul instituției hui-duielii la teatru ("Huiduiala a fost un semn salutar de igienă în lunga carieră a unei arte atâta de bătrâne...") și, desigur, dă câștig de cauză filmului din rațiuni mitraliate direct la țintă (teatrul "n-are gros-plan, n-are travelling,

n-are montaj, n-are alb-negru, n-are Dolby și n-are cinemascope"). Găsește nuanțe surprinzătoare în componența triumfiurilor amoroase de pe ecran (*ménage-ul à trois* în varianta "1 bărbat și 2 femei" aparține imaginarului porno, în vreme ce combinația "1 femeie și 2 bărbați" e specifică filmelor de autor) și dă notă slabă conversațiilor de azi, automatisme supărătoare alimentate prin limbajul de biserică ("Doamne-ajută!") și salutul de supermarket ("Să aveți o zi bună !").

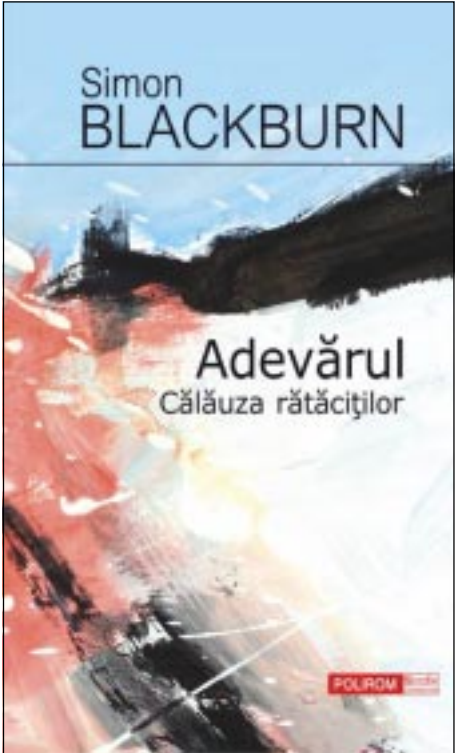
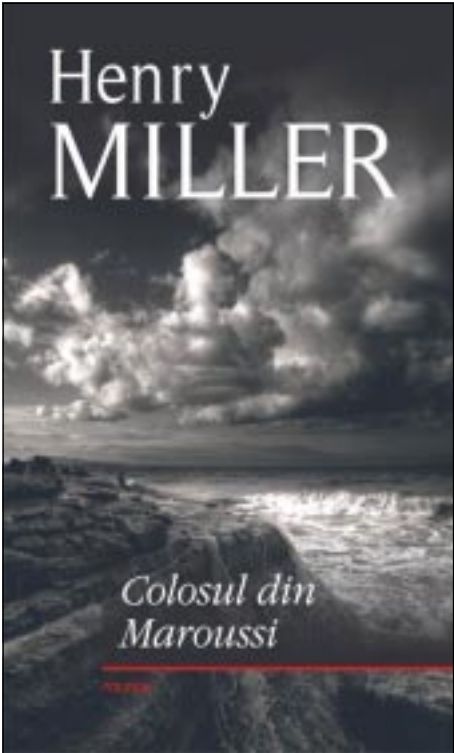
Panoramei, Alex. Leo Șerban îi preferă schița, decupajul de efect, cartolina sau vinieta, particularitate imediat vizibilă nu doar în scris, ci și în fotografiile sale, unde lucrurile și momentele furate de obiectiv conferă stranietate și liniște unor spații pe care altminteri ți le imaginezi zgomotoase (Buenos Aires, Veneția, New York, Lisabona). Evocă nostalgic parcurile din cartierul copilăriei și numeroase prezențe feminine. *mica dietetică* este un festin de madlene, o fugă senzorială compusă la clape sinestezice. Copilăria petrecută la Cîrța, alături de oameni pitorești, ale căror figuri nu s-au estompat în memorie, e descrisă cu un timbru afectuos în "Ființe de neuitat", dar în cheie ludică în "Odă șlapului", căci amintirea șlapului japonez alb, pierdut la trei ani pe apa unui pârau, îl îndeamnă pe Alex. Leo Șerban să strecoare evenimentul din trecut (*A la recherche du tong perdu*) într-o nostimă lecție de *fashion*. Unele figuri impresionează prin consistența deliberat fantomatică, așa cum e cazul misterioasei Margo, "un personaj de Truman Capote prins în chihlimbarul acelei lumini de amiază târzie care-i asfințea părul", în vreme ce altele descind în pagină cu trăsături splendid conturate (prietenul Radu, un dandy din altă lume, "ultimul gentilom", sau domnul Neagu Djuvara dansând într-o discotecă din Cluj). Autoportretul, câteodată formalist, ca în lista "îmi plac/nu-mi plac", "Vă mulțumesc pentru atenție" sau falsul interviu de la pagina 59, alteori înțepător, precum cel din "Un viciu numai al meu", eseul unde ni se explică de ce o reputație proastă se între-

ține mai ușor decât una bună, dezvăluie un chip (minimalist, firește) numai cu condiția să accepți regulile jocului propus de dieteticianul grăbit să se bucure fără fasoane de cărțile Agathe Christie, dar și de labirinturile lui Borges.

Dincolo de inteligență, de scriitură și de forme, de optimismul tonic și erudiția ager folosită în momente neașteptate, se află celelalte aspecte ale personalității lui Alex. Leo Șerban, ocultate în texte, cum ar fi charisma, generozitatea și acel stoicism rarism, nebănuț, care s-a văzut fulgurant, dureros, în decența absolută cu care s-a retras de pe scena publică, și din viață. Regret nespun că nu am răspuns invitației sale și că nu m-am dus să-l sărbătoresc la cinema, cu prilejul împlinirii vârstei de cincizeci de ani. Bucureștiul mi s-a părut prea departe și, în plus, eram tracasat de griji universitare (insignifiante, căci acum nu mi le amintesc limpede). Însă nu m-am gândit că nu va mai fi vreme de întâlniri și taifas. Alături de Alex. Leo Șerban, proustian veritabil, trecerea timpului părea doar o problemă de stil.

Noul la POLIROM

DESPRE ÎNCEPUTURI (II)

55 DE ANI DE ÎNVĂȚĂMÂNT FILOLOGIC LA TIMIȘOARA

ROMÂNA, IAR
ILEANA OANCEA

— Am făcut studiile în perioada 1957 – 1962. Eu am terminat cu zece clase, ca șefă de promoție. Terminasem mai repede liceul. Partea interesantă, am scris cândva despre asta, este că întemeietorii facultății au fost mari personalități în Timișoara, care au avut și o poziție specială în disciplinele pe care le predau la catedră. Ei au adus puncte de vedere noi. Au pus bazele unor direcții importante de cercetare, situând astfel Timișoara în centrul unei efervescențe care schimba liniile de desfășurare ideatică, într-un nou spirit, cel european, dar și cel al culturii interbelice.

— Vă amintiți contextul? Îl puteți descrie?

— Da. Cei câțiva profesori mari pe care i-am avut și care ne-au marcat au fost pentru noi o șansă. În aria învățământului academic, universitatea din Timișoara intrase în centrul atenției prin faptul că s-a bucurat de prezența acestor profesori care erau tineri și pasionați.

— I-ați putea numi pe câțiva dintre ei?

— L-aș putea numi pe profesorul Gheorghe Tohăneanu, pe profesorul Ștefan Munteanu, pe profesorul Eugen Todoran, care a fost și rector. Ei veneau cu o cultură adusă din perioada de mare efervescență culturală românească, din interbelic. Aveau o formație extraordinară de complexă și profundă, într-o perioadă în care învățământul și cultura românească erau amputate de valorile cele mai importante. Era aproape o chestiune paradoxală, aș putea să zic. Or noi, studenții, am avut acces la această zonă de cultură românească. Îmi amintesc că profesorul Eugen Todoran ne vorbea de Mircea Eliade atunci când era aproape imposibil să pronunți acest nume. Să vă dau alt exemplu: Blaga, care este acum o valoare de care nimeni nu poate să facă abstracție, se studia la nivel foarte superficial sau nu se studia. Totuși, am avut profesori care au vorbit despre acești mari oameni de cultură. S-a vorbit despre Caracostea, care era completamente interzis. L-aș mai aminti aici și pe profesorul Victor Iancu, la literatură universală, cu studii în Germania. Și, bineînțeles, să nu uit alte mari personalități - ordinea în care îi amintesc nu este una valorică - profesorul Ștefan Munteanu, de care eu sunt legată. Mama mea avea licență în filozofie și drept. Îl avusese profesor pe Tudor Vianu. Aveam bibliotecă acasă, cărțile mari le răsfoisem..., dar ele au prins viață cu adevărat la orele profesorilor întemeietori de școală filologică timișoreană. Opera lui Caracostea a devenit un capitol central când am scris *Istoria stilisticii românești*. Sămânța din studenție a rodit încă înainte de 1988. De altfel, multe personalități începuseră să rupă zăgazurile interdicțiilor ideologice. Am învățat foarte mult și de la profesorul Tohăneanu. De la profesorul Gheorghe Ivănescu, despre care cred că este unul din cei ai mari lingviști ai secolului trecut.

— Încercați să vi-l amintiți, să priviți în trecut cu ochii de studentă foarte tânără.

— Am fost asistenta lui. A fost foarte dificil, pentru că știa enorm. Avea o pregătire lingvistică pe care noi nu am avut-o. Pe latura romanistică noi nu aveam pregătire. Eram

foarte tânără, aveam 22 de ani când am început colaborarea și m-a impresionat, m-a complexat o vreme, dar mi-a dăruit dimensiunea adevăratei cercetări. Am înțeles ce înseamnă știința autentică, ce înseamnă să te devotezi studiului, să îți dezvolti creativitatea. Punea foarte mult preț profesorul Ivănescu pe creativitate. El a și construit la Timișoara o direcție de cercetare lingvistică, extrem de complexă, de dificilă. Lingvistica generală lipsise până atunci și romanistica, în sensul mare al cuvântului. Prezența unui lingvist de dimensiunea, de importanța profesorului Ivănescu nu a fost posibilă în alte centre universitare. Domnia sa a adus viziunea școlii de la Iași, a fost studentul lui Philippide. Profesorul Munteanu, tot de formație ieșeană. Pe urmă a venit profesorul Todoran, cu formație clujeană și Tohăneanu cu formația bucu-reșteană. Deci a fost extrem de interesant, pentru că în Timișoara s-au regăsit marile centre universitare. Facultatea s-a născut sub aceste auspicii, într-un fel unice, care au contracarat lipsa unei tradiții. Tradiția au fost ei, ctitorii filologiei timișorene.

— Toate acestea într-o vreme când ideologia se simțea ca o apăsare, ca o constrângere.

— Exista o discrepanță între ceea ce oficial se spunea și ceea ce se trăia, se gândea și crea și ceea ce studiam noi cu acești profesori extraordinari.

— Ca studentă cum ați simțit acest lucru? Ce șanse ați simțit că aveți într-o astfel de lume, controlată totuși de ideologie?

— Noi am avut șansa că nu am simțit opresiunea asta într-o măsură atât de mare pentru că am avut acești profesori. Nu pot insista îndeajuns asupra acestui fapt capital.

— Orice student își dorește șansa unei deschideri spre lume, visează burse în străinătate.

— Pe vremea aceea nu exista această așteptare. Era o lume autarhică din care ieșeam prin lecturi și cursurile incitante, deschizătoare de orizonturi. (...) Eu cel puțin, cred că eu și colegii mei nu am gândit în orizontul acesta pragmatic. Nu am fost pragmatici. Eram bucuroși dacă puteam să fim bine informați, să avem acces la cărți, să avem o prestație deosebită la examen. Eu așa mi-i amintesc pe colegii mei. Am avut colegi foarte buni, care au rămas cadre universitare, cunoscuți astăzi: Iosif Cheie Pantea - am fost colegă de grupă cu el, Vasile Frățilă, Alexandru Metea - care a fost șef de catedră la limba română. Am avut colegi buni. Cred că noi când ne întâlneam discutam despre cărți, ne bucuram când străbăteam Timișoara pe malul Begăi, în zilele cu soare blând, ca să ne mutăm de la Universitate, unde aveam un mic spațiu, pe strada Gheorghe Doja, unde era o clădire nu foarte spectaculoasă, ca să nu spun altfel, unde avem niște ore. Peripatetizam astfel... Totuși, am fost foarte idealști. Ne-am gândit că vom fi profesori. Cred că asta ne satisfăcea. Văd ce se întâmplă acum. Sunt alte posibilități, oamenii se gândesc la mult mai multe lucruri și la partea materială. Unii studenți erau chiar modești, aveau foarte puțini bani, dar nu au ajuns să sufere foarte mult din cauza aceasta pentru că erau dornici

Promoția 1979, Secția Franceză

să se formeze. Eu vorbesc de atmosfera studentescă, las la o parte epoca, cu totul nefastă, cum știm cu toții. Noi eram, aș zice, o insulă. Foarte interesant!

(Fragmente din interviul realizat de
Corina Popa, septembrie 2011)

FRANCEZA
MARGARETA GYURCSIK

— Am terminat în '57 liceul la Carmen Sylva, 10 ani de școală am făcut, cum se făcea pe atunci. Deci, la 16 ani am fost deja studentă la București, la secția franceză. Știam bine franceza, pentru că luam lecții. Am luat și lecții de pian și dacă aș fi avut talent, aș fi urmat muzica. La liceu am avut-o ca profesoară pe doamna Rodica Costea, viitoarea doamnă Tohăneanu și cred că și dânsa a contribuit în foarte mare măsură la alegerea mea.

— Deci v-a influențat.

— A fost cazul în care și modelul profesorului a contat. În primul rând era foarte frumoasă, era deosebită. Se îmbrăca foarte bine, într-o vreme foarte cenușie, când toată lumea era în loden, ... era o persoană parcă din altă lume. Și vorbea impecabil limba franceză. Era tânără absolventă atunci. (...) — Cum era atmosfera acolo, în București?

— Am ajuns în '57, când la franceză veneau în general, în afară de o cotă foarte mică - era cotă pentru copiii de muncitori, câteva locuri - dar în rest, veneau copii de condiție mai bună. Rămăsese o secție de elită, franceza. Așa că m-am mișcat într-un mediu unde erau multe cărți, puteam citi mult. Am avut abonament tot timpul la Filarmonică, la teatrele din București. Am profitat din plin. Mi-am luat o mulțime de cărți de la anticariat. Aveam o bursă de merit, care era destul de mare atunci: 300 de lei erau bani. Atunci își vindeau intelectualii bucureșteni bibliotecile. Am prins chiar momentul când se vindeau masiv. (...) — Și unde locuiți?

— Aveam bunică și mătușă și locuiam pe celebra stradă Berzei, lângă Buzești, lângă Piața Matache. Eram foarte aproape și de Ateneu, de Operă, de teatre. Deci a fost foarte bine din acest punct de vedere. În același timp, deși în facultate se predă un anumit tip de literatură așa-zis progresistă - de pildă, literatura franceză a secolului XX se oprea la scriitorii comuniști și trebuia să citim o

mulțime de scriitori despre care astăzi nu mai vorbește nimeni - noi reușeam totuși să citim Proust sau Camus sau alte lucruri care nu se făceau în facultate.

— Nu se făcea Proust?

— Nu. Astfel de scriitori erau tratați ca literatură decadentă. Și dacă se făceau, de exemplu Aragon, ...faza lui suprarrealistă era trecută sub tăcere, nu exista. Dar, în schimb, se făcea tam-tam cu romanele lui despre comuniști, scrise după ce a aderat la Partidul Comunist. Deci practic formație bună am avut doar la lingvistică. Aveam profesori buni, mulți dintre ei studiaseră la Paris. Profesorul Condeescu era cel mai reputat. Mai era soția lui Tudor Vianu, Elena Vianu, care predă literatura marelui secol al clasicismului francez. Mi-a plăcut mult Irina Mavrodin, care e acum o reputată traducătoare și scriitoare. Dânsa predă și limbă, dar făcea și seminarii de literatură foarte bune. (...) Am avut colegi, de exemplu, care au fost exmatriculați din motive politice, pentru că au zis ce nu trebuia. Spuneau copilării, cum că mașina americană e mai bună decât Pobeda rusească. Pentru astfel de motive erau exmatriculați. (...) — Câți ani ați stat la București?

— Cinci ani, la facultate. Și am avut noroc. Când am terminat în '62, aveam nevoie de profesori de franceză la Institutul Pedagogic din Timișoara. La București se făceau repartizările pe țară. Și-a venit profesorul Ardeleanu, care era directorul Institutului, s-a uitat pe listă și m-a ales pe mine, fiind chiar din Timișoara. Așa am scăpat de mersul obligatoriu la țară. Și atunci am venit în '62, în toamnă, la Institutul Pedagogic, care avea sediul pe splai, pe Tudor Vladimirescu. Unde este acum Consulatul German. Am predat franceza ca limbă modernă la secția de română de la facultatea de Filologie și la facultăți cu profil nefilologic. Am stat acolo până în '66, ca preparator primii 3 ani și pe urmă asistent. În '66 a venit de la Cluj profesorul Eugen Tănase și-a fondat catedra de franceză la Universitate. Și în același timp, cam după un an, s-a desființat și Pedagogicul, mai exact a fuzionat cu secțiile care erau și la Universitate. Nici nu s-a considerat transfer, ci pur și simplu am trecut la Universitate automat. Nu pot spune că n-am avut șanse în carieră. (...) Eram de fapt o catedră de Limbi romanice, respectiv franceză, italiană, spaniolă, latină. Doamna

Pârlog preda limba latină și doamna Belizare italiana. Profesorul Tănase avea o latură ardelenească, adică foarte multă seriozitate și asta a fost bine la o catedră tânără care atunci se forma. Poate nu e întotdeauna plăcut să fie cineva prea sever, poate rigid, uneori însă a prins foarte bine. La catedra noastră erau multe individualități, dar foarte greu s-ar fi reușit să se facă ceva în grup, împreună. Dânsul a inițiat niște proiecte care să implice pe toată lumea. Am făcut niște manuale de franceză fundamentală, la care toată catedra a colaborat. Între timp veniseră și colegii mai tineri.

(...) La început am predat cursuri practice până când, după anii 70, am primit cursul de literatură ca titular, pe care l-am păstrat. M-am specializat în literatura franceză modernă: Evul Mediu, Renaștere, secolul XVII, secolul XVIII. Și, spre surprinderea mea, le-a plăcut foarte mult studenților literatura veche și faptul c-o descopereau. Sunt și texte foarte frumoase, unele din textele vechi. Pe urmă apăruseră prin anii 60 teoriile noi, cum erau teoriile textului ale lui Roland Barthes, cu tot grupul *Tel Quel* și atunci pe textele clasice se puteau aplica metodele noi. (...) Apoi au fost vremuri mai grele, când s-au comasat catedrele la un moment dat, la începutul anilor 80, atunci când s-a înrăutățit situația predării limbilor străine și s-au rupt legăturile cu Occidentul. (...) Și pe urmă am urmat treptele. Deci lector, conferențiar și profesor după 90. Am ieșit la pensie ca profesor.

— *Ce îmi puteți spune despre colegi?*

— Spre marea mea bucurie, am fost colegă de catedră cu doamna Tohăneanu și cu dânsa am colaborat foarte bine. Preda secolul XIX, deci continua, după ce terminam eu secolul XVIII. Am avut noroc să fiu acum colegă cu dânsa și au fost momente bune. Era o femeie deosebită, de o finețe, de un rafinament...nemaivorbind de cultură. A mai fost doamna Clio Mănescu, de la literatură comparată. Tot așa, o doamnă deosebit de cultă și de la care am avut mult de învățat în anii aceia.

— *Și dintre studenții dumneavoastră, atunci, până în 90?*

— Am avut foarte bune primele promoții, când era o selecție foarte strictă. Erau excelenți studenții. Veneau din liceele foarte bune din Timișoara și din Arad. Aradul ne-a dat foarte buni absolvenți înainte de 90. Și, fiind examen de admitere era concurență foarte mare, am avut și 10 pe un loc în anii buni, la început. Și încă nu era engleza așa de solicitată ca acum. A fost promoția fetei profesorului Ștefan Munteanu, Geta Munteanu care a fost dintre primele promoții foarte bune. Pe urmă au venit și prin anii 70 promoții bune, promoția lui Bazil Popovici, a lui Mihăieș. Toți au făcut și franceză. Cei mai buni erau atunci de la secția franceză sau când s-au admis două limbi, engleză cu franceză. Cum era Mihaieș, de exemplu. Ei au fost foarte buni. Erau și la română-franceză studenți interesanți. Cum a fost Vighi de exemplu. Care citeau mult. Adriana Babeți a fost și ea la română - franceză. Deci au fost foarte buni până prin anii 80. Pe urmă au devenit așa, o masă mai amorfă. După '90 s-a desființat admiterea la un moment dat și a devenit foarte greu de predat. (...)

(Fragmente din interviul realizat de **Aurora Dumitrescu**, martie 2011)

RUSA ILIE GYURCSIK

— Am terminat liceul în '56. (...) Am plecat la Facultatea de Limbă și Literatură Rusă în București. Nu știussem că și în Timișoara s-a înființat în același an. (...) Deci am făcut trei semestre la București și restul le-am făcut la Timișoara și am terminat la Timișoara în '62, dar cum luasem trei note de 10 și m-am retras de la cea de a patra probă a examenului de licență, în loc să fiu printre primii pe țară cu examenul de licență, am fost printre primii la cei fără de licență. Au urmat, deci, cinci ani la țară. La Tomnatic patru ani și pe urmă m-au șantajat, obligat să preiau directoriatul școlii generale din comuna învecinată, Lovrin. La o școală mult mai mare decât cea din Tomnatic. În ziua când m-au înscăunat acolo, am venit la Timișoara să mă întâlnesc cu fostul meu profesor de literatură, Heinrich, care a fost și decan la Filologie și care, la plecarea mea de la Facultate mi-a spus: "Oricând vei dori să vii la noi, la catedra de limbă și literatură, anunță-mă cu câteva luni înainte și te prezinti la concurs și vedem noi." Și am venit la Timișoara să-l întreb dacă mai e valabil. Nu vă spun cât l-am invidiat toată viața pentru pentru aceste cuvinte, am avut și eu studenți străluciți pentru care nu am putut face nimic. El putea și a făcut. Cred că avea și o biografie din cele mai tumultuoase. Avea un nume nemțesc, era originar din câte îmi amintesc de undeva din Oltenia. După război a fost dus în URSS. Acolo a învățat rusă.

— *A fost deportat?*

— A fost deportat împreună cu toți ceilalți nemți de pe la noi. Acolo a învățat rusa foarte repede și a devenit translator și mai știu eu ce. De acolo a venit deja membru PCR (redenumit mai apoi PMR). A făcut carieră politică aici la Timișoara, a fost membru în Comitetul Orășenesc de Partid și în multe alte funcții. Și așa a ajuns la facultate. Atunci era o perioadă foarte ciudată, în care erau numiți profesori persoane care abia de aveau bacalaureatul și își făceau încă studiile universitare la fără frecvență, fiind totodată dascăli universitari. El era dintre aceia. Îl cunoscusem încă din liceu, întrucât a fost profesor nu mult timp, cred ca un trimestru sau două la Loga. A predat rusa și la clasa noastră. (...)

— *Dar în afară de acest profesor, cine v-a mai sprijinit... în facultate...*

— În facultate era soția profesorului Marin Bucă, pe care precis o știți, Galina Cernicova. Ea a fost adevărata mea profesoară de rusă. Cu ea am vorbit numai rusește. M-a sprijinit până la terminarea facultății. Datorită ei mi-am ales și o temă de licență, din temele propuse de dânsa. Ea mi-a dat să citesc cărțile unui scriitor, Alexandr Grin, pe atunci deloc cunoscut la noi; între timp a fost tradus. Există cred, vreo șapte cărți în românește, dar nici acum nu-i prea cunoscut. (...) Era în afara tuturor curentelor din perioada cea mai spectaculoasă a literelor rusești, numită perioada de argint, sfârșitul secolului al 19-lea, începutul secolului 20. Lui Grin i-am făcut monografia ca teză de doctorat. Doctoratul l-am dat la București. Am avut ambiția de a susține doctoratul tocmai acolo, de unde fugisem cu o etichetă pe atunci periculoasă...

— *Dar de ce ați plecat din București?*

— Sunt lucruri foarte complicate. Unul din prietenii mei, cel mai bun prieten din București, a fost dat afară din facultate. Eu, ca student bun, ales de colegi în conducerea UTM pe institut, am fost împotriva excluderii lui din facultate.

Promoția 1962, Secția Rusă

— *Din ce motive?*

— El este un poet și un foarte bun traducător, Ion Covaci îl cheamă. Fratele lui, Aurel Covaci este un mare poliglot, care a tradus poezii și din suedeză, dar și din alte limbi europene și neeuropene. Împreună cu alți scriitori și intelectuali români, Aurel Covaci a scris o scrisoare lui Hrușciiov ca protest pentru închiderea școlilor românești din Moldova Sovietică. Și a fost imediat închis pentru naționalism. Iar frate-su, Ion, a fost și el cercetat. La percheziția făcută la căminul studentesc au găsit niște poezii. El purta peste tot cu el un geamantan de lemn plin de fișe și arhivă personală. A fost acuzat pentru o poezie scrisă la paispe ani cu refrenul "apa trece, pietrele rămân", vizând ocupația sovietică. (...) Avea 17 ani atunci, în anul întâi. Era mai tânăr ca mine. Iar eu am fost împotriva excluderii lui, am mai spus-o și altora, totdeauna am avut cultul prietenilor și prietenii contau în adolescență chiar mai mult decât familia, orice ar fi făcut. (...)

— *Ați fost singurul împotrivă?*

— Desigur. Am fost pus în discuție ca un complice al unui dușman antipartinic, antistatal și al Uniunii Sovietice. Și eram distrus.

— *Dar erăți membru UTM....*

— Eram chiar în conducerea UTM, că acolo am votat împotrivă. M-au numit și împăciutorist și chestii de tipul ăsta. Erau niște clișee atunci care se lipeau de anumiți oameni. (...)

— *Și ce decizie au luat?*

— Aicea a fost o chestie foarte interesantă. Mă cheamă Secretarul de Partid pe Institut și-mi spune: "Tovarășe Gyurcsik, fii liniștit că se va rezolva cum vrea Partidul și nu cum vor unii utemiști." Ani după aceea mi-am dat seama că încă de pe atunci se pregătea "la vârf" o distanțare de Moscova, de prosovietism ca atare.

— *Pe vremea lui Gheorgiu Dej ?*

— Da... Pentru că nici pe prietenul meu nu l-au mai arestat, ci l-au pus la munca de jos. A făcut două facultăți pe urmă. (...) La conferința aceea hotărâseră să reia "cazul" meu cât de curând... Din momentul acela mi-am dat seama că ăștia au hotărât să mă excludă și pe mine din facultate. Mi-am zis că nu mai stau în București și am plecat pur și simplu acasă, la Timișoara. În 62 am terminat, în 67 toamna am dat concurs la facultate. (...) Dar am plecat de la facultate în 80, când Coriolan Babeți, așa, mai mult în glumă, că nici el nu a crezut că poate o să accept, mi-a propus să fiu director la Teatrul de Păpuși. (...)

— *Dar de ce? Ce nu vă plăcea la facultate?*

— Printre altele, faptul că nici măcar disciplina mea nu puteam să o predau cum mi-aș fi dorit eu să o predau. Era o programă centrală. Noroc că eram deja antiruși. Se putea putea preda Soljenițin... în 80, nu cărți ca *Primul cerc* sau *Pavilionul Canceroșilor*, dar se putea citi și comenta - conform programei oficiale! – *O zi din viața lui Ivan Denisovici* (...) Știu că m-am mai întâlnit cu foști studenți de-ai mei care se mirau pe urmă, după 90, că, uite, ei citeau din facultate chestia asta, cum de am putut eu? Pur și simplu așa era conjunctura. (...) Dar rusa nu mai era învățată. Doi ani de zile am avut patru sau cinci studenți. Pentru că șeful meu, nevoind să mai am ore la secția principală, am predat literatura rusă de la începuturi până în zilele noastre, în acei ani, doar la cei care aveau rusă secundar și... abia de știau citi în rusește.

— *Și cât ați fost plecat?*

— 12 ani la Teatrul de Păpuși.

— *În ce an v-ați întors?*

— În 90-91 am avut încă la rusă niște cursuri speciale. Profesorului Iosif Cheie îi plăcea să povestească cum domnul Bucă - după plecarea lui Heinrich, el a fost șeful de catedră - a venit la el, când nu avea destule ore pentru mine ca să mă aducă la catedră, să îmi dea niște ore la română...

— *Și relațiile cu studenții cum erau în perioada aceea?*

— Eu am avut relații foarte bune cu majoritatea studenților. Corecte, zic eu. (...) Am avut relații foarte bune cu ei și întotdeauna am avut această mare satisfacție să merg pe stradă și să văd un tip care deodată se luminează la față, zâmbește și spune "Domnule profesor!" (...)

— *Ce colegi deosebiți ați avut?*

— Eram foști profesori de-ai mei care mi-au devenit colegi. Ivan Evseev, foarte cunoscut ca autor de multe cărți și avea o cultură absolut fantastică. A murit, săracul. El a fost tânăr asistent în ultimul meu an de facultate aici și mi-a predat isoria artei ruse. Extraordinar de bine și foarte frumos. Caietul anual l-am păstrat mult timp și până la urmă cineva nu mi l-a mai dat înapoi. Era foarte temeinic. (...)

(Fragmente din interviul realizat de **Aurora Dumitrescu**, martie 2011)

Pagini realizate de
SMARANDA VULTUR

HARTĂ LIRICĂ A BANATULUI

ION POP

După antologia cu «poeti ai generației '90 din Banat», publicată la Editura Brumar în 2011, sub titlul *Bijuterii din Piața Abundenței*, Marian Oprea, el însuși poet, propune acum încă o selecție din produsele lirice ale locului, cu o etalare mult mai largă în timp și spațiu. Abundența e evidentă și în aceste pagini în care poeții bănățeni au parte de expuneri generoase, fără ca, în majoritatea cazurilor, abundența ofertei să le scadă și prețul. Antologatorul a făcut și de data aceasta o alegere atentă la valoare, nu foarte dificilă, fiindcă – ne dăm seama după lectură – în această parcelă de «geografie literară» scrisul de bună calitate nu e deloc rar. Câteva nume de mult recunoscute în peisajul național unde au devenit un fel de repere puternic individualizate rămân și în culegerea de față pilonii de maximă rezistență, de la «veteranii» Petre Stoica și Șerban Foartă, la mult prea devreme dispărutul Ioan Flora, de două ori bănățean, acompaniați de numeroase alte condeie remarcabile, de vârste și stiluri diferite.

O antologie ca aceasta, pusă sub marcă regională, ar îndemna la imediata identificare a unui specific ținând de niște tradiții, de un tip de sensibilitate anume, iar Banatul a avut de multă vreme semnele lui distinctive, un geniu al locului particularizant. Dacă spiritul gospodăresc confirmat prin secole e mai greu de identificat în economia textuală a poemelor, ceva din sensibilitatea îndelung cultivată a omului de pe-aici, cititor, încă de pe vremuri, până și în mediu rustic, de ziare locale și ascultător de fanfare și coruri comunitare, cu un justificat orgoliu de șlefuire culturală practică și perfecționată în timp, trece și în scrisul liric : cititorul va putea înregistra culoarea «cărțurărească» a multor poeme, în care priza la viața imediată, a concretelor palpabile și vitale, e pusă în paralel, de nu chiar concurată de aportul livresc ce obligă la dialogul cu convenția, cu actul scriptural, din care rezultă un transfer fertil în ambele direcții.

Căci, poeți cu adevărat ai «pământului» sunt puțini aici, în schimb cei crescuți pe sol textual par a da tonul. Și e, poate, interesant de notat că poetul cel mai «teluric», cu discursul încărcat de seve vegetale și de pietroase asprimi, vine dinspre cealaltă parte a Dunării, a Banatului sârbo-român, dintr-un spațiu cumva periclitat în rădăcinile lui, de unde și nevoia de a-l reabilita și valorifica liric. Versurile din prima etapă a creației lui Ioan Flora, poetul «lunii fizice», al «terapii muncii» și al «stării de fapt», — tot atâtea titluri de cărți — evocau un univers țărănesc de mari energii supraviețuitoare ce-și găsea de la început expresia pregnantă, pentru ca aceste puteri subterane să se transmită mai târziu unui discurs de acută și percutantă modernitate, cu altoiuri nu mai puțin fertile ale Bibliotecii, din care nu lipsește referința avangardist-suprarealistă.

Celălalt Banat, al satului ori târgului semi-urban, fusese mai devreme evocat în «arheologia blândă» a minunatului Petre Stoica, cu ale sale «melancolii inocente», de om «uitat printre lucruri uitate», evocator mereu inspirat al unui univers în stingere, de prin albume cu file tot mai îngălbenite respirând un parfum de obiecte vechi, tandru evocatoare. Prin forța lucrurilor, Cartea își spune aici peste tot cuvântul, coexistența dintre natural și cultural pare firească în acest proces de anamneză sentimentală, senin-elegiacă, fantezist-ironică, marcată de o anume conștiință a desuetudinii : «personaje,

gesturi, efigii ale unei lumi dispărute», «profesiunile umile care primesc însemnele miracolului» - cum scrie despre el Cornel Ungureanu – sunt reabilite într-o poezie ce se dispensează, aproape, de metafore în profitul notației chemate să sugereze o prezență mai vie, neamănată de medierile metaforei ori simbolului. La altă vârstă, ceva mai tânără, un Marcel Tolcea se va situa, și el de acest univers al obiectelor dateate ori înscrise în realitatea imediată, însă înnobilate, tot pe urme suprarealiste, de o misterioasă aură «metafizică», emanată de materiile cele mai umile, de lucruri «uite» și ele într-o marginalitate ce solicită rememorarea. Nu foarte departe se va situa, în zone afine de sensibilitate, versul mai «minimalist», dar cu remarcabile concentrări expresive, al lui Robert Șerban, ce se mai vrea, pe alocuri, «gramofonul unui secol pierdut în cerime» ori caută, prin podul casei «diplomele bunicii»... Nici Eugen Bunaru nu e insensibil la «tic-tacul unei pendule din vremea imperiului» ori, cercetând prin alte straturi de «arheologie blândă», la «doamnele și domnișoarele cu pălăriile lor fanteziste din albumul familiei», pe un fond de reverie luminoasă ce populează spațiul intim cu «oștiri inefabile».

Insolită în peisaj, este prezența bănățeanului prin adopțiune Șerban Foartă, devenită de neocolit pentru topografia poetică a acestei părți de țară. Dedat desfătărilor verbale celor mai rafinate, autorul *Areal*-lui de marcă proprie și al atâtor cărți în care harnicul producător agricol al regiunii a fost înlocuit definitiv de artizanul subtil al cuvintelor, angajat și angajându-și cititorul în, poate, cea mai spectaculoasă desfășurare a «artei combinatorii» din literatura română. «Tautofonii» palindromuri, alte savante alchimii verbale, ingenioase conjugări de sonuri purtând nume rare de dicționar componistic în materie de muzici ale cuvântului, versurile sale inventează neconținut mici oaze paradisiace, momente de gratuită extază, mereu proaspete «sărbători ale intelectului», cu o fantezie ale cărei resurse par inepuizabile și care disimulează cu grație calculele savante dintr-un complex laborator poetic. Nu foarte departe de locul «ingeniilor» sale subtil-manieriste se află și inventiva lirică a lui Ion Chichere, cu imagismul său îndrăzneț și proaspăt («tot ce ating se umple de mirări», «sunt orb și luminez în depărtări» !) și cu o undă de (auto)ironie relativizantă, dar cu o asumare, gravă și solemnă în fond, a ceea ce s-ar putea numi, cu vorbe poate mari, miracolul vieții ; și, mai ales, mai tânărul Adrian Bodnaru, discipol poate mai evident și ucenic la aceeași școală. Exploatand, cu un surâs, limbajul comun, obligat la clasicități formale cu nota de derizoriu și culoarea «retro» puse la vedere, Gheorghe Azap dă semne că se află aproximativ în aceeași familie.

În orice caz, se simte la mulți dintre poeții selectați aici o particulară grijă pentru «dicțiune», într-un discurs atent la articulările sintaxei până la un soi de caligrafie imagistică și sonoră. Ca la un Ion Cocora, de pildă, poet cu state «moderniste» vechi încă de pe la *Steaua* clujeană a anilor '60, când se asocia grupului foarte promițător de poeți tineri ai revistei, atent și acum să nu cadă în «capcanele textului» construit cu o supraviețuitoare inventivitate asociativă, ori ca la congenerul Anghel Dumbrăveanu, împământenit de prin Argeș la Timișoara, sensibil, între altele, la «tandru exces de lumină al câtorva fete», în prelungirea altor

reverențe în fața grației. Sau, la un Octavian Doclin, poet al decantărilor verbale, purist în felul său, nerespingând gestică solemnă de poet «înfășurat în pelerină de purpură» ori, mai modest alteori, în ipostază de scrib care «adună unul câte unul cuvintele căzute la marginile poemei». Nu departe de astfel de ipostaze se așază și scrisul lui Ionel Bota, echinoxist de pe la sfârșitul anilor '70, despre care am scris cândva ca despre un propunător de proiecții stilizate ale imaginației, într-un univers fantezist («țară a himerelor») de a cărui fragilă condiție fictivă arată că este conștient. Dar și Simona-Grazia Dima, participantă la «lupte domoale și tandre», mărturisind un program de prelungire a realității date «într-o realitate complementară», în căutarea «lucrului polifonic, vast» însumând voci universale. Din «pavaje de rouă» și miresme de fân, în undiri luminoase ale peisajului, se conturează și micul univers al lui Eugen Dorcescu, încă respectuos față de «zefirul» tradițional... Și nu e de trecut peste lumea obiectelor cumva marginale și comune, evocată cu prospețime senzorială de un Gheorghe Bălan.

Cu ani în urmă, am urmărit cu o mărtu-

risită empatie plachetele de poeme ale lui Sabin Opreanu, evocator al unui «petec reavăn de pământ» de pe valea Cernei ori al unei «vârste fragede adiind dinspre real», însă doar adiind, căci frăgezimile răvnite erau mai curând visate în micul său univers de om al cărții, pentru care textul putea fi «o dimineată de aprilie», iar o salcie se putea rătăci într-o «aulă academică», nelipsind nici învecinările imagistice insolite, pe urme suprarealiste, poate de prin Gellu Naum. «Un vis născut cu pete de cerneală» e și reveria poetică a lui Dușan Petrovici, trecut și prin paginile de început ale *Echin*-ului, împrăștiat de prezența versului său; regăsim și acum percutante ecuații verbale precum «calitățile însângerate ale apei», «transcendențele galopante», «floarea (care) își mărește spațiul mistic cu încă un deget»... - efecte de insolitare benefice pentru întreținerea unei tensiuni lirice controlate intelectual. Sunt de notat printre poeții cu foarte mobilă și inventivă fantezie, lucrând degajat în zona asociațiilor insolite de tradiție suprarealistă, un Nicolae Popa ori Dan Emilian Roșca.

Continuare în pagina 31

POEMUL LUNII OCTOMBRIE

GHEORGHE MOCUȚA

ORORILE SĂLBATICE ALE COPILĂRIEI

"Pe oriunde am fost, poetul a fost înaintea mea."(Freud)

la vârsta poveștilor
abia scăpat din poala bunicii
și de plictisul jucăriilor de lemn
al cailor din coceni de porumb
de pe întinsa câmpie panonică
am inventat primele orori:
și eu am învățat rășuștele să înoate pe sub
apă în găleata fântânii
până s-au asfixiat
și eu am ucis cu pietre câinii vagabonzi
ai satului
și eu am ciopârțit șerpilor firoși din canale
nu departe de gârla unde am învățat să fac
pluta
și eu am îngropat de vii împreună cu bunicul
puii mâtelor
abia născuți
și eu am ținut de cornițele iedului adus la
junghiere de paști
(ochii mă mai urmăresc și acum în visele
colorate
când încerc să-i lipesc la loc)
și eu l-am bătut cu furca pe dulăul care
mi-a sfârțecat sprânceana
și eu am chinuit iapa bătrână călărind-o
prin bălării
și scaieți
și eu am fost fascinat de focul de paie pe
care abia
l-au stins vecinii într-un târziu
și eu am descoperit excitat prin cotloane
cu băieții de vârsta mea
sexul întărit
până când o fată de la oraș mi-a arătat
adevărata întrebuintare
și eu am simțit gustul amăr al primelor
țigări
furate din odaia bunicului
și eu am înălțat zmee

și eu m-am încăierat cu prietenii mușcând
din trupul lor
gustos
și eu am suflat în puful de păpădie spre
cele patru vânturi
ale scrisului meu
și eu am spart capete și mi-am fracturat
mâna stângă
și eu am fost izbit de cornul unei vaci la
pășune
și eu mi-am tăiat degetul până la os cu
lama primului
meu briceag
și eu i-am pândit pe cei mari zvârcolindu-
se unul
în brațele celuiilalt
și eu am ascultat poveștile vecinului care
i-a spintecat
pe ruși în război
și eu am simțit gustul crimei când am înfipt
cuțitul
în inima porcului
și eu am alergat după dușmani imaginari
pe dealurile radnei
și eu m-am pregătit să ucid și să violez cu
eroii
din filmele americane
și eu sunt o bestie ca și voi cei care încercați
să mă sufocați cu exhibițiile voastre pe
micul și marele ecran
scotându-mi la meza copilăria
și eu pot să-mi proiectez subconștientul
în norii
de la picioarele creatorului
și eu sunt frământat din același aluat al
închipuirii
care se destramă se resoarbe în clipa de-
acum
în clipa asta când nu am altă dorință
decât să o pot lua din nou de la capăt
cu aceiași părinți cu aceiași maeștri
dar cu alte păcate.

(04.11.2005)

UN PARIU PARTIAL CÂȘTIGAT

VIORICA MARIOARA CÎLTARU,

Apariția volumului **Literatura luciferică. O istorie ocultă a literaturii române** (Ed. Cartea Românească, București, 2010) de Radu Cernătescu reprezintă o provocare culturală adresată cititorului "antidogmatic". Care acceptă miza polemică a demersului hermeneutic al autorului, aplicat asupra fenomenului literar românesc din perspectiva filosofiei oculte și a doctrinei masonice. În sensul revelării substratului de simboluri, mituri și arhetipuri universale, inaccesibile criticii estetice, prin intermediul cărora a fost și este posibilă recordarea literaturii naționale la cea europeană.

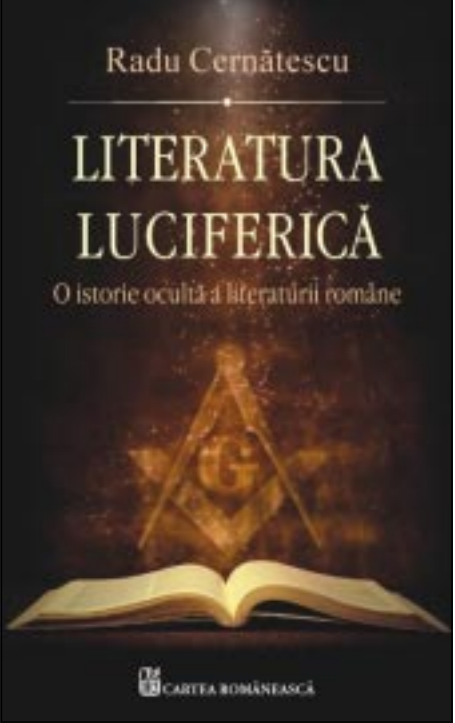
În pledoaria din prefața cărții, intitulată sugestiv *Pentru o antidogmatică a lecturii*, Radu Cernătescu avertizează că "a venit vremea eliberării din reducția materialist-estetică impusă de Călinescu" prin monumentală sa *Istorie a literaturii române de la origini până în prezent*. Hermeneutul sancționează "inaderența aparatului critic călinescian, bazat pe un instrumentar raționalist restrictiv, la părțile abisale ale unui text de tip stratificat, cu finalități transestetice, la care au tins autorii aplecați mai mult asupra sublimului arhetipal al lumii decât asupra accidentului estetic formalizant". Descifrat în cheie plotiniană, sublimul este înțeles ca "modelul cel mai înalt al desăvârșirii individuațiilor". Considerând că instrumentele și criteriile estetice s-au dovedit limitative și distorsionante, mai ales în interpretarea operelor unor scriitori inițiați în Masonerie, ne propune să le dinamităm printr-un "demers transdisciplinar capabil să exhume numitorul comun al marilor opere, imperisabilul fond arheal de teme, simboluri și coduri prin care circulă transcendența și pe care se sprijină, la urma urmei, identitatea și măreția unei mari culturi". Ne invită la "o speologie mistică menită să (I)lumineze un palier necercetat", "subterana conotativă" a literaturii române. În care este depozitat "tezaurul de sapiențialitate plămădit din mit și religiozitate, patrimoniul spiritual al Masoneriei".

Istoria ocultă a literaturii române, propusă de Radu Cernătescu, reprezintă un pariu cultural și un risc asumat. Al de structurării dogmei estetice, instituționalizate de George Călinescu și de discipolii săi, și al exclusivei abordări a fenomenului literar prin grila doctrinei masonice. Pericolul supralicitării acestei alternative extraestetice pândeste la tot pasul. Cu toate acestea, obiectivul major al cărții a fost atins. Autorul a reușit, indiscutabil, să se impună drept un cercetător de o remarcabilă erudiție în domeniul istoriei europene și naționale a Masoneriei. Un inițiat în hățișul arhivistic, documentar al esoterismului. Un hermeneut ale cărui analize comparativ-aplicate dovedesc relevanță și profesionalism, dar suferă, pe alocuri, de un prea pronunțat spirit polemic și partizan. Demersul său, realizat din perspectivă diacronică și selectivă, vizează scriitori și opere canonice ale literaturii române. De la Budai-Deleanu, Alecsandri, Bolintineanu, Eminescu, Coșbuc, la Bacovia, Mateiu Caragiale, Urmuz, Vineanu, Fundoianu, Arghezi, Sadoveanu, George Călinescu. Novatoarele sunt analizele în cheie ocultă ale *Țiganiadei* și *Nunții Zamfirei*, ale unor creații eminesciene (*Avatarii faraonului Tla*, *Cezara*, *Sărmanul Dionis*, *Memento mori*, *Scrisoarea III*) și ale liricii bacoviene. Descifrarea polisemiei lor mistice (a miturilor, motivelor și a simbolurilor arhetipale), din perspectivă comparată, este convingătoare.

În capodopera coșbuciană, Radu Cernătescu descoperă, dincolo de vâul estetic al culorii etnografice, "opera unui hermeneut aplecat cu pasiune și cu cheia filosofiei oculte în mână asupra relictelor folclorului românesc". Capabil să afilieze tradiția noastră populară la marea cultură europeană, în descendența primilor noștri folcloriști, evrei și masoni (Moses Gaster, Moses Schwartzfeld, Lazăr Șăineanu și I.A. Candrea). Din aceeași familie spirituală, a inițiaților masoni care au încercat, cu un instrumentar ocult, "explicitarea datinilor și eresurilor noastre populare – în ultimă instanță, a unei întregi etnosofii" s-a dovedit a fi și Sadoveanu, consideră autorul. Devoalarea mitică a onomasticii lui Nechifor Lipan, a corespondenței magice dintre numărul astral și numele lui de botez, cu reverberații (pre)destinale nefaste (în ciuda recursului la datina cu valoare reparatorie), toate aceste aspecte interpretative susțin convingerea unei "disimulări hermeneutice a arhetipalității" în romanul *Baltagul* și îi conferă cititorului noi deschideri cognitive: "Pentru Sadoveanu, Masoneria a fost schela pe care *faurul aburii* și-a desfășurat geniul creator, clădind naționalul etnic pe universalii unei lumi arhaice..."

Într-o nădădă, vârful de lance al acestor interpretări misterioase rămâne capitolul dedicat romanului mateian (*Misterele din subteranele Curtii-Vechi*). Pe urmele lui Vasile Lovinescu (al cărui studiu, *Al patrulea hagialăc. Exegeza nocturnă a Craiilor de Curtea Veche*, reprezintă, totuși, doar un punct de plecare), Radu Cernătescu argumentează ideea că romanul lui Mateiu Caragiale "nu este doar descrierea barocă a unei lumi de la porțile Orientului, cum s-a tot acreditat de estetismul călinescian". Ne propune să descoperim miza profundă a acestei cărți inițiatice, așezate "sub pecetea tainei": "Mateiu arată (...) că dincolo de lipsa de civilizație a Fanarului stau paradigmele unei altfel de culturi, una care mizează pe specificitatea locală și pentru care magismul și esoterismul nu sunt decât un parfum al universalității. Ele leagă Orientul de Occident, cultura de civilizație, trecutul de prezent." Pentru decriptarea acestor "subterane conotative", autorul propune grila rozicruciană. Demersul hermeneutic relevă arhetipul mistic al Curtii Vechi, considerată altădată centru al Bucureștilor ("Templul lui Solomon, arhetipul lojilor masonice, este nu doar centrul Ierusalimului, ci și al întregului esoterism occidental"), simbologia călătoriilor inițiatice ale Craiilor ("*anamneza* călătoriei originare, rememorarea unei îndeobște uitate *scala paradisi*"), a interminabilelor "mese de un pitoresc indescriptibil", desfășurate în regim nocturn și diurn ("masonicele *cenae mysticorum*, agape ritualice inspirate de banchetul lui Platon"), conotațiile heraldice ale culorilor "verde și aur", roșu și negru. *Craii de Curtea-Veche* reiterează atât mitul biblic al celor trei Regi-Magi, cât și pe cel al "superiorilor necunoscuți", al celor trei "cavaleri-călugări din tagma Sfântului Ioan de Ierusalim, ziși de Malta" ("un mit pe care rozicrucianismul l-a colportat până în contemporaneitate ca pe un vis mesianic..."). Identificarea, în biografia fictivă a personajelor mateiane, a unor amănunte din viața reală a unor descendenți princieri, fac posibile asocierile ipotetice, similaritățile de tipul Gore Pirgu - Pantazi Ghica, Pașadia - Georges Soutzo (Șutu), Pantazi - un vlăstar al familiei Cantacuzino-Măgureanu.

Extrem de documentate și de interesante sunt și capitolele de istorie culturală, în care este prezentat contextul și traiectul biografic al ascensiunii masonice a lui Mihail Sadoveanu (în rangul de Mare Maestru al Masoneriei) și, ulterior, al compromiterii acestui ideal spiritual, sub impactul aderării la politica regimului comunist (*Sadoveanu și Francmasoneria, Lumina vine de la Răsărit*). Un pandant al acestui itinerar dramatic este regăsit și în capitolul *George Călinescu și începuturile romanului inițiativ proletcultist*. În care sunt elucidate circumstanțele "tregerii meteorice" a lui George Călinescu printre membrii lojii Meșterul Manole din Ordinul Masonic București și ale kafkienei metamorfoze biografice, pe care a trăit-o sub dictatura proletarietului. Simbolică "fractură ontologică" este reperată de hermeneut, dincolo de clișeele proletcultiste, în romanul *Scrinul negru*. În centrul căruia regăsește, disimulat, "mitul constructorului", "copia livrescă a biografiei lui Hiram, arhitectul templului solomonic, simbol al paradisului pierdut, edificiul pe care fiecare mason e chemat să-l reconstruiască prin anamneza ritualică din clarobscurul lojilor". Ioanide este un alter ego al scriitorului. El incifrează, alegoric, destinul creatorului. Care a renunțat să mai înalte catedrale (precum în *Bietul Ioanide*) și, reorientat ideologic, a început să construiască "palatul cultural" al maselor populare. Acest demers inter-

pretativ îl conduce pe Radu Cernătescu la concluzia că *Scrinul negru* este "primul roman proletcultist" care a păstrat "impresia profunzimii polisemice, chiar dacă din funcția hierofanică a simbolului și din pluralitatea nivelurilor de realitate nu au mai rămas decât "șopârlele" unei conjuncturale retușări ideologice".

Continuare în pagina 31

LIBRĂRIA ESOTERA

(director Florica Petrean)

Sărbătorile nu s-au încheiat!

Librăria **ESOTERA** sărbătorește Cartea în fiecare zi!

Librăria **ESOTERA** înseamnă un program managerial dinamic, al mileniului 3.

ESOTERA preîntâmpină emoția examenelor de capacitate, bacalaureat și admitere fiindcă are o ofertă completă de manuale și auxiliare școlare (ghiduri, dicționare, culegeri, antologii, sinteze). Cea mai bună pregătire începe de la cărțile cele mai bune!

La **ESOTERA** găsești titluri de la peste 300 de edituri!

O ofertă care nu trebuie să îți rămână străină : cartea străină!

ESOTERA oferă albume, dicționare, beletristică în engleză, franceză, germană.

Ai nevoie de o carte și nu ai găsit-o?

ESOTERA onorează orice comandă și ți-o trimite acasă!

În atenția școlilor!

Pentru elevii silitori, oricând o carte poate deveni un premiu mult dorit.

ESOTERA oferă cărți pentru serbările școlare la prețuri avantajoase.

Secretul nostru?

LABIRINT CRITIC

ALEXANDRU RUJA

Cartea *De pe front mai vin vești triste* (Editura Brumar, Timișoara, 2011) este rezultatul unei fericite inițiative pe care a avut-o Dumitru Oprișor, aceea de a sta de vorbă cu participanți la al Doilea Război Mondial, oameni în vârstă cu bogată experiență, păstrători într-o memorie nealterată ai unor întâmplări directe din conflagrația mondială. Cu atât mai valoros rămâne acest lucru, cu cât numărul lor este tot mai mic. Cartea are un farmec și o atracție aparte. Ea este rezultatul îmbinării muncii jurnalistului cu inspirația prozatorului. Jurnalistul a bătut drumuri, a poposit în localități diverse, unele chiar izolate, a căutat oameni, iar prozatorul a știut să închege portretul, să fixeze peisajul, să provoace desfășurarea povestirii, să exploateze resursele emoționale. Pentru că, dincolo de unele informații documentare, această carte cuprinde, de fapt, povestiri. Între "Sunt, domnule, multe de povestit..." și "Nu mai pot să povestesc câte am pățit că sfârșie pielea pe mine..." se derulează, în esență, povestea existenței unor oameni care, foarte tineri fiind atunci, au înregistrat totul cu exactitate și finețe. Sunt povestiri cu o puternică implicare subiectivă. Dumitru Oprișor știe unde să caute povestea, are un simț deosebit în a se duce spre poveste, probabil este aici mult din talentul prozatorului. "Nefericita întâmplare arată cât de mult are lumea nevoie de povești. Și mai arată că nu toți povestitorii își împlinesc rostul," scrie autorul. Realul și imaginarul se unesc în povești în care sublimul stă alături de tragic, în care verismul se asociază cu fantasticul sau irealul, pentru că fiecare narator are povestea lui și realitatea unui eveniment istoric cum a fost războiul s-a subiectivat în propria conștiință, din care răzbate, acum, prin rememorare. Dincolo de traseul narativ, povestirile au o încărcătură tragică la nivelul existenței individuale. Pentru că există aici o dimensiune tragică, care răzbate din pagina confesivă a celor care povestesc, foști combatanți; un tragism al momentelor din lupte, al vieții din lagăr etc. Există, însă, și o dorință a trăirii, a supraviețuirii. Prozatorul este acela care a simțit dimensiunea tragică și o ordonează în pagina literară. Dumitru Oprișor a avut răbdare să asculte, să-l lase pe fiecare să povestească viața în complexitatea ei, fără să încerce să-l ducă spre vreo schematizare. Aș mai remarca virtuțile de portretist, prin elemente simbolice sau direct (Moise Pantea a rămas invalid de la treizeci de ani și a ajuns la nouăzeci și patru de ani; bastonul este un element de substituție care prefigurează ceva din fizionomia personajului). *De pe front mai vin vești triste* este o carte în care se îmbină alertețea stilului jurnalistic cu profunzimea frazei încărcată de substanță a prozei.

Drumul de la juvenilul și mai șturlubaticul *Odysses* la *Moartea parafină* (Cartea Românească, 2010) este unul al arderii etapelor și al parcurgerii experiențelor fundamentale, într-un traseu zguduitor de neliniști, de întrebări ce pun certitudinile sub lupa iscodirii. Fire sensibilă, poetul vibrează la orice mișcare transformatoare a vârstei, încercând să pătrundă esența metamorfozei. Robert Șerban nu a fost/este un experimentalist în poezie, deși a trecut prin experiențe, a devoalat în versuri tensiunea trăirilor, oscilând între jubilație și reticență. Robert Șerban este un scriitor inteligent la care simplitatea expresiei poetice ascunde gravitatea evenimentului. "Uneori simți că cineva/ stinge lumina din tine/ și dispăre odată cu ea/ mult prea repede ca să-i prinzi mâna/ și să-l afli/ / câteva clipe stai încremenit/ apoi brusc începi

să vorbești tare/ să râzi fără motiv/ așa cum se zbat păsările/ după ce li se taie capul// ce știi tu să faci pe întuneric? ce-ai învățat tu în atâtea ceasuri/ cât ai privit inima beznei? cuvinte? nu folosesc la nimic/ parcă sunt ale unui bătrân/ pe care boala/ s-a făcut că-l uită/ ca să afle ce-i poate gura // *Inima beznei* //

Nu atât războiul împotriva cuvintelor, neîncrederea în capacitatea lor cognitivă și persuasivă întâlnim în poezia din acest volum, cât mai ales tensiunea operată de acestea peste un arc de timp, care înseamnă coborârea în adâncul altor experiențe. Dacă nu este dominant în toate poeziile acestui volum, motivul morții se insinuează, totuși, în textura simbolică a acestora. O magie implicită în gestul simplu, cu nuanțe ludice, conduce spre o relație cu aceia care au trecut prin experiența morții. "Scot miezul din pâine/ ca și cum aș scoate/ măruntaiele dintr-un iepure// cu degetele cu care-mi fac cruce/ fac gogoloaie cât bobul de fasole/ le așez unul lângă altul/ ca să-mi imaginez mai ușor/ capetele celor din stirpea mea/ care-ar putea să iasă/ la un moment dat/ de sub pământ/ și să ne facă astfel/ părtași la o minune familială// înaintez încet pe sub coajă/ iar cu vârful degetelor/ aflu dacă a mai rămas sau nu miez/ dacă strămoșii mei/ sunt în stare de un miracol/ ori vor rămâne ascunși iepurește/ în morțile lor mici // *Invocație* //". Minunatele replici de după", așteptate cu interes și înfrigurare, rămân în ipotetic, misterul acoperă până la anulare certitudinile. Titlul însuși al volumului trimite spre experiența limită. Nu doar o altă vârstă poetică răzbate din acest volum, ci și o altă relaționare cu experiențele existențiale. Nu un tragism lacrimogen însoțește poezia, ci o ironie fină. "M-am hotărât să nu mai scriu despre moarte/ niciodată// ce idee grozavă// ai exclamat și ți-ai trecut fericită palmele dintr-una în alta// ca atunci când nu știi dacă e mai bine să aplauzi/ ori să mulțumești cerului// ți-ai așezat capul pe umărul meu/ și ai șoptit/ *ce idee grozavă/ se vede că azi e duminică/ ziua în care Dumnezeu a fost/ în sfârșit/ liber* // *M-am hotărât* //

Adrian Bodnaru este un poet inventiv la nivelul imaginarului poetic, fără complexe sau reticențe în a forța legăturile dintre cuvinte și chiar semantica acestora. De aceea vom întâlni inversiuni bizare pentru o logică obișnuită a comunicării, dar foarte profitabile pentru prospețimea discursului poetic. "Acasă, de singur, mă-ntorc/ cu scaun și masă-mpreună// de iarbă pisicile-mi torc/ șiretului, plină, o lună/ / Inele de brad port în locul/ cămășilor mele ca rama/ cu geam pe o poză, ca tocul/ ferestrei să nimeni ia seama// la albul perdelei cu șuier/ când sare, de-acolo, pe spate./ la spuma de ras de pe guler/ de sânge o pată ce scoate// La masă, pe scaun, devreme/ cămăși din inele de brad/ așez și aștept să mă cheme/ m-așez și m-aștept unde cad//".

Sunt frecvente și în volumul *O legătură de chei* (Editura Cartea Românească, București, 2010), volum cu o poezie densă nu doar la nivelul structurilor poetice, ci și la cel al viziunii. Poeziile nu au titlu, marcând astfel o curgere de sensibilitate poetică și de atitudine existențială, cu precădere pe un fior dramatic generat de o ipostază a însingurării. [...] trăia, într-o noapte cu geamuri fumurii/ una dintre cele pe care le chemai la un număr/ de telefon învățat pe degete bine/ ca să cobori din ele în rochii pustii/ și reci, strălucitoare, fără umăr/ trăia un bărbat ce adormea la loc după tine// închis între două corpuri tinere și tari/ ca pâinile uscate pe care nu voiai să le arunci/ și chemai pe câte cineva străin să o facă/ repede, fără măcar să ajungi să tresari/

El vis după vis visa și, poate, mai visează de-atunci/ Și acum, să ți le povestească pe toate, să tacă// dacă nu cumva o zăpadă din călușei de lemn/ nu l-a acoperit, într-o noapte scurtată/ cu o stradă cu pete de lumină vernil/ unde ții pe genunchi, în loc de semn/ o carte deschisă despre cum o dată/ se trece prin viață ca o minciună de copil//

Mereu o absență, obsesiv repetată, tulbură așezarea unei stări existențiale, trimite spre lumea visului, spre amintire și închipuire. Imaginea închipuită este conturată cu o anumită candoare a sufletului sensibil, ce vibrează la stimulii puternici ai amintirii. Versurile se aștern într-o muzicalitate incantatorie și cu o virtuozitate stilistică ce transferă ritmului poetic ceva din alertețea

sentimentului dominant. "Am iubit-o-atât de tare/ că în inimă un soare/ mi-a crăpat;/ ca un geam la piața mare./ dintr-un pumn ce-a făcut floare/ și-a tipat. [...]// Am iubit-o până-ncoace/ că în sânge n-avea-n pace/ neamul rar;/ ca-n povești fete sărace/ de citit când seara tace./ ele, doar// Am iubit-o-atât de ntâi/ că-i beam drumul din călcâi/ dar s-a dus;/ ca din tălpi cu căpătâi/ până-n creștet de lămâi/ și mai sus// Am iubit-o până la urmă/ că-n ea-ntreagă noaptea scurmă/ cu o stea;/ ca pe lâna dintr-o turmă/ când zăpada i se curmă/ de pe ea//

Dubla semnificație a simbolului cheii – închiderea și deschiderea – face ca poezia să fie traversată de o undă de mister, care încarcă de tensiune pulsiunea lirică.

NEW EUROPE COLLEGE
Institut de Studii Avansate
Fondator și Rector: Prof. dr. Andrei Pleșu

BURSE „NEW EUROPE COLLEGE” PENTRU ANUL UNIVERSITAR 2012-2013

New Europe College (NEC) anunță concursul anual pentru bursele de cercetare NEC 2012-2013 pentru universitari/cercetători români din domeniile științelor umaniste, sociale și economice.

CONDIȚII DE PARTICIPARE:

Candidatul trebuie să fie înscris la doctorat, într-un stadiu avansat al cercetării sau să aibă titlul de doctor.

Se va acorda prioritate candidaților sub 40 de ani. Nu sunt eligibili candidații care au mai beneficiat de burse NEC și candidații care beneficiază de o altă bursă în perioada 1 octombrie 2012 – 31 iulie 2013.

O foarte bună cunoaștere a cel puțin două din limbile străine de circulație internațională. O bună cunoaștere a limbii engleze este de dorită.

Prin profilul său NEC pune accent pe dezbaterile inter- și trans-disciplinare. Se încurajează proiectele care permit această deschidere, fără a pierde din rigoarea disciplinară.

CONDIȚII ALE BURSEI:

Bursa se acordă pentru un an academic (10 luni).

Programul bursierilor presupune prezența obligatorie în București cel puțin o dată pe săptămână timp de 9 luni. În intervalul de 10 luni, bursierii vor beneficia de un stagiul de cercetare într-unul din marile centre universitare/de cercetare din străinătate. La sfârșitul bursei, bursierii vor preda un studiu care reprezintă rezultatul cercetării lor. Studiile vor fi incluse într-o publicație NEC.

Valoarea bursei lunare (acordată pe durata a 9 luni) este echivalentul în RON a 600 EURO (neimpozabil), la care se adaugă 2.600 EURO pentru stagiul de cercetare în străinătate.

MODALITĂȚI DE ÎNSCRIERE ȘI TERMENE PRIVIND CONCURSUL:

Formularul de participare la concurs, instrucțiunile de completare și alte informații privind New Europe College pot fi obținute de la adresa www.nec.ro sau solicitate prin e-mail, la applications@nec.ro.

Dosarele de candidatură vor fi trimise numai în format electronic, la adresa de e-mail: applications@nec.ro.

Vă rugăm să menționați la rubrica Subiect a mesajului următoarele cuvinte: „Burse NEC”.

Termenul limită de primire a dosarului de candidatură este 12 decembrie 2011.

Nu vor fi luate în considerare candidaturile incomplete sau cele primite după această dată.

Rezultatele preselecției vor fi anunțate candidaților prin e-mail la începutul lunii martie. Candidații selecțajați vor fi invitați la un interviu, care va avea loc la New Europe College în zilele de 29 – 31 martie 2012.

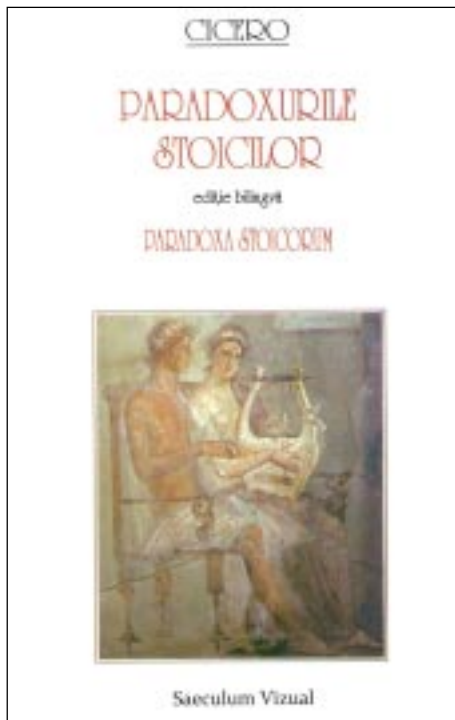
Relații suplimentare se pot obține la tel. 021 307 99 10 – între orele 10-17 ale fiecărei zile lucrătoare – sau prin e-mail: applications@nec.ro.

Adresă: New Europe College, str. Plantelor 21, 023971 București

BUCHET LIVRESC

CLAUDIU T. ARIEȘAN

(I) Epoca socotită a "pre-clasicilor" din literatura latină coincide în mare cu biografia lui Marcus Tullius Cicero, cel ce a dat numele alternativ pentru aceeași perioadă majoră a culturii romane. Orice scriere a ilustrului arpinat reprezintă prin urmare un câștig sigur pentru cultura în care se traduce. Este și cazul volumului **Cicero, Paradoxurile stoicilor**, ediție bilingvă, trad., note Traian Diaconescu, pref. Gh. Vlăduțescu, Editura Saeculum Vizual, București, 2011, 128 p. Gânditor eclectic și mirabil popularizator al culturii spirituale grecești, Cicero face prin acest opuscul trecerea dinspre marea oratorie spre tratatele de specialitate strict

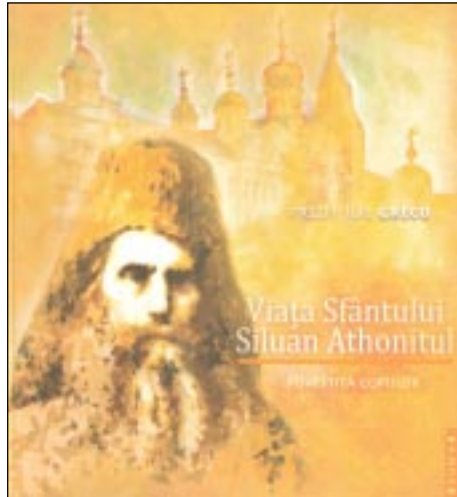
filozofică. Eminentul clasicist și universitar ieșean oferă, ca de obicei, publicului avizat o ediție elegantă, ușor de consultat și însoțită de întreg aparatul critic necesar înțelegerii depline a cunoscutului text ciceronian și a echivalării sale filologice, tradus pentru prima dată integral în limba română. Încă o piatră la edificiul integrării depline a clasicului latin prin excelență în spațiul nostru intelectual, unde modelul său peren poate rodi benefic în felurite domenii.

(II) O carte înțeleaptă, rafinată și deconectantă deopotrivă este cea a kenianului europeanizat **Shafique Keshvaje, Regele, înțeleptul și bufonul. Marele turnir al religiilor**, trad. Florentina Dan, Editura Nemira, București, 2011, 269 p. Inclus de Ana Antonescu în colecția "Babel" dedicată "aristocrațiilor lecturii", aparentul roman de dragoste cu intrigă de *policier* se dovedește în fapt un veritabil tratat rezumativ de istoria religiilor, unde marile credințe ale omenirii se confruntă în datele lor esențiale, la solicitarea unui rege doritor a-i reda poporului său întreg sensul original al existenței. Licențiat în științe sociale, politice și teologie, pastorul reformat stabilit în Elveția și-a dat doctoratul cu o teză dedicată tocmai lui Mircea Eliade și recompensată cu Premiul Societății Academice din Vaud. Nu ne miră așadar propensiunea romancierului de ocazie către parabolicul de substanță, nici ideea întrecerii aproape sportive între "campionii" fiecărei religii dominante de pe planetă. Deznodământul turnirului spiritual se cere aflat pe viu, din carte, nu dezvăluit într-o

cronică, dar Anexele de final sunt chiar originale, cu precădere fișele succinte de prezentare a religiilor elaborate de "Platforma inter-religioasă de la Geneva" ca și rugămintea autorului de a-i fi comunicate de cititori, pe adresa de acasă, eventuale improprietăți ale prezentărilor schematice ori variante alternative de final.

(III) O interesantă reeditare după un secol și jumătate este volumul celebrului stihuitor și muzician **Anton Pann, Tipic bisericesc**, ed. Pr. Ion Andrei Țârlescu, Editura Andreas Print, București, 2011, 430 p. Curajosul îngrijitor de azi a descifrat cu pricepere textul chirilic publicat inițial în 1851, chiar la tipografia celui ce a compus *Povestea vorbei*. Ucenic al serdarului Dionise Fotino, Pann ajunge rapid cântăreț la Școala Buna Vestire și profesor de muzică la Episcopia din Râmnicu Vâlcea. Unul dintre ucenicii săi într-ale psaltichiei, viitorul Mitropolit Nifon al Ungrovlahiei, își va aduce fostul dascăl ca profesor la Școala Sfintei Mitropolii din București, unde acesta din urmă va izbuti o remarcabilă carieră didactică și tipografică. Tot o comandă a ierarhului său bisericesc este și acest *Tipic* destinat preoților, diaconilor și citeților din bisericile țării, foarte simptomatic și revelator pentru starea vieții spirituale de atunci. Editorul a adăugat la final și câteva solfegii inedite de muzică psaltică românească din veacurile XVIII-XIX, culese personal din colecțiile Bibliotecii Academiei.

(IV) Recentul colocviu teologic de la Timișoara dedicat personalității marcante și operei celui intrat în conștiința ortodoxiei ca Siluan Athonitul a fost marcat și de inițierea unei colecții hagiografice dedicate celor mici: "Povești cu Sfinți Părinți pentru copii cumini". Primul volum este chiar lucrarea **Pr. Ilie Grecu, Viața Sfântului Siluan Athonitul povestită copiilor**, Editura Brumar, Timișoara, 2011, 38 p. Tipărită cu binecuvântarea Î.P.S. Mitropolit Nicolae Corneanu de Asociația Culturală Kratima, cartea – minunat ilustrată de Andrei Rosetti și pusă în pagină de echipa de la "Brumar" – reprezintă o inspirată sinteză biografică a Cuviosului Siluan (1866-1938) repovestită după varianta Părintelui Sofronie, unul dintre

ucenicii săi de la mănăstirea rusească Sf. Pantelimon din Muntele Athos. Așteptăm cu încredere continuarea colecției, al cărei următor volum ar trebui să-l evoce pe patronul duhovnicesc al bănătenilor ortodocși și al catedralei mitropolitane din Timișoara, Sf. Iosif cel Nou de la Partoș.

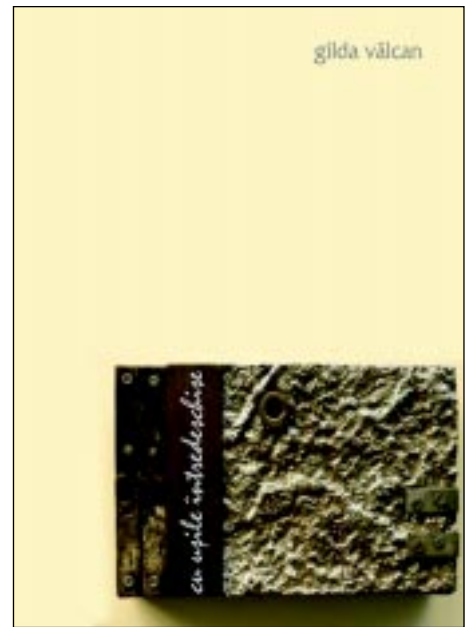
VIATA ÎN CONTRATIMP

CRISTINA CHEVEREȘAN

O înlănțuire de zboruri frânte sau uitate printre ani, o risipire de vise printre aproape-(re)găsiri, o însingurare în doi și în mai mulți: sunt doar câteva dintre felurile în care s-ar putea descrie recentul volum de poezie al Gildei Vâlcă, *Cu ușile întredeschise*. Zbatere camuflată în zâmbet, chemare în surdina, venită parcă dintr-un perpetuu și implacabil 'dincolo', scrierea mărturisește apropiere și înstrăinări, senzații și trăiri captive în cercul vicios al intensităților niciodată consumate pe deplin. Între sine și lume se așterne un văl transparent, de neînlăturat: "Eu sînt un călător în suflețe. De aceea tac și atunci cînd rostesc, plîng și atunci cînd buzele mele hohotesc, adorm atunci cînd mă trezesc, sînt vie atunci cînd mor de o mie de ori pe chipurile celor care mă privesc. De sute de ani stau departe de propriile mele întîmplări, de secole mimez gesturile pe care le face orice om viu. Ei, ceilalți, nu sînt nimic altceva decît zgomot și mișcare: vid și aglomerare de spaime. Fiecare încearcă să-și dea contur prin ochiul altuia: vid care sculptează în vid".

O pustietate apăsătoare însoțește fiecă gînd și mișcare din nesfârșitul joc de lumini și umbre. Poezia Gildei Vâlcă izbucnește din înfruntarea diurnului cu nocturnul, din întâlnirea existențelor solare, plene cu retragerile în spațiile mediane, *dintre* lumi. Contrastul accentuează ruptura, imposibilitatea întregului. "Fiecare este umbră a celui alt [...]. Fiecare este povară, fiecare este lumină celui alt [...]. aici, eu, călător fără umbră, mă rătăcesc în tainele nopții/ și aștept ca timpul să înceapă să curgă/ acolo, tu, călător în miezul zilei, ai atins culmea și încerci/ să-ți obișnuiești privirea cu lumina orbitoare a amiezii". Jumătăți perfecte dar niciodată potrivite întru totul, gravitînd una în jurul celeilalte într-un univers ce pare a le condamna la desincronizare: cuplurile celeste ale autoarei se caută, se urmăresc, se ratează, se pierd, se rănesc, se privesc în ochi din emisfere diferite, cu disperare mută: "polul la care te-am întîlnit este acum/ în partea cealaltă a lumii și oricît mi-aș întinde mîinile/ într-o ultimă îmbrățișare, nu pot să te ajung".

Neputința, amorțeaua, închistarea domină un peisaj intern al dezolărilor și debusolărilor succesive: "noi doi sîntem plecați/ primim încă scrisori la vechea adresă/ semn că lumea încă mai vorbește despre noi/ dar noi, nouă/ ne plouă cu îngeri și stăm goi fiecare la cîte o răscruce/ înțepeniți, înșurubați, privind în gol/ nu vrem, nu știm încotro să o luăm/ ne purtăm amintirile în spinare și nu putem să renunțăm". Pe de o parte, conștiința poetică joacă rol organizator, obiectivînd experiența imediată, descriind-o cu detașarea unui observator simultan implicat și distant, plasat în interiorul și în exteriorul propriilor evenimente. Pe de altă parte, fluxurile-i izbucnesc pe alocuri, ieșind la suprafață ca dovadă a supraviețuirii instinctivului, impulsivului pus, de regulă, între paranteze: "sîntem legați de mîna de picior de umbra casei de dor de ce oare încă mai doare că minți cînd mă ridic și cad iar

cînd mă mint că nu minți nimic nimic de ce respiri cînd minți minți cînd respiri de ce nu simplu ca bună ziua asta e situația ceea ce nu înseamnă că nu joc de debili răzbunare de florăreasă prostuță și chiar dacă chiar dacă ea chiar dacă ea eu vin sîmbăta și-mi număr rănile. nu le ling, le admir ca într-un exercițiu de inspirație".

Inspirație, admirație, respirație: *Cu ușile întredeschise* le conține pe toate, sub forma unor exerciții de disciplinare a tumultului interior. Asemenea *umbrei* și *dublului*, omniprezente însemne ale unei cvasiabsențe personale, cuvintele – rostite sau înăbușite, așternute pe hîrtie sau doar șoptite în gînd – sunt leitmotive ale poemelor ce curg unele din altele, completîndu-se. Și totuși, deși scrisul pare adesea unica modalitate de comunicare între înăuntrul și în afara ființei, el însuși ilustrează abisul: "în interior sînt ca o foaie albă de hîrtie pe care nu scrie/ nimeni nimic/ în exterior literele sunt tatuate pe piele, scriere de stele/ prin care călătoresc toți cei care rătăcesc prin lumile mele". Fascinante, tulburătoare, cuvintele pot trăda, ca orice altc(e)eva: "sînt bîntuită de unele cuvinte care se scriu singure/ le găsesc cînd îmi recitesc rîndurile și știu că nu eu/ poate altcineva, neștiut, nevăzut, a scris".

Înstrăinarea de iubire, de jumătate, de viață, de scris, exilul forțat într-o proximitate chinuitoare, într-un plan al estompărilor treptate ("azi sunt umbră a cui? a nimănui/ sînt umbră a umbrei: fantomatică și surdă"): sentimentul ce învăluie călătoria poetică e unul al tristeților incomensurabile, al farselor existențiale ireparabile. "ne uităm pe singura fereastră care se deschide între noi./ mereu singuri, mereu strigoi/ ne cresc ridurile fără rost în timp ce ne privim în ochi". Evitarea efuziunii sentimentale, autocompătimirii exhibiționiste, lamentării dramatice nu echivalează cu resemnarea cu o stare de fapt ci, mai degrabă, conferă o demnitate aparte confesiunii lirice. "ai rămas pe marginea drumului care te-a adus/ nu ești răpusă, nici tandră, nici la apus/ doar că nu ai ajuns./ cuvintele nu spun nimic, cuvintele tac". Atent alese, concise, nefăcînd risipă de sensuri sau economie de emoție, cuvintele Gildei Vâlcă se întipăresc în memorie ca o rană ce-și așteaptă, răbdătoare, cicatricea.

MIRCEA ELIADE – UN TATA ADOPTIV (VI)

GIZA TĂTĂRESCU¹

UN DOCUMENTAR MAI PUTIN CUNOSCUT – MIRCEA ELIADE: HIS NAME, HIS DESTINY²

Dan Petroi: *Vă aduceți aminte când ați auzit prima dată de Mircea Eliade? Cum ați auzit, ce-ați auzit, care a fost imaginea pe care v-a creat-o prima dată, înainte de a-l cunoaște. Erați o fetiță! Din ce ați auzit...*

Giza Tătărescu: Înainte de a-l cunoaște, cred că am auzit de la mama mea, pentru că era foarte bună prietenă cu Mircea Eliade, cu Mihail Sebastian și, la un moment dat, când eram mică, Floria Capsali³, care era soția lui Mac Constantinescu, sculptorul, avea o proprietate în apropierea Bucureștiului și acolo se întâlneau toți actorii, toți scriitorii și jucau volei. Erau tineri toți. Și așa l-am cunoscut pe Mircea. În sfârșit, eu eram mică. Nu pot să vă... să vă specific pentru că eram acolo toți... Cu Marieta Sadova, Floria Capsali, am repetat, cu Petru Comarnescu, toți, eram acolo și, deci...

D.P.: *Deci, când l-ați văzut prima dată...*

G.T.: Da, când l-am văzut prima dată era în acest grup, dar pentru mine nu reprezenta nimic, pentru că nu știam nimic. Pe el îl vedeam din când în când, da, el era împreună și cu Mihail Sebastian, pentru că era foarte bun prieten cu mama și... Și într-o zi mama mi-a spus că se remărita cu Mircea. Eu eram... De fapt, eu eram toată vremea internă, am fost 8 ani de zile internă, deci...

D.P.: *La internat.*

G.T.: La internat, da, într-un colegiu. Și, după ce s-au căsătorit, eu veneam numai sâmbăta și duminica acasă. Sigur că m-a impresionat oarecum – pentru că deja era celebru. Publicase deja *Maitreyi*. Așa că relațiile erau calde. Dar, în sfârșit...

D.P.: *N-ați fi vrut să...*

G.T.: Aveam opt ani, nouă ani.

D.P.: *Un copil de opt, nouă ani se uită cu un fel de atenție la cel cu care se recăsătorește mama. V-ați uitat mai atent...*

G.T.: A, sigur, dar a fost un fel de prietenie până la urmă, o protecție. I-am spus imediat pe nume, deci contactul a fost foarte direct și foarte – cum să spun, *duios*. Acum, ce se întâmplă, ei plecau, când erau vacanțele, în străinătate. Ori eu plecam la niște rude de-ale mele. Contactul nu l-am avut foarte, foarte adânc în timpul căsătoriei lor. Poate în Portugalia l-am avut. Pentru că acolo...

D.P.: *(În București, pe strada Palade...)*

G.T.: Atmosfera era pasionată, fiindcă erau discuții pasionate și, în același timp, foarte vesele. Evident, eu nu luam parte la aceste întruniri, că erau toți prieteni, erau camarazi, erau... În Palade, acolo unde crescusem, trecuseră oarecum anii, și acolo, același grup, care, de fapt, se forma în acel moment, *Criterion* și tot, tot așa, veneau acasă, se întruneau, iar eu stăteam într-un colț și ascultam. Și cred că acolo am învățat să ascult. Și ascultam discuțiile, unele le înțelegeam, altele nu. Ce mi-a rămas în minte a fost exact această veselie și această pasiune pe care au avut-o pentru... pentru... în sfârșit, pentru toată cultura și pentru... [...]

D.P.: *Ce credeți că a văzut mama dumneavoastră la Eliade? Părerea dvs...*

G.T.: Părerea mea... Cred că s-a îndrăgostit la prima vedere. A atras-o, probabil, puterea intelectualui. Sunt lucruri (pe) care e cam greu să le explici.

D.P.: *Care este părerea dumneavoastră...*

G.T.: Au fost foarte îndrăgostiți. În sfârșit, pentru Mircea au fost probleme sentimentale, care se cunosc deja. Eu l-am acceptat total prin tinerețea lui, prin faptul că m-a adoptat și pe mine. Așa că, tot ce pot să spun e că ei s-au iubit enorm, că au fost foarte, foarte fericți, că n-au avut prea mulți ani – pentru că mama mea s-a prăpădit foarte tânără, dar a fost o dragoste deplină și mama a căutat cât mai mult să-l inconjure, să-l apere, în același timp, de tot ce putea să-l deranjeze în lucrul lui, pentru că, într-adevăr, scria enorm. Era totdeauna în grabă să termine o carte, pentru că editorul i-o cerea, pentru că deja era celebru, și atunci timpul pe care îl pierdeam era sau pentru universitate, pentru că a

fost asistentul lui Nae Ionescu și pentru prietenii lui foarte intimi, cu care într-adevăr avea discuțiile (pe) care le aveau, care-l interesau. În același timp mai accepta și anumiți tineri care voiau neapărat să-l cunoască, însă mama – de altfel, ca și Christinel – îl apăra. Îl apăra foarte mult, ca să nu iasă din inspirație, să-i spunem. Lucra mai mult noaptea, este adevărat, până în zorii zilei. Dormea puțin și, deci, făcea tot posibilul ca să scrie. Câteodată se dispersa, asta mult mai târziu, veneau mult mai multe. Când era în partea literară, termina și se ducea în partea științifică sau *vice versa*. Acuma ca om, ca orice om, ca să se destindă, pentru că, la un moment dat – *asta am știut-o mult mai târziu, evident, când am trăit mult mai aproape de el* – se destindea cu un roman polițist, care i se recomanda sau cu o carte de-a lui Balzac alături, pentru că, într-adevăr, îl adora pe Balzac.

D.P.: *În aceste scurte răstimpuri pe care le avea libere față de familie, cât timp vi-l acorda dvs.? Vă considera un copil?*

G.T.: Nu, m-a considerat ca un copil, într-adevăr, până am plecat. Până au plecat în Portugalia. În fond, relațiile și prietenia – pentru că, până la urmă, a fost o prietenie între mine și Mircea – au fost în momentul când am crescut, pentru că atunci a putut să aibă un dialog cu mine. Altfel, era un dialog de toate zilele, ca de la un părinte tânăr la un copil.

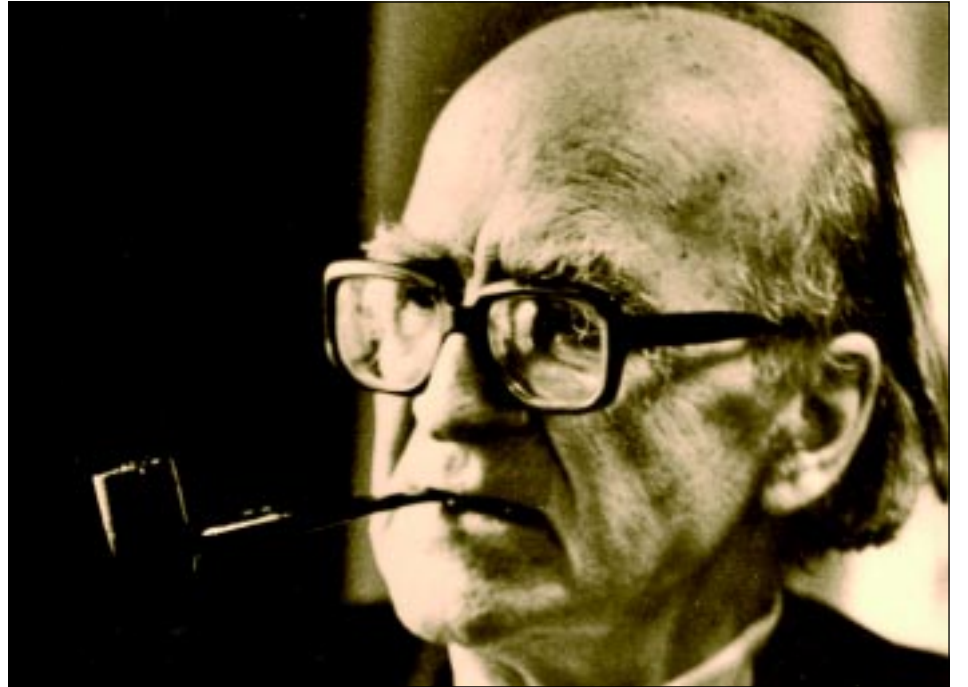
D.P.: *Din generația dvs., cum l-au privit colegii dv. pe Eliade...*

G.T.: Prietena mea cea mai bună era fata lui Vasile Voiculescu, poetul, și, deci, sigur, mai ales că erau și relațiile dintre doctorul Voiculescu și Mircea. Așa că prietenile mele se uitau oarecum cu admirație, care se răsfărgea asupra mea. Au fost câteva colege mai mari ca mine, care veneau acasă, că voiau să-l cunoască. Dar, în sfârșit, o făcea dintr-o generozitate de suflet care, într-adevăr, a fost extraordinară în viața lui. Ca să nu jignească, accepta, dar în fond, îl plictisea enorm, că nu avea timp. El fugea după acest timp care se scurgea și voia să-l țină în loc, pentru că avea mult prea multe de scris, de spus, de... Așa că sacrifică anumite momente pentru persoanele care, în fond...

D.P.: *Tinerii cum îl vedeau? Ca (pe) autorul Maitreyi-ului? Cum era imaginea asta?*

G.T.: A fost un succes enorm. Tinerii, toți, l-au citit, îl citeau, se interesau de viața (pe) care a dus-o în India. Era o curiozitate, (pe) care o găseau în cartea *Maitreyi* și (pe) care voiau, tocmai, s-o adâncească mai mult și să-l cunoască pe Mircea mai mult. Dar, evident, vă spun, era un avar al timpului, nu putea să-l dedice tineretului. Era tineretul studentesc, care era la universitate. Asta era important, pentru că acolo preda, și... Cred că totuși contactul lui mare cu studenții a fost după ce a plecat din București. Vreau să spun ceea ce știu eu, pentru că... la universitate a fost foarte scurtă vremea, apoi au fost multe alte probleme și plecarea la Londra. Prin urmare, contactele cu tineretul le-a avut în special, cred, la Chicago. Acolo, într-adevăr, și-a dat tot ce putea acestui tineret. Nu pot să dau prea multe detalii pentru că eu nu eram acolo. Eram în Argentina, însă știu... Mircea era dispus la tot... Acuma, tot ce venea din țară, ca tineret, la Paris i-a primit întotdeauna cu brațele deschise, a fost de-o generozitate – *în afară de cea materială* – intelectuală... a ajutat enorm de mult. Atâta vreme cât a putut, i-a ajutat în scrieri, i-a ajutat. [...]

G.T.: Acum cred că trebuie să vă povestesc despre Portugalia. În Portugalia, după Londra, unde au stat sub bombardamente în timpul războiului, a fost numit la Lisabona, întâi ca atașat de cultură și apoi consilier. Și acolo, în Portugalia, deci, în momentul în care au sosit, cu o mare aventură – *plecarea de la Londra, pentru că în momentul acela se declarase război Angliei, România declarase război Angliei* – a fost percheziționat. Și au ajuns în Portugalia. Eu eram în România și îmi terminam școala. Și în Portugalia, în momentul când s-a găsit un

apartament și tot, și când au început să cunoască pe toți intelectualii și tot ce era mai ales cultural în Portugalia... Eu am sosit în Portugalia când mama și Mircea erau deja instalați și între prieteni, din cei care erau deja la legăție, era și un grup de portughezi, chiar administrația culturii era una dintre prietenii casei (sic). Și atunci s-a format un grup de intelectuali care se întâlneau în fiecare săptămână la noi acasă, la care am asistat și eu, în timpul vacanțelor școlare. Și, deci, era impresionant de văzut cât a penetrat Mircea și în această celulă culturală portugheză. Acolo a început să scrie pentru că, în sfârșit, ca activitate de presă nu era prea multă. A început să scrie și a scris chiar o carte, *Los rumanos*⁴, care s-a publicat, a fost tradusă și în spaniolă. Și, ca viață, în Portugalia, mama, din păcate, se îmbolnăvise. Am stat – eu am stat cam trei ani în Portugalia. Eu, cu mici întreruperi. Cu mici vacanțe, mai degrabă. Și, deci, am stat, după, moartea mamei, într-o casă de pescari, la Cascaes, și acolo a scris foarte, foarte mult. Deci producția lui a fost legată de această perioadă, în care a scris...⁵[...]

G.T.: Mama era bolnavă. Apartamentul nostru era în fața bisericii Fatima. Și, când era bolnavă, a făcut o promisiune că, atunci când se va face bine, se va duce la Fatima. Din păcate nu s-a făcut bine și, după ce s-a prăpădit mama mea, Mircea a îndeplinit această dorință a mamei și a plecat pe jos cu un coleg de la Legăție până la Fatima. Între timp și-au luat un autobuz, că erau vreo două sute de kilometri, și i-au îndeplinit această dorință și apoi, ca să rupem cu această durere, (pe) care o aveau amândoi, ne-am mutat... într-o casă la Cascaes, unde marea, valurile se zbăteau în terasă și unde el s-a scufundat, să spunem, în scris, ca să... Pentru că a suferit din această lipsă a mamei mele. Și atunci a început să *Istoria religiilor*. Atunci am început să bat la mașină – *am învățat să bat la mașină* – anumite lucruri. Ca lucru interesant, evident că eram foarte preocupați de situația din România și, la un moment dat, am prins un post românesc în care se transmitea presa pentru străinătate. Și atunci a fost singurul moment în care am fost informați de ceea ce se întâmplă, la care, evident, noi toți care eram acolo ne îngrijoram. Portugalia a iubit-o, dar l-a plictisit foarte mult. Pentru că, până la urmă, în afară de aceste contacte în grupul ăsta intelectual, nu-l interesa, nu avea bibliotecă... Și, la un moment dat, a sosit un fost ministru francez la Lisabona, care-l cunoscuse prin scrieri pe Mircea și l-a întrebat: "- Ce dorești?" Și Mircea a răspuns: "- Doresc să plec la Paris, dar mi-e foarte greu pentru viză." Cum era ministru de externe, a spus: "- Eu am să fac tot posibilul ca să aveți viză". Și așa, după câteva luni, am putut să plecăm la Paris. La Paris...

D.P.: *Cum vă explicați că fiecare a trebuit să bată la mașină lucrările lui Eliade? Și dvs...*

G.T.: Băteam la mașină pentru comoditatea

lui, pentru că dădea paginile, câteva pagini (pe) care le scria. Le băteam la mașină, le corija sau nu le corija. Era o comoditate, în fond. Și, nu știu, a devenit, până la urmă, un obicei în familie.

D.P.: *Și când ați văzut (...)*

G.T.: Da, sigur, atunci a fost primul volum al *Istoriei religiilor* și așa mi-am dat seama cât de ușor se poate citi această carte, care era, în fond, ca un fel de roman. Deci, după aceea am plecat la Paris. La Paris, Emil Cioran s-a ocupat de a ne găsi un loc într-un mic hotel, pe Rue Maramé. Și, acolo, la Paris, am început exilul, în fond. Pentru că, până atunci, eram... Adică Mircea avea leafa pe jumătate. A fost foarte greu. El a fost ajutat de foarte mulți oameni, de foarte mulți intelectuali. Însă, nu știu, a fost ca un fel de ghinion care l-a urmărit în tot ceea ce crea. În sfârșit... Dar nu a disperat niciodată, a luptat. Din fericire, Gallimard i-a cerut *Techniques du yoga* într-o formă mai facilă, pentru marel public. Era și la modă. A început să lucreze la această carte, care s-a publicat destul de repede⁶, în sfârșit, cred că la un an și ceva după ce am sosit noi la Paris. Eu, între timp, ca să întrețin partea materială, învățasem să fac pălării, și, așa, pe ascunsesea, pentru că nu puteam să avem *carte de travail*. Era foarte, foarte greu de avut. Făceam, să spunem, pe ascunsesea, pălării. Dar asta nu interesează, pentru că este viața mea personală...

D.P.: *Dar interesează!*

G.T.: Făceam pentru o modistă, făceam anumite modele și, în sfârșit, eram fericită, și eram mulțumită pentru că puteam să contribuie și eu cu ceva, ca să nu fie toată greutatea pe spinarea lui Mircea. Erau momente destul de dezagreabile, când trebuia, la trei luni, să ne ducem la poliție, să spunem din ce trăim, pentru că așa era sistemul. Și pe Mircea îl pisa – iertați cuvântul! – dar lui nu-i făcea nici o plăcere să se ducă. Stăteam acolo la cozi și, în sfârșit, până a avut... Eram încă la Paris când a avut *carte de séjour privilégié* și n-a mai trebuit să trecem prin asta. Ne-am mutat într-un apartament. O parte dintr-un apartament, dar am avut o proprietăreasă destul de bizară, de origine rusească. Dar, în sfârșit, până la urmă ne-am înțeles... Nu știu dacă se droga, dar era ceva foarte curios. Acolo, cât am putut, am chemat pe unul și pe altul dintre prieteni. Era deja Herescu la Paris. Veneau mulți din România, pe care îi primeam, așa, cu puținul pe care-l aveau.

D.P.: *Spuneți despre proprietăreasă...*

G.T.: Această proprietăreasă era bizară. Și la un moment dat, vă spun, i se căsuna din orice și, la un moment dat, ne-a dat afară, pur și simplu. A început să arunce tot ce era al nostru... pentru că aveam bucătăria comună și tot ce erau lucrurile noastre le-a aruncat într-un fel de... *somieră*, în care ardea și se făcea apa caldă și căldura. Și atunci am fugit. Era foarte greu și foarte scump, în același timp. Mircea a venit fericit că a găsit un hotel – Hôtel de Suède – și eu, cum am suferit

atâta după această bizară proprietăreasă, am găsit un mic hotel pe Rue de Bonne, Hôtel de l'Avenir. Și acolo aveam o cămăruță mică, dar *gerenta* avea un surâs și o bucurie... era veselă și drăguță, ceea ce era rar să găsești și atunci am decis, deși era întunecoasă, deși era o iarnă teribil de grea, deși era mică...dar aveam un mic cabinet unde puteam să fac bucătăria, la o mașină cu spirt. Și tichetele mi le dădea Emil Cioran, pentru că era imediat după...pentru că totul era cu tichete. Deci acolo am trăit până când eu am plecat în Argentina. Mircea a rămas la hotelul lui, unde lucra. El venea la prânz și seara să mănânce. Eu, ce găseam, făceam. Se spune că din ce se servește pentru doi, e și pentru trei. Dar era destul de limitat. Și, deci, pe românii care veneau din străinătate i-a ajutat enorm de mult. Materialmente cât s-a putut. Pentru că, într-adevăr, eram săraci, săraci. Însă intelectualmente a făcut toate eforturile posibile, aproape tot atât cât a făcut și pentru el, ca să găsească un fel de a trăi. Le dădea sfaturi, le corecta, le îndruma, le găsea un editor – de exemplu, Virgil Gheorghiu, *La vingt-cinquième heure*, care, într-adevăr, i-a corijat-o și i-a găsit și editor⁷ și tot. Deci, pot să spun că exilul n-a fost ușor deloc. A avut decepții, dar a avut și mari, mari satisfacții. Pentru că tot ce era spuma intelectuală din exil – Corbin, toți erau alături de Mircea și, cât au putut, l-au ajutat. După ce am plecat eu, lucrurile s-au mai aranjat. Între timp (o) cunoscuse pe Christinel, prin... Eu mă împrietenisem cu sora ei, Sybile, care, din păcate, s-a prăpădit – *era un exceptional!* – și Christinel... Deci s-au înșurat (sic!), când eu eram în Argentina. Parisul poate să continue și după această epocă a mea, (pe) care am trăit-o cu Mircea acolo, și care s-a întrerupt, pentru că eu am plecat în Argentina... În 1944 am emigrat... cu IRO... cu clasa a treia, cu vapor, cu emigranți, cu dormit pe punte...

D.P.: *Eliade scrie că nu s-a putut hotărî să emigreze, deși foarte mulți români au profitat de oferta făcută de Argentina pentru emigranți.*

G.T.: Pe Mircea nu-l interesa Argentina, pentru că nu era un mediu cultural. A preferat să stea la Paris.... Toată epoca aceasta de mari, mari dificultăți materiale de zi cu zi nu l-a descurajat, să se scufunde...Cred că asta a fost tăria lui. Eu, plecând în Argentina, anii lui de dificultăți alături de Christinel au fost aceleași, nu s-au refăcut. Au fost grele, și pentru ei amândoi. A fost foarte, foarte greu. Acuma, erau și lucruri amuzante...Cred că era Payot... Când a semnat contractul, cu două zile înainte, *gerenta* hotelului îmi dăduse un pisoar adorabil și mi-a spus: " – *Țineți-l, dacă puteți. L-am găsit.*" " – *Da, cu plăcere, am zis. Dacă nu zgârie, dacă ...nu știu cum se va adapta cu mine.*" Și atunci vine Mircea seara și spune: " – *Vezi, de luni am iscălit un contract cu Payot, și pisoarul să rămână, pentru că ne-a purtat noroc și să-i spunem Norocel.*" Și atunci a rămas pisoarul la noi. Alte lucruri amuzante sigur că au fost, dar mă întreb, nu știu, ce ar putea interesa... Era o chestiune... Mircea, în același timp, era și foarte sensibil la anumite, să-i spunem, ipohondrii. A venit odată la masă și mi-a spus: " – *Mă doare capul*". După aceea, la un moment dat, îl văd mai abătut, așa, și atunci întreb: " – *Ce ai, Mircea?*" " – *Nu știu, dar am impresia că mă doare și pe mine capul*". Erau anumite slăbiciuni umane, - nu?- ca să spun despre el. Însă a avut o putere enormă, enormă, enormă să treacă toate momentele și toate ghinioanele care s-au ținut de el. Până când...

D.P.: *Un exemplu de ghinion?*
G.T.- Un exemplu de ghinion a fost, de exemplu, o bursă (...) – care i-a fost refuzată. Acuma nu intru în detalii, *de ce, cum*, dar a fost refuzat. Și Dumézil a fost revoltat și, nu-mi mai aduc aminte cine era, s-a dus să garanteze pentru Mircea ca să i se dea această bursă, și nu i s-a dat. Alte ghinioane...De exemplu, a fost- *dar asta fără nici un fel de altă legătură cu cealaltă* – a fost când a fost invitat, la un moment dat, să țină conferință în America și nu știu pentru ce motiv acolo s-a abandonat. Dar eu nu l-am văzut foarte abătut. Poate o zi, două. Era un fel de furie, în fond, nu era abatere, pentru că nu a refuzat niciodată să lupte, să răzbească, să ajungă. Idealul era să plece în Amercia. La un moment dat s-a vorbit despre Suedia. Nu-mi mai aduc aminte exact de ce. Într-un alt moment s-a vorbit de Arizona, de o universitate în Arizona care, și aia, s-a spulberat. Au fost momente de astea... Ca în viața fiecăruia. Jos și sus, momentele grele ale vieții. După ce s-au căsătorit, atât cât puteam eu să știu de la Buenos Aires, și poate atunci când veneam aici, rareori, la Paris, atunci știam cât se zbat și ei în problemele lor. Christinel

era *anturată*, pentru că le avea pe mama ei și pe sora ei și Lisette Perlea, care venea destul de des la Paris. Mircea își formase o familie și a fost fericit în această familie, și a fost susținut. Deci, până la plecarea în America – pentru că acolo a început să aibă lunar leafa lui – au fost momente grele, dar a fost fericit. A fost fericit în mariajul cu mama mea, și a fost, de asemenea, foarte fericit cu Christinel. Acuma... A fost un român extraordinar. Într-adevăr, sufletul lui era un suflet de român. Cum era un român, îl ajuta, îl proteja, îl interesa.... *Bon*, cam asta... Cred că a regretat toată viața lui, la sfârșit, că n-a putut să revadă România. Pentru că nu s-a lepădat niciodată de naționalitatea lui, de originea lui românească. Și asta este una din calitățile esențiale ale lui. A scris în românește – literatura a scris un în românește, întotdeauna în românește. Deci a fost limba lui. N-a încercat să scrie în alte limbi. A scris-o în limba lui, că așa o simțea. *Stop!*

II
G.T.: Mircea nu citea niciodată ziare. Nu că nu-l interesa, dar lua un jurnal și parcă era o obligație să-l citească de la început până la sfârșit, și-și pierdea vremea. Și atuncea citea, în general, numai titlurile. Când stăteam la Paris - cu soțul meu, Dinu Tătărescu -, când venea în vacanță, în cele trei luni pe care le petrecea la Paris, primul lucru care îl întreba pe soțul meu era: " – *Ce se întâmplă în lume?*"⁸ Mircea, în America, oriunde, nu citea jurnalele. Se simțea obligat să le citească în întregime. Și primul lucru care îl întreba pe Dinu era " – *Spune-mi, te rog, ce se întâmplă în lume și ce se întâmplă și-n America!*" Pentru că, fiind om politic, soțul meu era la curent cu toate aceste amănunte. Și atuncea îl vedeai pe Mircea cum capta toată situația politică, cu care era la curent prin titlurile pe care le vedea la chioscul din colț.[...] Amuzant la Mircea era când își lua *whisky*-ul. El voia numai *Johnny Walker* și punea numai *shweeps* și ouă. Și atunci întrebam: " – *Mircea, dar ce-ți pasă dacă e Johnny Walker, altă marcă sau asta? De ce-ți strici whisky-ul, îi pui shweeps, nu mai are gust?*" Zice: " – *Nu. Așa are un gust mai special*". Nu știu de unde învățase. Dar asta era o crimă la Paris.

III.
D.P.: Deci, în Argentina.
G.T.: În Argentina. Când eram noi în Argentina, i s-a conferit [titlul de Doctor] *Honoris Causa* la universitatea La Plata. Și atuncea Mircea nu era prea convins, era foarte obosit de atâtea voiaje. Dar cine a insistat, a fost Christinel. Și atuncea au pornit și au sosit la Buenos Aires, și au stat, evident, la noi în casă. După aia ne-am dus la La Plata și i s-a dat *Honoris Causa*. I-a plăcut enorm Argentina, dar au stat puțin. Singurul loc unde am putut să-i duc – *pentru că am fost doar eu cu ei* – a fost la Bariloche, într-un loc superb – *Elveția e departe de frumusețea Barilochei!* – unde i-a plăcut foarte, foarte mult și puținul timp (în) care a stat în Argentina a simțit căldura argentinienilor care, într-adevăr, se deschid față de străini. Te simți la tine acasă, cum ne-am simțit și noi (în) toți anii în care am trăit...E patria noastră adoptivă, după România.
D.P.: *Și cum a reacționat Eliade în această Argentină?*

G.T.: În această Argentină i-a făcut o impresie extraordinară și orașul, puținul (pe) care l-a cunoscut, a fost impresionat de universitate și de felul cum i s-a decernat acest *Honoris Causa* și, deci, a vorbit întotdeauna cu o amintire plăcută despre această țară. În Argentina a avut contacte cu anumiți oameni de cultură. I-a plăcut, în sensul că a considerat Argentina ca și când ar fi revăzut, într-un fel, România.

D.P.: *Christinel a jucat un rol deosebit în viața lui Eliade...*

G.T.: A jucat un rol enorm...Într-adevăr, a avut o influență foarte, foarte mare...Mama a avut un rol într-o epocă în care Mircea era lansat, avea foarte, foarte mult de lucru. În schimb a avut norocul să aibă alături pe Christinel, care a avut curiozitatea și a putut să iasă și a avut oportunități să viziteze enorm de multe locuri (pe) care, din păcate, mama nu le-a văzut.

D.P.: *Acum, ce m-ar interesa...Câte pagini ați bătut dvs. la mașină?*

G.T.: O, nu mi-aduc aminte! În ultimul an, să spunem, al lui Mircea, eram singura care puteam să descifrez, după artrita (pe) care o avea cu mâna și scria foarte, foarte greu. Eram singura care puteam să recitesc. Aproape că îl reciteam mai bine decât se recitea el. Iar atunci, în epoca în care noi trăiam la Paris, am bătut destule pagini din *Jurnal*, din *Memorii*.

D.P.: *Ce impresii ați avut când ați văzut paginile din Jurnal? Pentru că, de fapt, intri în viața cuiva!*

G.T.: Citind *Jurnalul* și *Memoriile* era ca și când aș fi trăit un trecut al meu. Mai ales în prima parte a *Jurnalului* și a *Memoriilor*, și apoi a fost un interes de toate contactele și de toate onorurile care i s-au făcut. De exemplu, la Paris, când i s-a dat ...*ah, cum se cheamă...Stop!*

D.P.: Nu-i nimic, spuneți mai departe! Legiunea de Onoare!

G.T.- Legiunea de Onoare! Am re trăit acele momente, pentru că eram prezenți acolo. De altfel, a fost o sărbătoare. Mircea era modest. Era, în fond, onorat și în același timp, cred, nu știa de ce era onorat, în modestia lui proverbială, care a existat în tot cursul vieții lui.

D.P.: *Ați avut curiozitatea să citiți și ceea ce se referea la dumneavoastră în Jurnal?*

G.T.: A, sigur. În *Jurnal* am citit în special despre mama mea. Acum, ce scria despre mine, erau, evident, lucruri (pe) care le cunoșteam și (pe) care, în fond, le retrăiam cu plăcere, pentru că toate problemele și piedicile ce le ai în viață, în fondul fondului te întăresc și, în același timp, îți fac o viață plină. Pentru că, dacă ai numai miere care ți se scurge, viața e mult mai simplă și mai monotonă. Pe când, atunci când ai butuci în fața ta și-i treci, viața are un sens și-i plină.

D.P.: *Dv. puneți problema sincerității...*

G.T.: Cred că sinceritatea a fost completă la Mircea. Pot să fac o mică remarcă – pentru că Mircea detesta radioul, detesta televiziunea, detesta tot ce era universul ăsta, or acel post românesc, eu l-am prins la Cascea. Or, m-a amuzat foarte mult, când am citi în *Jurnalul* lui Mircea că el l-a prins. Or, eu știu perfect că detesta radioul. Nu știu de ce l-a măgulit să spună că, în sfârșit, a prins acest post, când nu punea niciodată mâna pe radio.

D.P.: *Era de o sinceritate șocantă pentru dumneavoastră?*

G.T.: Sinceritatea a fost perfectă. *Jurnalul* a fost ceea ce îl cunosc eu, nu?

D.P.: *Ce credeți că l-a motivat în acest Jurnal?*

G.T.: Mircea întotdeauna a ținut un jurnal. Asta întotdeauna. Îl știam pentru că era pe birou. Eu, ca și mama mea – *probabil că moștenesc de la mama mea* – am fost de-o discreție exemplară. Niciodată n-am știut, n-am deschis acel caiet care era *Jurnalul* lui. Acuma...Evident, sunt anumite momente din viața lui (pe) care eu nu le-am trăit alături de el, dar ceea ce am trăit eu, au fost lucrurile exacte. În afară de anecdota (pe) care am citit-o, care mi s-a părut amuzantă.
D.P.: *O ultimă întrebare: ce credeți că l-a determinat să țină un astfel de jurnal?*

G.T.: Asta nu știu. Faptul că a ținut un jurnal – probabil că a fost un partener al lui, un al doilea *personagiu*⁹ cu care discuta și avea nevoie să-și spună ideile sau să povestească ceea ce i se întâmpla. Din păcate, am văzut că nu scria prea mult ultimamente în jurnal, însă a avut nevoie de acest lucru. Și-a făcut un jurnal ca să scrie pe cine vedea...

D.P.: *A avut o obsesie a timpului...*
G.T.: Vă mai dau un exemplu. Christinel avea o agendă. Or, în agenda asta nota toate *rendez-vous*-urile (pe) care le avea Mircea. Scria, după aia, *Jurnalul* – când eram eu la Paris și

câtă vreme eram în casă la ei, fiindcă îi îngrijeam, le duceam, le făceam. Și atunci își lua agenda să vadă și își completa, oarecum, *Jurnalul*. De aia, la urmă: *I-am văzut pe cutare, I-am văzut pe ălăalt...* La un moment dat a spus, dacă bine mi-aduc aminte: "*aș vrea să am și-un jurnal intim al meu. Adică să nu-l citească nimeni, să fie al meu, și după moartea mea să se ardă*". Acum, ce voia să scrie înăuntrul, nu știu. Pe mine m-a frapat, când am citit *Jurnalul*, și spunea "*aș vrea să am un jurnal numai al meu, (pe) care să nu-l citească nimeni*". L-o fi făcut, nu l-o fi făcut, nu știu. Pentru că i s-au ars lucrurile la Chicago...Asta, intim, super intim...

D.P.: *Da. Ce se întâmplă. Din momentul în care nu rămân, din cinci mii de pagini, decât câteva...cred că e datoria fiecăruia...*

G.T.: Nu știu, au ars, probabil¹⁰.

¹ Adalgiza Tătărescu, fiica Ninei Mareș-prima soție a lui Mircea Eliade. După moartea mamei, fiica emigrează în Argentina. În *Jurnal*, fiica adoptivă apare, ca personaj, în multe pagini.

² Am recuperat aproape integral textul intervenției Gizei Tătărăscu- cu foarte mici excepții. Întrebările reporterului, însă - Dan Petroiu- nu au putut fi recuperate în întregime. Am marcat în text pasajele respective.

³ Balerină și maestră de balet din România. După ce a absolvit Conservatorul din București a plecat la Paris, studiind baletul cu Enrico Checchetti și apoi cu Nicolas Legat. În paralel, a studiat istoria artei la Sorbona. A fost o perioadă directorul Operei Române.

⁴ Mircea Eliade, *Los rumanos. Breviario histórico*, Estylos, Madrid, 1943.

⁵ Întreruperea înregistrării.

⁶ Paris, Gallimard, 1948.

⁷ Virgil Gheorghiu, *La vingt-cinquième heure*, roman, traduit du roumain par Monique Saint-Côme, *Préface* de Gabriel Marcel, Librairie Plon, Paris, 1949. Ecranizat în 1967 Henri Verneuil, în rolurile titulare jucând Anthony Quinn și Verna Lisi. Producător: Carlo Ponti.

⁸ Indicații de "regie", reluarea filmărilor pentru o aceeași întrebare.

⁹ Am marcat cu italice în text cuvinte folosite de interlocutore, cu etimologie incertă sau fără grafie echivalentă în limba română : *personagiu, șomieră, gerenta, anturată* etc.

¹⁰ Dialogul «de culise», pe finalul filmărilor, surprins de cameră:

« D.P.- *Au ars o parte...*

G.T.- Când l-am văzut...Americani au fost extraordinari. Ca să scoată...Și asta a fost pipa lui!

D.P.- *Și Christinel ne ruga, să stingem țigările în apă...Am văzut la cineva o scrumieră care avea apă dedesubt.*

G.T.- Dar lucrurile care au ars, au ars din vina lui, și atunci era obsedat...Săraca Christinel, îmi pare rău de ea...

D.P.- *Era același spirit, aceeași formă, puțin mai franc, mai direct, dublat de o sensibilitate rară.*

G.T.- Rară, da.

PICĂTURA DE CUCUȚĂ

DESPRE GLORIE (IV) PAUL EUGEN BANCIU

Luată din unghiul celor petrecute în ultimii ani în viața culturală a lumii, poziția mea de semi-espectativă, duce mai degrabă spre luciditatea înțeleptului decât spre lipsa de curaj a omului de artă, care n-a apucat să dea tot ceea ce avea în suflet. Ciudat e că turma gândurilor albe, negre de dincolo de invențiile mele din cărți stă destul de adunăta. Există o continuitate a ideilor, o continuitate a temelor, o continuitate a viziunii, deși personajele create nu acoperă decât în parte spectrul celor cerute poate de ciclurile romanești construite de mine. Nu pot inventa bruta, nu pot inventa criminalul, omul fără de scrupule, nu pot inventa marele dictator sau judecătorul lumii, trișorul, poate pentru că eu însumi n-aș putea să fiu așa ceva, în condițiile unei vieți normale. Poate dacă voi rămâne doar cu mine, poate dacă mi-aș schimba puțin modul de viață, dacă n-aș mai pune atâta preț pe grija față de ceilalți, pe răspunderea față de familie și așa ajunge să urască cu toată ființa mea, ceea ce mi se pare greu fără să mă simt eu însumi vinovat, mi-ar apărea și aceste personaje de dincolo de marginea convenției sociale, cu care aș putea construi și ultimele cărți din ciclu și din afara lui.

Reflexivitatea exagerată a tuturor personajelor create de mine face dovada împăcării cu viața așa cum e, a acceptării eșecului, ca parte a luptei, umanismul exagerat al acestor figuri de ceară aflate în prim-planul fiecărei cărți le așază pe acestea, mă așază pe mine, undeva în planul al doilea, undeva în rândul oamenilor care s-au deprins să piardă, să lase mereu de la ei, în numele unui ideal de frumusețe etică, de moralitate aproape bigotă. Dar lumea nu e așa. Chipul pe care-l restitui cititorului nu e al lui, ci al unei ființe care-ar trebui să fie, dar e imposibil în condițiile lumii de azi. Poate că trăiesc cu un veac și jumătate în urmă, poate încă mai cred în egalitatea oamenilor în fața lui Dumnezeu, poate încă nu m-am îndepărtat îndeajuns de credința în El, pe care îl caut cu disperarea oricărui om învins și singur. Citesc cărți despre mănăstiri și viața călugărilor, citesc romane care fierb de nebunia oamenilor-personaje, capabile de orice și mă simt depășit în înțelegerea lumii în care trăiesc. Eu, care dorisem să cuprind totul, descopăr acum că unghiul de abordare al oamenilor, al psihologiei lor e unul îngust, că multe dintre tarele lor le evit, dintr-o proastă înțelegere a eticii. Un scriitor nu trebuie să aibă probabil moralitate sau să nu creadă în ea, dacă vrea să cuprindă totul, altminteri va scrie o singură carte o viață întreagă, cu aceleași personaje ca și romanele polițiste care au în centrul lor un singur anchetator, un singur polițist justițiar.

Iată o altă lume pe care o evit de teama de a nu deveni eu victimă în viața reală, unde sunt înconjurat de toate capcanele prin soarta pe care o am. Nu poți inventa ceva ce nu ai văzut măcar o singură dată, ceva ce nu ai simțit măcar. Teama de a acționa pe cont propriu te îndepărtează de personajele care ar putea să-ți semene, iar restul nu e decât un reportaj cu un erou principal dintr-o zonă mai puțin circulată din lume. O singură dată am fost într-un tribunal. Și atunci în unul al Curtii de Conturi pentru un act semnat de mine pentru niște reparații, care prevedea ca maistrului să i se dea ca plată trei sute de lei. Inspectorul venit la mine în control, deși recunoștea că prevederea legislativă nu mai era în vigoare, a înmăltit acei trei sute de lei cu niște constante matematice și i-a ieșit suma de un milion nouă sute și ceva de lei vechi. Suma s-a recuperat în timpul controlului, dar după două luni am fost chemat la judecată. Am fost pierdut. Omul corect

din mine nu putea să înțeleagă rostul aceluși proces. După citirea rechizitoriului, după clasarea cazului, am fost întrebat cu candoare de către procuror ce carte am mai scris. Îmi venea să turb, nu pentru impertinența lui, ci pentru slăbiciunea mea de a mă fi văzut după gratii pentru ceva ce nu făcusem, cum se întâmplă adeseori. Eram alt om față de trușorul din tinerețe, capabil să riște oricât, oriunde, indiferent ce i se va întâmpla. Eram un om dresat să fie corect, inversul celui de odinioară și nu puteam înțelege dacă eu, scriitorul de acum sunt același cu cel din urmă cu ani, incapabil să trișez, dar gata de cele mai mari tâmpenii, care i-au și adus oprobriul mai marilor zilei și amenințarea de a fi scos definitiv din societate.

Mă întreb acum cine era acel om? Pentru mulți dintre cei care m-au cunoscut și văd ce fac azi, este surprinzătoare schimbarea produsă, extremele între care mi-am desfășurat viața.

Și totuși, nici măcar personajele mele, mai puțin cele din *Ziguratul* nu aduc nici pe departe cu cel care am fost. Explicația e simplă: o vreme am scris de pe poziția omului așezat, în graba câtorva zile sau săptămâni în care puteam să mă dedic cărților mele. Primele chipuri care-mi apar acum sunt asemănătoare celui care trăiește azi. Niște eboșe făcute în grabă, pline de moralitate și duh sfânt. Dar îmi lipsesc acele alte schițe pentru personajele unor viitoare cărți, pe care nu voi mai apuca să le scriu în viața asta. Voi avea nevoie de mult timp pentru a mă recupera în dimensiunile reale ale mele. Nu sunt un sfânt, nu sunt un sihastru, deși aș vrea să fiu, dar într-o lume pregătită de mine pentru așa ceva. Nu sunt un diavol, deși într-o amintire din tinerețe aveam ceva din comportarea lui. Acum trag scurtă.

Știam atunci, cu patruzeci de ani în urmă, că-mi lipsește foarte puțin pentru a ajunge un demon, am trecut razant pe lângă el și poate că abia acum ar trebui să-mi răscolesc printre anii de tinerețe să-mi descopăr toate latențele malefice, să descopăr de ce și când s-a produs marea inhibare a pornirilor nesăbuite. Pe atunci nu scriam. Pe atunci nu dădeam doi bani pe statutul omului în societate. Pe atunci porneam după primul impuls și, ciudat, întotdeauna ajungeam acolo unde trebuia.

Acum stau și cuget, analizez, caut variante, porțițe de scăpare. Puteam să ajung și mai rău decât am fost în scurte perioade de timp și desigur ar merita să mă întorc la ele, să descopăr adevăratul chip al celui de azi. De pe aceeași poziție mă întreb dacă femeia de lângă mine l-a iubit pe acela sau pe cel de acum, dresat de viață ca om de casă și familie. Dacă în mintea ei suprapunerea celor două chipuri nu creează o confuzie de neiertat, peste care trecem amândoi cu seninătatea vârstei.

Spun mereu că nu mă tem de moarte, când de fapt am căutat-o. Dar chiar faptul de a lua zilnic zeci de adjuvante pentru întreținere nu e oare o teamă de moarte? Nu. E mai degrabă teama de boală, de slăbiciune, de durere și suferință. Teama de a nu mai avea puterea să creez, să-mi ascult vocea interioară, care mă cheamă să scriu, să cred în creație, să umplu coli după coli cu gândurile adânci ale fiecărei clipe. Nu mă tem de moarte, deși sunt momente în care mă apucă un fel de regret că nu voi mai fi, că toate cărțile mele vor mai sta o vreme prin rafturile bibliotecilor, apoi voi dispărea din dicționarele ce se vor scrie peste ani, iar după ce voi trece și în uitarea copiilor mei, o să dispar ca și părinții și bunicii mei, sub o piatră.

Continuare în pagina 31

GRAFFITI ÎN TIMIȘOARA PIA BRÎNZEU

Atracția pe care pereții goi o reprezintă pentru desenatorii de graffiti se poate observa și în Timișoara. Fundalurile nescrise sunt ca o hârtie goală, încurajând graferii să-și exprime propriile talente pe suprafețe mai mari decât o simplă pânză de tablou. Mai ales dacă zidurile sunt ruinate, graferii se simt invitați să le salveze prin exteriorizarea unui gând frumos sau, mai mult chiar, prin șansa de a spune o poveste. De aceea preferă să își manifeste prezența acolo unde sunt case abandonate, pereți înnegriți și ganguri necirculate. Adăugând culoare unor spații deprimante altminteri, ei aduc indirect și un reproș reprezentanților ordinii, ai curățeniei și ai regulilor scrise, care, evident, au neglijat zona și au lăsat-o în paragină. Exteriorizându-și revolta, graferii pedepsesc, de bună seamă, indiferența orașului nostru. Este cazul, ca să dau doar un exemplu, al fostului ștrand "Uszoda" din Parcul Central, uitat de autorități într-o totală paragină. De aceea a fost benefică inițiativa Festivalului Internațional de Graffiti "Timișoara Open Art City" prin încercarea sa de a folosi graferi profesioniști în locuri precum zidul exterior al firmei Electromotor, podul Mihai Viteazu și cel din Iosefin, fațada nordică a clădirii firmei "Ciclop" din parcare de pe strada Ștefan cel Mare sau zidul fostului Comisariat Militar din dreptul parcerii hotelului "Timișoara".

Când însă zidurile sunt noi și proaspăt zugrăvite, însemnele graferilor devin forme nedorite de vandalism, situându-le "arta" în zona ilegalității. Teoriile vorbesc în acest caz despre un "război de guerillă" purtat de graferi rebeli (Umberto Eco) sau despre manevre nedorite din "teritoriul inamic" (Michel de Certeau). Tot teoreticienii subliniază refuzul graferilor de a accepta o mentalitate a masei, comună și banală, preferând să îndeplinească arta lor cu atracția primejdiei, a agresivității și a răului.

De fapt, jocul dintre limbajul verbal, discursul vizual și spațiul orașului este o experiență nouă a vieții contemporane, atractivă prin multidiscursivitatea ei. Prin urmare, peisajele în care sunt înscrise mesaje sau desene de orice fel devin peisaje semiotice, peisaje ale semnelor, care vor pune de acum înainte tot mai mult problema unei ideologii vizuale diferită cu totul de arhitectura unde numai clădirile propriu-zise contează. Sunt noi practici spațiale, în care forța postmodernității se impune cu violența interacțiunii dintre fundalul zidit de alții, pe de o parte, și forma, culoarea și aranjamentul graferilor, pe de altă parte.

În plus, așa cum notează Dick Hebdige într-una din cărțile sale despre subcultura postmodernă, graffiti sunt pentru autorii lor un simbol al apartenenței la un grup, al comuniunii și integrării. Ele susțin coeziunea, fără a anula diferența datorată unei personalități artistice proprii, căci și acest limbaj, deși mai mult vizual decât verbal, poate fi văzut ca un idiolect, ca o manieră de a folosi individual ceea ce s-a impus în domeniu ca o normă colectivă. Marii graferi pot fi ușor recunoscuți în desenele lor, chiar și în cazul *tag*-urilor, adică al semnăturilor, chiar dacă, prin forma, curbările sau unghiurile literelor, toate par să semene între ele. Se vor deosebi însă prin expansivitatea lor, prin anti-limbajul pe care îl creează și prin efortul la care este supus cititorul în descifrarea, redefinirea și recontextualizarea lor semantică. Privitorul care dorește să pătrundă aceste mesaje subversive, rezistente la lectură, este obligat să-și părăsească indiferențele, să privească în jur cu interes și să accepte un proces care îi schimbă mentalitatea, îi dezvoltă înțelegerea și, probabil, îl face mai bun.

Continuare în pagina 26

KARAOKE ADRIAN BODNARU

Ziua din gel de duș îmi rămâne în scobitura pieptului.

Lumina își trosnește degetele în ochii mei.

În camera ce se ridică pe vârfuri într-o poză de grup mă pierd ca o avere.

Tavanul se întinde la plajă sub veioza de amiază.

Lângă el copiii fac întruna castele de nisip.

Eu sunt valul ce le dărmă și nici măcar nu ajung înainte până la o sticlă de cola, să le dau ceva în schimb.

Scriu cu degetul pe o mașină murdară de la televizor.

Se înserează și o femeie sărută mâna altei femei.

Bătrânețea joacă table pe cămașa mea ca pe o bancă în care s-au zgâriat toate numele.

STEREOTIPURI

stereotipuri

UN ROMÂN BÂNTUIE PRIN EUROPA

DANIEL VIGHI

O nouă ofertă literară în jurul **Ariergarda** și a proiectelor acesteia de promovare a literaturii, muzicii, artei plastice. A patra ediție a sărbătorii străzilor istorice ale cetății îl va avea la maratonul literar cu tema *Curți interioare* pe Bogdan Munteanu, un prozator aflat la al doilea volum după debutul (*Vals pe fire de păianjen*) la editură clujeană Limes, sub coordonarea lui Mircea Petean. În prefața la actuala apariție editorială Viorel Marineasa remarcă "priza la cotidian" a autorului. În volumul intitulat abrupt *Bine te-am răătăcit, incognito!* cotidianul este prezent la fel ca în primul: este "prizat" cu îndemănare epică și în primul: este "prizat" cu îndemănare epică și capacitate de vizualizare, pe alocuri cinematografică. Nici "textele-poantă" din debut despre care scrie prefăatorul, nici alunecarea lor destul de puțin pregnantă literar spre "absurd" sau spre "fantasticul terorizant" (am citat din Prefață) nu mai sunt prezente. Este accentuată în schimb, cu bune rezultate, "priza la cotidian" și asta peste debut (realizare de bun augur, deoarece debutul este, la mulți tineri, o izbucnire pe care aparițiile ulterioare nu o pot depăși valoric). Bogdan Munteanu scrie fără mari mize textuale, incursiunile sale în lumea din jurul nostru aduc aminte de scrisul lui Mircea Nedelciu și, pe alocuri, de atmosfera născută din mai nimic pe care meșteșugul lui Alexandru Vlad o știe atât de bine aduce în universul epic al paginii scrise. Autorul identifică bine un nou-vechi perimetru tematic al lumii în care trăim: românul prin Europa. Povestirile minimaliste din volum se întâmplă prin Italia lui Francesco, un protagonist dintr-o scurtă poveste din primele pagini care își identifică musafirul ca fiind inginer în daravere electrice, în vreme ce acesta este altfel și altceva: "programator în Linux".

Cuvinte aproape stranii pe care cu siguranță nu le găsim la Nedelciu și, probabil, nici la Alexandru Vlad. O nouă lume cu noi meserii și cu noi cuvinte care le dau chip lexical. Existăm și așa, prin noi cuvinte care "povestesc" noi realități. Lucrurile sunt evidente în planul sofisticat al reflecției filozofice și prea puțin băgate în seamă în scrutările analitice ale producției literare. Fiecare proză sau poezie, cât de cât originală, este expresia unui mod diferit de a vorbi: alte vorbe, alte realități. Un letopiseț al *zeitgeist*-ului. Că așa stau lucrurile ne încredințează un filozof pe care îl stimez pentru claritatea aserțiunilor domniei sale, este vorba de Aurel Codoban și de spusele sale din studiul intitulat *Semn și interpretare* apărut în anul 2001 la editura Dacia. "Omul", spune profesorul Codoban, "trăiește în lume sau, mai precis, are o lume, nu un mediu, cum este cazul animalului, numai pentru că există limba. Ceea ce înseamnă că întreaga viață a omului este nu numai strâns legată de semnificații, ci chiar imposibilă fără semnificații." (p. 7).

Semnificațiile proliferează nu doar în selecția lexicală, ci și în ontologia sintaxei: românul alter-ego al autorului nu este doar programator Linux, ci și un alt călător pe continent, semnificațiile mai din adâncime

ale povestirilor ne arată o schimbare sesizabilă. Protagonistul-narator al volumului este acasă în Europa, este "mai acasă" decât înaintașii săi din deceniul nouă, care ne chinuiam să fim de-ai casei comune europene într-un mod cât se poate de provincial. Acum Europa este mai la îndemână: suntem departe de mirările mirobolante ale lui Dinicu Golescu care, cum bine știm, măsura "în stânjeni" zidurile palatului de la Schönbrunn. Suntem departe chiar și de anul 1990, la nici câteva luni de la revoluție, când subsemnatul cobora în vârfuri pe peronul gării din Praga ca să "captureze", contra unei mărci germane, o magnifică sticlă DE UN LITRU cu Coca-Cola ca să o aduc în compartiment soției și fiicei mele, pentru care s-a instalat deodată, în plină vară, un aer de Crăciun.

Nu mai e demult așa: românul protagonist și narator din volumul lui Bogdan Munteanu stă la un "latte machiato" în Sulmona. Totul este european în preajma sa, relațiile sunt altele, destinse, firești – firescul apartenenței povestit firesc: "Adriano și mai tânăra lui soție, proprietari de pensiune, sunt gazdele mele din Pescara. El mă întâmpină cu efuziune, într-o engleză lesne de-nțeles: Incognito, Incognito, bine ai venit! Cum ai călătorit?"

Sunt entuziasmat de aspectul pensiunii, de zona calmă, de decorul camerei mele, de gazdele primitoare. Adriano nu mă slăbește, pronunțându-mi afectuos numele la fiecare început de frază: Incognito, aduci cu un star rock ".

Trec anii, trece și literatura, semnificațiile și semnificanții, textele și contextele. Proza lui Bogdan este o mărturie că (totuși!) ne aflăm într-o altă lume, pe alte meleaguri, vor veni alții cu alte mărturii, cu alte stări, trăiri, efecte, strategii și planuri de atac, de ofensivă și defensivă, vor fi fiind de toate, vom pieri, probabil, în Statele Unite ale Europei și nu ne va mai ști nimeni vorbele, verbele, adverbele și limba. Mărturisesc că de asta mă cam tem, nu mă sperie faptul că vom pieri asemenea costobocilor în viitorul creuzet al popoarelor, nu de asta mi-e frică, spaima mea e că va pieri limba și, odată cu ea, Realitatea noastră dinlăuntru, acea realitate despre care dădea mărturie Gorgias și, pe urmele lui, Aurel Codoban de la Cluj. Realitatea care poate oferi sens în nonsenul curgerii fără istov. Încredințarea că "în ceea ce există este ceva ce merită numele de realitate. Adică ceva consistent, nu superfluu, ceva persistent, nu trecător, ceva care se conservă dincolo de toate transformările posibile, ceva în care aceste transformări își au originea și sfârșitul." (Codoban, *op. cit.*, p. 8). Realitatea semnificantului și a semnificării sale despre care scrie profesorul de la Cluj și pe care o ilustrează (și) volumul lui Bogdan Munteanu, cu anvergura lui – atâta câtă este – cu reușita lui, cu scăpările, derapajele și promisiunile onorate sau nu. Cum ziceam mai sus: proza (lui Bogdan Munteanu) – dar și poezia (lui Aleksandar Stoicovici, despre care voi scrie data viitoare) - ca letopisețe ale *Zeitgeist*ului!

REZERVATIA GĂRÂNA

VIOREL MARINEASA

Despre viața publică și, mai ales, despre cea privată a episcopului Alexander Bonnaz relatează cameristul Egyed Jozsef, bazându-se pe propriile-i constatări, dar și pe povestirile ierarhului. Datele ne sunt restituite de Varga Attila în volumul *Chronica Aulae Episcopalis Timisoarensis* (Argonaut, Cluj-Napoca, 2006). Excedat de vipia Timișoarei, episcopul își îndeplinea programul de vară la Văliug, deasupra de Reșița (suntem pe la 1880!), citind gazetele, bând lapte acru, stând la aer, dormitând. Era un francez elvețian al cărui tată a pierit, pe când el avea un an, în campaniile napoleoniene și care, împreună cu mama sa, a pornit, la nici nouă ani, din Chalex, cu poștalionul, spre Ungaria, ca să dea de urmele unui unchi Antoine. Odată, pe când înalta față bisericească binevoia să cucăie într-un gang al reședinței văliugene, s-a apropiat bătrânul Butterbasl din Wolfsberg, adică din Muntele Lupului, deci din Gărâna, cum vine la români. O vreme s-a rugat în genunchi, apoi, ridicându-se, și-a apropiat buzele de obrazul prelatului ce părea că ațipise. Însă acela, fie că era deștept, fie că se duminrise, a prins să țipe din răsputeri: "Marș de-aici, bosconitor decrepit!", spre groaza bietului enoriaș.

Am cârți dacă am zice că autoritățile scorniseră tabăra studențească de zece zile de la Crivaia pentru a astruca, pentru restul anului, graficul zbănțuirilor, ca fii superiori ai poporului, într-un loc ferit. Moara a pornit prin 1979. Stătea să pice optzecismul. În anii următori aveau să apară acolo Elena Stefoi, Matei Visniec, Mircea Cărtărescu, Gheorghe Ene, Mircea Nedelciu, *Aktionsgruppe-Banat* (Herta Müller), Gheorghe Crăciun, Alexandru Mușina, Călin Vlasie, Ion Chichere... Treceam invariabil prin Văliug, unde știam că se născuseră Petre Sava Băleanu (cel ce regiza piesele zbaaang de la Televiziune) și Bruno Würtz (autor al unei nepublicabile sinteze *New Age*). Monograful Crivăii (ca teren blagoslovit și supravegheat) încă nu s-a ivit, însă urmele în literatură sunt evidente: romanul *Lindenfeld* al lui Ioan T. Morar, o schițetă din *De ce iubim femeile*, texte de Eugen Bunaru, Pavel Șușară, Mircea Bârsilă, Traian Pop Traian.

Povestea cândva Doru Tulcan despre masiva plecare sub semne mitice a *pemilor* (=a boemilor) din Brebu-Nou și din Gărâna spre Germania, după 1990, când niște vântoase au întors pe dos așezările, iar cârduri de copii ai nimănu, retardați și decși, anunțau de-a lungul ulițelor, în zurnet de tinichele, iminența sfârșitului.

Băteam cimitirele din zonă. "Dacă spațiul e binecuvântat, interoga cineva candid, de ce au murit atâtea la 20, la 30, la 40 de ani?" Bună întrebare! Mai întâi că nu erau turiști, jazziști, sejurști etc. Le zicea lădmermani (= dulgheri), voacnări (rotari, tâmplari), codreni. Din pricină dificil de știut, cei din Lindenfeld nu se potriveau cu cei din Wolfsberg. Spre extazul boactărilor din Organizația Mondială a Sănătății, inșii trimiși pe teren au constatat ravagiile consangvinității: femei bărboase, masculi cu săni holiudieni.

Singurătatea îți dă năravuri, constata filozofic Tulcan, cel ce mi-a vândut casa și-a marcat traiectoriile prin sticle cu răchie plantate în scorburi, dosite-n tufșuri. Le-am găsit, macamă, după ani și ani, la șapte-opt kilometri distanță, el se mutase în Dortmund, venea, o dată la doi ani, să constate că neisprăviții de români nu răsaseră satul, el murise, dar uiegle cu întăritor nu-și suspendară izvorul.

Pe Elisabeth Lili Ochsenfeld o știam din tinerețe, atunci când drumurile noastre se intersectau matematic pe 1 Decembrie colț cu Feldioara. Ne salutam și... gata. Știam că e legată de o anumită etapă a formației Phoenix. Am revăzut-o peste decenii, la Brebu sau la Gărâna, în vacarmul premergător concertelor de jazz, când mi-a propus o conectare la proiectul *Vino cu mine în pădurea de mesteceni* (arte vizuale & texte). N-am refuzat, dar am fost evaziv, mi se părea o temă fumată, stoarsă de mării ruși, de Andrzej Wajda. Am pierdut legătura.

În interviul pe care i-l dă Andreei Medinski în numărul anterior al revistei *Orizont*, Lili dă seama de faptul că tabăra pentru plasticieni și că Simpozionul de literatură *Transsfere* nu erau simple capricii sau improvizatii, ci că au fost construcții solide, care i-au cerut artistului Elisabeth Ochsenfeld să-și suspende parțial vocația pentru a se consacra rolului de manager al unor ambițioase șanse culturale. Desprind aproape la întâmplare: chiar dacă spiritul primordial al Gărânei s-a pierdut ori s-a estompat, acesta poate fi înlocuit prin crearea unui spirit artistic, în corelație cu modificările locului, căci, după ce pășunile s-au topit în păduri și am asistat la o năvală a pădurilor peste noi, e de așteptat ca noi să fim pădurea, să năvălim... Apoi: într-o astfel de întreprindere, standardul estetic e insuficient; trebuie să aibă câștig de cauză comunicarea, "vremea petrecută împreună". Pentru că finalitățile ne omoară, adică, odată desprinși din fascinația câtorva zile, revenim la metehnele temeinic instalate, Lili ne propune pentru ce s-ar chema volumul comun o temă generos unificatoare: "Nu trebuie să scrie despre locurile acestea, ci doar să le simtă... Să-și găsească inspirația aici".

Sunt un tip retractil, ciufut, îmi pun problema să nu mai sparg din vechile amicitii, doamna Nora Iuga nu are nevoie de prietenia mea. Mai vedem.

Continuare în pagina 31

JURNAL DIN ANII CRIZEI

ROBERT ȘERBAN

Duminică, 2 octombrie 2011

Acasă, după două zile de Alba Iulia, la "Plăcerile vieții". Prilej să mai stau la povești cu Gheo, care mi-a fost copilot – ce-o fi crezut despre mine când m-a auzit înjurând ca la... poarta cetății, bariera de cale ferată, care ne-a ținut pe loc trei sferturi de ceas și nu ne-a lăsat să intrăm în Alba? – și coleg de cameră. Cetatea arată grozav, e renovată aproape integral, are o gardă ca acum două-trei secole, ce, la 12 fix, face un spectacol magnetizant: sute de turiști și localnici, mari și mici, vin să vadă cum își plimbă soldații mândrețe de peruci, haine de epocă, pușcoace, cai și cum, la final, după ce se înalță steagul cetății, trag cu tunul! Am pozat și filmat la greu, să-i arăt Crinei bum-bum-bumul. Festivalul *Dilemei* regizat *di granda*, cu trupe rock, cu Dinescu, Tomescu, Dan C. Mihăilescu, Vintilă Mihăilescu, cu Ion Barbu, Iaru, Istodor, cu proiecția unui film de Cristi Puiu, cu Cristi Puiu, cu discuții despre plăcerea cititului – aci am performat eu cu Gheo, alături de Florin și Ana Maria Sandu, taman în Sala Unirii! Mă așteptam să fie rupere de popor la Dinescu, care a gătit, a cântat, a citit poezii, mai ales că vremea a fost perfectă. Dar a fost la concertul lui Tomescu. Plină ochi catedrala! Ce să mai, două seri și o zi faine, în care m-am revăzut cu Cecilia Ștefănescu, Matei Martin, Alice Micu, Mircea Vasilescu (maestrul ceremoniilor), în care am cunoscut-o pe Luiza Vasiliu, dar și pe Iaromira Popovici. A, Alba Iulia candidează și ea pentru Capitala Culturală Europeană. Și se mișcă cu talent!

Marti, 4 octombrie 2011

Am făcut 41 de ani. Mi-am sărbătorit

ziua în fața compului, de la 9 până la 18.30. La miezul nopții am aflat că am primit peste 400 de urări. Pe Facebook! Și le-am dat tuturor câte-un "like".

Miercuri, 6 octombrie 2011

Crina îmi mărturisește înainte de culcare: *Știu cu cine o să mă căsătoresc! Cu cine? Cu David. Sau cu Patrick. Sau cu Eric. Sau cu Raul. Sau Denis...* Și mă mir de ce n-am somn!

Luni, 10 octombrie 2011

Azi dimineată, când am trezit-o să meargă la grădiniță, Crina mi-a cerut – pentru prima dată – ce i-am cerut eu mamei mele toată copilăria: un minut. "Mai lasă-mă un minut, tata!"

Marti, 11 octombrie 2011

Crina a transformat minutul de ieri dimineată într-un "minut mic". Oare de ce naiba încep grădinițele așa devreme, nu le e milă deăștia mici? Nici de noi,ăștia marii, noctambulii?

Miercuri, 12 octombrie 2011

Credeam că numai eu citesc jurnalul lui Samuil Rosei, *Însemnări din afara sistemului*. Aflu din *România literară* că și Sorin Lavric. Acum suntem doi care știm anumite lucruri...

Sâmbătă, 15 octombrie 2011

Tudor a împlinit azi 6 luni! Vorbește tot mai bine. Nu spune doar "baba", spune și "papa". Și, parcă, "apa". Poate că supralicitez. Cert e că atunci când mă vede, râde și – cum zicea mama-mare Ana – parcă deodată crește inima-n el.

DILEME ȘI PLĂCERI

RADU PAVEL GHEO

Sînt ispitit să spun că vara asta a fost una teribil de frumoasă. Unul din motivele subiective ce mă îndeamnă să cred așa ceva e faptul că în mintea mea ea s-a terminat de-abia la începutul lui octombrie, iar ultimele ei zile de strălucire au fost cele ale festivalului "Dilema veche" de la Alba Iulia, a cărui temă a fost "Plăcerile vieții".

Din păcate, am pierdut prima zi, cea de vineri, 30 septembrie. Din fericire, am prins prima seară, alături de echipa celor de la *Dilema veche*. Porniserăm din Timișoara după-amiază, eu ca pasager cuminte, iar Robert Șerban ca șofer cu mînă fermă și reflexe bune, cum s-a și dovedit la un moment dat, cînd a evitat un vitezoman apărut pe contrasens, într-o triplă depășire ce era să nu-i iasă. A fost prima încercare. A doua încercare a fost una a răbdării, în fața unei bariere de la intrarea în Alba Iulia, unde am așteptat trei sferturi de oră laolaltă cu alte vreo sută de mașini venite din trei direcții. Pînă la urmă am pătruns totuși în cetate – eu pentru prima oară în viață. Drept recompensă, am fost cazați la Parc, într-un hotel de trei/patru stele, și ni s-a dat de mîncare în grădina de la Art Café, local căruia toți îi spuneau "La Lulu". Așa a început.

A doua zi, dimineată, cînd am coborît la micul dejun, ne-am trezit în lift cu Victor Ciorbea. După ce am coborît, Robert m-a întrebat rîzînd: "La zi, te-ai gîndit că o să mergi vreodată în lift cu un prim-ministru?" "Dar el s-a gîndit că o să meargă vreodată în lift cu doi ditamai scriitorii?" am rîs eu. Diferența fiind că domnul Ciorbea era un fost, venit la un congres de partid, iar noi eram încă scriitori și veniserăm la un festival.

Au fost două zile care pentru mine au intrat perfect în sfera circumscrisă de tema festivalului, două zile de plăceri intelectuale, gastronomice și turistice. Am reîntîlnit oameni dragi, am cunoscut oameni care mi-au devenit dragi și am plecat duminică la prînz cu păreri de rău: aș fi vrut să mai dureze. Dar zic acum, cu un soi de resemnare ardelenescă-bănățeană: mai bine puțin decît deloc.

Deși, dacă ar fi să enumăr tot ce-am văzut și tot ce-am făcut, n-a fost puțin deloc. Festivalul a fost plin de evenimente, bine condensate și armonizate: muzică de calitate – de la rock la clasică –, literatură, show gastronomic (cu Mircea Dinescu), cinematografie, artă grafică... și decorul minunat al cetății proaspăt renovate Alba Iulia. Am vorbit și povestit în două zile cît n-am făcut-o în toată luna septembrie, am dat autografe pe numere din *Dilemateca*, am rîs, am admirat, m-am emoționat. Am trăit încă o dată acea stare pe care o numim de obicei, cu un clișeu, "emulație intelectuală".

Acum, cînd stau și judec de ce mi s-a părut un festival atît de reușit, îmi dau seama că, deși nu cred să fi fost deloc simplu, au fost cîteva lucruri care au contat enorm. În primul rînd echipa celor de la *Dilema veche*, coordonată de Mircea Vasilescu – care la un moment dat mi s-a părut a fi ubicuu –, cu oameni pe care îi leagă mai mult decît niște relații de serviciu. A contat mult și colaborarea cu autoritățile din Alba Iulia, care au sprijinit organizarea festivalului și, după cum au văzut sîmbătă, au participat la el din plin. Habar n-am ce orientare politică au cei din consiliul local sau județean (deși n-ar fi greu să aflui), dar asta nu mai are importanță. A contat și decorul: vechea cetate Vauban din oraș, restaurată după toate regulile artei, a dat o savoare inegalabilă acestor zile. Am asistat la ceremonialul schimbării gărzii, cu soldați în uniforme de epocă, cu puști pe umăr (și uneori vorbind la celular), și apoi, plimbîndu-mă prin vechea cetate cu ziduri albe într-o zi superbă, cu cer senin și soare sclipitor, mi-am dat seama că locul nu se deosebește cu nimic de spațiile istorice restaurate din Europa Occidentală, cea pe care o admirăm și la care aspirăm. M-aș întoarce oricînd acolo, ca să mă mai plimb o dată, pe îndelete, prin cetate sau pe promenada frumoasă și curată făcută în fostul șant de apărare de pe lîngă ziduri.

În dimineata de sîmbătă, cînd am intrat pe prima poartă a cetății, pe pereții laterali m-au întîmpinat caricaturile lui Ion Barbu, la care oamenii se opreau, priveau îndelung și rîdeau, apoi plecau meditativi. Ne-am oprit într-un restaurant numit Pub13, construit în interiorul zidurilor, unde pereții groși de cărămidă, scaunele și mesele din lemn masiv și panopliile cu arme de pe pereți te transpuneau ușor (și turistic) în trecutul acelor locuri. Cum treceai de poarta a doua a cetății, auzai o formație ce interpreta melodii medievale. Pe văile acoperite de iarbă din interior se plimbau niște nuntași care veniseră cu tot cu mire și mireasă la cetate, ca să asiste la salvele de tun de la schimbarea gărzii. Iar la fiecare eveniment de la festival lumea roia.

Împreună cu Ana Maria Sandu, cu Robert Șerban și Florin Iaru, eu am participat sîmbătă la o discuție despre plăcerea lecturii, care s-a desfășurat chiar în istorica Sală a Unirii – și trebuie să recunosc că locul, grație încărcăturii lui emoționale și simbolice, m-a impresionat. M-a surprins și numărul celor veniți să asculte și să discute cu noi: sala era plină ochi, iar scaunele s-au dovedit insuficiente. Dar cam așa a fost peste tot. La concertul lui Alexandru Tomescu cu *Capriciile* lui Paganini, interpretate pe faimoasa vioară Stradivarius în catedrala romano-catolică din cetate, abia dacă mai aveai loc să intri. Iar vioara a răsunat dumnezeiește sub bolțile bătrînei biserici. Apoi, seara, la proiecția în aer liber a unui film de Cristi Puiu, lumea stătea pe pături și, deși se făcuse destul de rece, nu se mai îndura să plece. Așa a fost cam peste tot și cam tot timpul. Parcă eram într-un limb cultural, din care te doare inima să pleci. Dar pînă la urmă am plecat cu toții.

Poate că la anul o să stăm mai mult.

LINIA ORIZONTULUI

DE ION BARBU

TIMIȘOARA: ÎNTREBĂRI MARI PENTRU UN ORAȘ (CULTURAL) MIC (III)

1. Credeți că Timișoara este un oraș care ar merita să devină capitală europeană în 2020? Ce argumente aveți pro sau contra?
2. Ce explicație sau justificare aveți pentru proverbiala mândrie (ocoșenie) a timișoreanului, a bănățeanului în genere?
3. Cum vă raportați la sintagma "mica Vienă", deseori invocată atunci când se vorbește despre orașul de pe Bega? Mai rezistă?
4. Ce anume vă inspiră, în ceea ce scrieți, din vechea sau actuala Timișoară? Are Timișoara acel ceva distinct, tipic timișorean, de care v-ați atașat în mod special?
5. Cum apreciați Timișoara ca oraș cultural, ce calificativ i-ați da? Ce vă nemulțumește în viața literară-culturală timișoreană și ce soluții aveți?
6. Credeți că există un anume miraj al Timișoarei care i-a atras aici de-a lungul timpului pe foarte mulți români (și nu numai) din alte zone?
7. Ce personalități și ce eveniment(e) din istoria, mai îndepărtată sau mai recentă, a culturii timișorene/bănățene credeți că ar merita o mai dreaptă recunoaștere în posteritate (numele/numirea unei străzi, unei instituții, placă memorială, bust statuar, casă memorială, includerea în dicționare, enciclopedii etc.)?
8. Considerați că în prezent se poate vorbi de o conspirație împotriva Timișoarei (Poli Timișoara eliminată din prima ligă de fotbal, Filarmonica Banatul pe cale de a-și pierde sediul, Mitropolitul Nicolae al Banatului "decăzut" din dreptul de semnătură (din fericire, decizie revocată între timp de Sinodul B.O.R., la presiunea enoriașilor și a unor personalități din cultură, n.m. E.B.)?
9. Ce ați avea de reproșat mai-marilor zilei, factorilor de decizie (de putere), vizavi de ceea ce vi se pare reproșabil, nemulțumitor, pe diverse paliere: edilitar, cultural, curățenie, lucrări de reabilitare etc. Ce vă reproșați vouă înșivă, din aceleași motive (ale propriei nemulțumiri)?

ALEXANDRU COLȚAN:

1. Bineînțeles că ar merita. Timișoara are o carte de vizită impresionantă, tipărită în mai multe limbi. Dar, pentru a deveni capitală culturală europeană, orașul trebuie să răspundă unor cerințe contabile, funcționărești....
2. Cred că este vorba despre identificarea cu un anume spirit al orașului, adică despre un fel de a iubi. S-a mai vorbit despre spiritul tânăr al Timișorii, care ar cuprinde apetitul către competiție, civilitatea, dorința de libertate - să nu uităm nici performanțele naționale ale orașului, în toate domeniile. Acest spirit nu trebuie lăsat să piară.
3. Pentru a crește, avem nevoie de idea-luri. Prin urmare, formula "mica Vienă" (apărută într-un secol în care nu aveam decât un "mic Paris") merită să reziste, chiar dacă pare acoperită de avalanșa modelelor forțat-europene, confecționate de presă. Să nu uităm însă faptul că Timișoara înseamnă multe prin ea însăși, asta cred eu că e important.
4. Ca orice oraș mare, adică organism viu, Timișoara este compusă din mai multe "orașe", fiecare cu viteză, pitorescul și ritmurile sale metabolice. Fiecare dintre ele, o poveste aparte. Dintre toate, cartierele vechi "foșnesc încă a mătase, miros a parfum fin și a altădată"; aici orașul pare să își încetinească bătaile inimii și ai ocazia să îl ascuți povestind.
5. Timișoara este o femeie frumoasă, manierată și cu zestre bogată. Tocmai de aceea nu avem motive să ne considerăm provinciali.
6. De sute de ani Banatul Timișorii a fost, pentru multe neamuri, un sinonim al speranței, un "pământ al făgăduinței"; nici acum, când a intrat pe piața liberă a seducției economice, culturale etc. nu pare să-și fi epuizat resursele. E datoria edililor să-i modifice corespunzător geometria și datoria tuturor să-i mențină spiritul.
7. Sunt mulți oameni de valoare al căror efort trece neobservat pe lângă noi. Există oameni dedicați culturii despre care se vorbește destul în cercuri naționale sau internaționale, dar care nu au încă niciun fel de recunoaștere, nici antumă, nici postumă; să sperăm pe viitor...
8. Cred că este o exagerare, deși invidii au fost și vor mai fi, mai mult sau mai puțin ascunse.

9. Bineînțeles, unele lucruri s-au făcut, mai sunt încă multe și aici intră în joc alți și nenumărați factori. Mi-ar plăcea ca părțile istorice ale orașului să poată îmbătrâni frumos; mi-ar plăcea să văd crescând construcții îndrăznețe, după model european. Mi-ar plăcea să se reușească dinamizarea turismului cultural în regiune. Continui, pentru aceasta, să mizez pe iubirea timișorenilor pentru orașul lor. Și pe mândria bănățeană.

MARIUS ALDEA

1. Ca orice oraș cu istorie, Timișoara are părți bune, dar și părți rele. Rămâne totuși un oraș frumos, curat, cultural, nu văd de ce nu ar merita să fie capitala culturală europeană în 2020. Poate până atunci multe lucruri se vor schimba în bine, iar valul de oameni care nu aparțin locului poate va respecta mai mult orașul.
2. Nu am vreo explicație ori vreo justificare, ci voi încerca să răspund tot printr-un proverb: "câte bordeie, atâtea obicei".
3. În Viena nu am fost nici măcar în trecut, în Timișoara sunt în trecut, dar de ce tendința asta a românului de a fi mic? Haideți să luăm satele X, Y, Z dintr-o țară africană și să ne poreclim orașele Marele X, Marele Y, Marele Z etc. Poate par nese-rios, dar nu mă ating în niciun fel sintagmele astea. Știu, ne dorim și noi orașe grozave precum cele din Occident (și sunt sigur că avem câteva orașe frumoase, Timișoara fiind unul din ele), dar de unde atâta spirit diminutival? Veți spune bine-bine, dar este o istorie în spate, un imperiu, influențe. Foarte bine, să fie, atunci accept cu mare drag sintagma Timișoara – Marea Vienă.
4. Cum mai spusei deja, eu nu sunt timișorean și nici nu cred că fac parte dintre poeții sau scriitorii aceia care se lasă influențați de exterior; e foarte posibil ca interiorul să modeleze exteriorul. Nu știu, îmi place să mă plimb prin centrul orașului, sunt câteva zone cu arhitectură foarte frumoasă, păcat că unele clădiri se strică pe zi ce trece (ca niște dinți cariați), iar autoritățile se fac că plouă când, de fapt, e o caniculă teribilă.
5. Se întâmplă destule. Timp să fie și bani. Sunt piese de teatru zilnic, concerte de toate felurile, cinematograful din mall le-a desființat pe celelalte, a apărut mișcarea

- culturală "mall-ismul", expoziții și lansări de carte. În ceea ce privește viața literară, cred că "dinozaurii" literaturii locale ar trebui să sprijine mai mult ideile tinerilor (desigur, verbal tinerii sunt susținuți) și să se implice mai mult în promovarea literaturii tinere timișorene atât în țară, cât și în străinătate. Poate voi devia puțin de la subiect, dar sunt curios dacă Uniunea Scriitorilor (filiala Timișoara) va premia vreo apariție editorială pe anul 2011 a vreunui scriitor tânăr timișorean. Soluția ar fi una singură (și asta nu doar pe plan literar): o nouă revoluție, azi la Timișoara. Măine-n toată țara.
6. Eu sunt oltean, nu m-a atras nici un fel de miraj. Am terminat liceul în orașul natal Motru, unde efectiv nu ai cum să trăiești dacă îți dorești mai multe de la viață, și am venit să fac o facultate. Inițial am fost student în București, dar diferiți factori m-au făcut să mă re/orientez spre Timișoara. Am observat un lucru, că vrem sau nu vrem, toate orașele noastre seamănă între ele, mai bine am numi Timișoara – Micul București. Dar lăsând gluma la o parte, mă simt foarte bine în orașul ăsta, mi-am făcut prieteni, o bună parte din familie s-a mutat aci, e foarte posibil să mai rămân la voi o bună perioadă, domnilor.
 7. Voi vorbi despre trei poeți: Petre Stoica, Ion Monoran și Ion Chichere. Sunt bănățeni și mulți oameni, chiar și din cei pasionați de literatură, nu au auzit de ei. Ar trebui făcut ceva pentru ca literatura română să-i răsplătească pe acești autori măcar postum.
 8. Nu cred. Pură întâmplare. Treburile stau urât la nivel național. Repet: o nouă revoluție.
 9. Le spun așa: domnilor, nu trebuie să fie curat doar în centrul orașului, din când în când mai puneți mâna pe o clădire (operă arhitectonică) și nu o lăsați să se prăbușească și mai vedeți voi ce faceți pentru ca naivii timișoreni să vă re/aleagă mandatul următor. Iar mie nu am ce să îmi reproșez, sunt un cetățean civilizat. Dimpotrivă, poate cândva, peste 50 de ani, un tânăr va zice la fel cum am zis eu mai sus: "Petre Stoica, Ion Monoran, Ion Chichere și Marius Aldea ar trebui să fie apreciați mai mult, au fost niște scriitori din zona Banatului de un real talent, aproape necunoscuți".
- ## RALUCA SANDU
1. Timișoara merită acest titlu, deoarece zona centrală a orașului, dar nu numai, are o arhitectură deosebită, încărcată de istorie, și merită o recunoaștere nu doar locală, ci și europeană.

2. Zona Banatului, alături de cea a Ardealului, a cunoscut de-a lungul timpului diferite dominații, asimilând, de la austrieci, de pildă, multe influențe pozitive, ceea ce poate fi unul din motivele mândriei bănățenilor.
3. Ambianța dată de arhitectura pe care am menționat-o mai sus încă menține valabilitatea acestei sintagme, *Mica Vienă*, chiar dacă, poate, nu la același nivel ca odinioară.
4. Personal, uneori mă inspiră plimbările pe malul râului Bega din centrul orașului, dar mă inspiră să scriu (proză), nu să și plasez acțiunea în acel loc. În general, îmi găsesc inspirația în propriile trăiri.
5. Nota pe care aş acorda-o este 8... Sugerez să se organizeze cât mai multe evenimente culturale cu acces gratuit.
6. Ospitalitatea oamenilor, condițiile climatice și frumusețea orașului.
7. În general, oamenii care au făcut ceva bun pentru această parte a țării în cultură, în știință sau în viața socială ar merita cu prisosință măcar o recunoaștere postumă.
8. Nu am privit lucrurile astfel până acum, dar nu ar fi exclus...
9. În Timișoara, altădată *orașul florilor*, sunt prea puține parcuri... Aș reproșa faptul că multe străzi din vechea cetate a Timișoarei, din zona Pieței Unirii, au trotuarul spart, te poți accidenta pur și simplu din cauza gropilor. Mă refer la străzile Vasile Alecsandri, Mercy, Eugeniu de Savoya, Gheorghe Lazăr, strada A. Pacha ș.a. Mai e de discutat și soarta multor clădiri de patrimoniu care sunt lăsate în totală paragină... Se invocă de ani de zile lipsa banilor... De fapt, cauzele țin de nepăsare și de tot felul de interese... Multor clădiri de patrimoniu li s-a modificat abuziv arhitectura originală, sfidându-se legea, nu doar bunul-simț și bunul gust. E păcat pentru imaginea orașului, pentru partea lui istorică. Mă întreb ce caută în plin centru istoric "acvariul" acela ...nefericit ("restaurant", n. m. E. B.) care obturează perspectiva spre Castelul Huniade ?... Cine și de ce o fi aprobat amplasarea lui tocmai acolo? Ar mai fi de reproșat o circulație deficitară a mijloacelor de transport în comun... Mie îmi reproșez lipsa de timp pentru a mă ocupa de cât mai multe activități culturale. Iar timișorenilor le-aș reproșa lipsa reacției sau pierderea spiritului civic... Poate chiar a spiritului Timișoarei...

Anchetă realizată de
EUGEN BUNARU

ADEVĂRATA CĂLĂTORIE ARE DE-A FACE CU TEAMA, RĂTĂCIREA ȘI UIMIREA

MARIUS CHIVU

Marius Chivu s-a născut în 1978. Este scriitor, cronicar literar, traducător și jurnalist. Absolvent al Facultății de Litere din cadrul Universității București, în 2003. A inițiat și coordonat proiectul caritabil *Cartea cu bunici* (Editura Humanitas, 2008), albumul de proză scurtă și fotografie *Iubire 13* (Editura ART, 2010) și este co-autor al antologiei *Povești erotice românești* (Editura Trei, 2007). A tradus volumul de poezie *Melancolica moarte a Băiatului-stridie* de Tim Burton (Editura Humanitas, 2009), romanul *Unchiul Rudolf* de Paul Bailey (Editura Humanitas, 2009) și povestirile lui Oscar Wilde din audio-book-ul *Privighetoarea și trandafirul* (Editura Humanitas Multimedia, 2010). A alcătuit, adnotat și prefăcut antologiile de proză scurtă (selectiv): Mihail Sadoveanu, *Ochi de urs și alte povestiri* (Editura Polirom, 2004) și Anton Holban, *Conversații cu o moartă* (Editura Polirom, 2005). În perioada 2005-2007 a realizat rubrici de carte la televiziunile Antena 3, TVR Cultural și TVR 1. Din 2005 este redactor-editor la revistele *Dilemateca* și la *Dilema veche*, unde ține cronică literară, și colaborator al revistei *Elle*. Eserile sale despre proza și poezia românească contemporană au fost traduse în engleză, suedeză și italiană.

Robert Șerban: *Ai făcut, recent, în 2011, o călătorie deloc comodă în Nepal, urcând pe Himalaya la peste 5400 de metri. Au existat o serie de motive care te-au împins pe acest drum, altele decât curiozitatea și/sau, poate, distracția?*

Marius Chivu: Ca orice băiat, presupun, m-am visat deseori alpinist, dar niciodată n-am îndrăznit cu adevărat să fac ceva concret pentru a-mi îndeplini acest vis. Astfel că, atunci când un bun prieten de-al meu din copilărie, un tip inteligent, prudent și de încredere, a venit cu propunerea să urcăm pînă la Thorung La, cea mai înaltă trecătoare din lume (5416 m), m-am decis s-o fac. În nici două săptămîni, ne cumpăram amîndoi biletele de avion spre Kathmandu. Mi-am zis atunci că e momentul potrivit și dacă n-o fac acum, n-o s-o mai fac, poate, niciodată. A fost, așadar, o dorință mai veche de aventură, dar și foarte multă curiozitate, deopotrivă culturală și personală, căci voiam să știu și cît mă țin puterile. A fost, dacă vrei, inclusiv un test de bărbăție. Mai ales că eu n-am făcut armata, iar bărbății din familia mea – tata, unchiul, bunicii – mereu m-au privit ca pe băiatul fragil căruia îi place cartea și abia dacă rezistă o jumătate de zi la coasă și la tăiat lemne în pădure. Cît despre distracție, crede-mă că după ce mănînci trei săptămîni numai orez și mergi zilnic 20-30 de km pe munte, cînd te speli o dată la cîteva zile și cînd la peste 4000 de metri altitudine, din cauza nivelului scăzut de oxigen, te doare capul zece ore pe zi, nu poți dormi și corpul tău are reacții bizare, distracția capătă o cu totul altă definiție.

— *Pe parcursul călătoriei ai ținut un jurnal care apoi a hrănit scrierea unei cărți ce o să apară la Humanitas în primăvară. Ai avut de câștigat prin faptul că ai privit Nepalul cu ochii de scriitor, sau de pierdut (mă gândesc că inocența e înlocuită de interesul de a "scoate" un produs, fie el și cultural)?*

— Ochii de scriitor m-au ajutat să văd mai bine detaliile, să remarc diferențele și asemănările dintre culturi, oricum am ținut jurnalul, în primul rînd, pentru mine, să-mi aduc aminte. Scrierea unui jurnal, chiar dacă știi că vei publica părți din el, este o chestiune profund intimă. În singurătatea acelor munți de peste 8000 de metri care te copleșesc cu totul, ți-e foarte greu să te gîndești la un cititor, scrii pentru tine care ai devenit dintr-odată foarte, foarte mic și insignifiant. Ești foarte singur cu tine în acele momente. Aproape că îți uiți cu totul viața

de acasă, te rupi complet de biografia ta și nimic altceva nu mai contează decît starea corpului, traseul de a doua zi, mîncarea, somnul... Totul devine foarte primar și imediat. Am scris un pasaj în jurnal și care se regăsește în carte despre cum mi-era foarte greu, la un moment dat, să-mi imaginez că mă voi mai întoarce vreodată acasă. Ajunsesem atît de departe și la o așa înălțime, încît drumul înapoi îmi părea imposibil de refăcut. Mi se părea, ca-n *Tinerete fără bătrînețe*..., că mersesem mult prea departe, că distanța se transformase în timp, iar odată întors acasă nu voi mai regăsi nimic. Acolo, în munți, am întîlnit doi olandezi, soț și soție, care ținneau fiecare cîte un jurnal, iar cînd ajungeau acasă fiecare îl citea pe al celuilalt și se mirau de cît de diferită părea aceeași călătorie. Ce vreau să spun e că interesul de a scrie o carte este strivit de experiența în sine și de felul în care este filtrată de ființa ta în acel decor. Recunosc însă că, știind că am de scris o carte, curiozitatea și nevoia de introspecție au fost ajutate și de disciplină. În fiecare seară scriam în jurnal, chiar dacă în ziua respectivă parcusesem 30 de km și eram frînt. Scrișul ajunsese, de fapt, punctul final al fiecărui traseu, făcea parte din drumul însuși, îmi consemnam ca un cronicar propriul marș, inclusiv pe cel interior.

— *Sfârșitul oricărei călătorii ne găsește, nu-i așa, schimbați. Mai mult sau mai puțin. Însă o călătorie în care vezi destul de aproape fragilitatea propriei vieți are, cred, efecte mai puternice decît una... turistică. Exagerez?*

M.C.: Deloc, dar depinde ce fel de călătorie faci. Una este să mergi pe jos aproape 300 de km și să urci pe munte pînă acolo unde corpul tău se resimte, alta e să pleci cu autocarul și cu ghidul. După Himalaya, ca să ies din depresia post-ascensiune (căci asta este partea întunecată a unei călătorii de acest fel!), am fost în Iordania pe care, împreună cu doi prieteni, am traversat-o într-o mașină închiriată, pe drumuri naționale, nu pe autostradă, trecînd prin sate și orașele prin care nici un turist n-a trecut vreodată și unde nu exista nici măcat o singură plăcuță de orientare scrisă în engleză, ne-am rătăcit pe drumuri în deșert, ne-a prins noaptea în locuri care nu apăreau pe hartă și unde nimeni nu vorbea altceva decît araba, trei zile am căutat un oraș în care nu am ajuns, de fapt, niciodată, am șifonat și găurit harta de la cît de mult am consultat-o, am condus uneori și cîte 100

de km în plus, noaptea, pentru că nu găseam un loc unde să dormim... Dacă am fi mers prin agenție, cu ghidul, dacă am fi avut totul organizat, dacă am fi folosit GPS-ul, nimic din toate astea nu s-ar fi întîmplat și experiența noastră ar fi fost una săracă. Am fi putut la fel de bine să stăm acasă, să răsfoim un album cu poze și să citim un ghid despre Iordania, ci adevărata călătorie are de-a face cu rătăcirea, cu teama, cu uimirea... Dacă alegi să călătorești astfel, evitînd traseele turistice, nimic din ce ți se întîmplă nu mai are legătură cu turismul și totul are loc, nemijlocit, între tine și oamenii, cultura, locul respectiv. Are Paul Theroux o vorbă: "Turistii nu știu unde au fost, călătorii nu știu unde se duc." Este cît se poate de adevărată.

— *"Nu există subiect pentru care merită să-ți riști viața" – spune una dintre legile jurnalisticiei. Există ceva pentru care merită să-ți riști viața?*

— Poate că există. Poate că merită să-ți riști viața pentru a afla și a spune povești pe care nu le (poate) spune nimeni altcineva și care te vor schimba, în primul rînd, pe tine însuși. Plănuiesc, spre exemplu, să mă întorc în Iordania, unde am dibuit subiectul unei alte cărți și pentru care aș mai avea nevoie de cel puțin două săptămîni pentru documentare. Dar asta nu înseamnă să-ți riști viața (nici pe Himalaya, nici în Iordania n-am făcut imprudențe), înseamnă doar să ai curajul de a pleca de-acasă și de a te rupe o vreme de viața ta, precum și disponibilitatea de a te acomoda cu o altă cultură, alt ritm de viață, alte reguli și principii etc. Asta nu înseamnă să-ți riști viața, asta înseamnă că ți-o multiplici, să ți-o pui la încercare.

— *Cartea ta demitizează Nepalul. Scrii undeva: "Nepalul mi se pare mai degrabă pitoresc și contradictoriu, decît spiritual". E și dezamăgire în propoziția asta, sau o pură constatare?*

— Nu. Nu e dezamăgire, dar e puțină

păreră de rău că, în timp, turismul pervertește locurile pe care, pe de altă parte, avem dreptul cu toții să le vedem, căci sînt moștenirea culturală și naturală a lumii noastre. Dar asta e o fatalitate. În orice cătun din Himalaya găsești acum bere Tuborg, Coca Cola și ciocolată Snickers, iar localnicii au învățat arta negoțului cu turiștii. Acum două decenii nepalezii din munți mureau literalmente de foame, însă de cînd cu turismul o duc chiar bine, deși după standardele occidentale sînt foarte săraci. Da, turismul a făcut din Nepal o țară contradictorie (localnicii au pămînt pe jos în casele lor, dar, unii, și telefoane mobile), iar comunitățile unde spiritualul a supraviețuit în forma lui autentică se află doar în zone neatînse de turism, decretate sacre. Căci există munți unde străinii nu au voie să urce, acei munți fiind chiar casa zeilor hinduși. Acolo este Nepalul profund și e bine să rămînă așa. Cum ziceam, e o fatalitate: fie dai drumul turiștilor și cultura acelor comunități care trăiesc ca acum două sute de ani se va dezvrăji, fie protejezi acele etnii, dar riști ca ele să dispară necunoscute.

— *Ce noutăți ai aflat despre tine făcînd acest drum în Nepal?*

— Că am un corp mai rezistent decît îmi imaginam și ale cărui resurse nu le folosesc niciodată la capacitatea lor maximă, că pot să tac ore în șir, că am foarte multe melodii încărcate în cap, că mă pot lipsi foarte ușor de mobil și de Internet (cînd m-am întors și am deschis calculatorul nu-mi aminteam ce trebuie să fac pentru a mă conecta la Internet), că nu mă pot lipsi, totuși, de vin și de carne... Dar mersul atîtea zile prin sălbăcie te eliberează de tot ce-ți prisosește înăuntru, urci muntele coborînd în tine... Însă ce găsești acolo nu se poate spune.

Interviu realizat de
ROBERT ȘERBAN

CĂLĂTORI (V)

RADU CIOBANU

Când și-a început călătoria de explorator al propriei patrii, **José Saramago** avea 57 de ani. Era în 1979 și trecuseră abia cinci ani de la "Revoluția garoafelor" care pusese capăt unei dictaturi de patru decenii. Și, cum în urma unei dictaturi prăbușite rămâne întotdeauna o țară epuizată, Saramago găsește încă peste tot semnele epuizării, începând chiar cu drumurile uneori de-a dreptul impracticabile: ogoare necultivate, mizerie, sărăcie, toponime istorice schimbate aiurea, servicii proaste, locuri istorice și monumente de patrimoniu agresate de "maltratările ignoranței și plăcerea de a distruge". Realități grație cărora *Călătorie prin Portugalia* îi "sună" cititorului român cât se poate de familiar. Din fericire însă, Saramago nu se oprește asupra detaliilor de acest gen decât în treacăt. Nu ele îl interesează în primul rând. Ceea ce caută și în cele din urmă găsește acest călător singuratic este spiritul locului.

Călătoria începe toamna și, cu popasuri mereu prea scurte, cu întoarceri și reveniri, se încheie înspre vara anului următor, 1980. Ceea ce a rezultat este această carte de aproape 500 de pagini asupra căreia autorul ține să ne prevină că nu este nicicum un ghid sau o colecție de sfaturi pentru cititor, ci o *poveste*. Și, într-adevăr, după ce ai străbătut-o și privești în urmă, ea îți apare ca istorisirea unei călătorii, labirintică și inițiatcă, înspre descoperirea identității portugheze. Dar, cum orice poveste care se respectă e spusă la persoana a treia, Saramago are ideea bizară de a-și scrie relatarea în același mod, subiectul în care se transpune autorul însuși fiind Călătorul, cuvânt ce revine de-a lungul întregului text cu o frecvență ușor obositoare: "Călătorul se uită pe hartă..." , "Călătorul se decide..." ; "Călătorul a privit pe îndelete..." ; "Călătorul trece iar pe pod..." etc. etc. Autorul-călător are viziunea sa asupra călătoriei, care, dincolo de scopul ei inițial, devine implicit un act al cunoașterii de sine: "Călătorul a călătorit prin țara sa. Asta înseamnă că a călătorit prin sine însuși, prin cultura care l-a format și îl formează." El ține să se distanțeze net de "turistul de du-te-vino". Diferența stă în faptul că "A călători înseamnă a descoperi, restul e o simplă întâlnire." Dar a călători înseamnă și a zăbovi *ad libitum*, privilegiu pe care regretă că nu și-l poate îngădui oricând. El evită drumurile bătute nu doar pentru că e un singuratic, ci pentru că vrea să profite de orice și să afle, să înțeleagă motive și să găsească răspunsuri, chiar dacă, de cele mai multe ori, rămâne doar cu întrebările

Voluptatea călătoriei, care stă tocmai în aceste căutări și descoperiri sau doar în așteptarea descoperirilor, începe încă din etapa preparativelor, când, consultându-și marile hărți, își anticipează cu degetul viitorul itinerariu, trăind astfel "o plăcere de copil care tocmai descoperă lumea." Pentru ca apoi, pe măsură ce înaintează pe drumuri anonime și desfundate, care-i pun la grea încercare cauciucurile și suspensia mașinii, să se descopere pe sine concomitent cu inestimabile vestigii și opere de artă ignorate deopotrivă de localnici și de cei ce ar trebui să le protejeze. Se recunoaște a fi un sentimental și chiar este, altfel nu s-ar abate din drum pe neașteptate doar de dragul unui toponim eufonic, în spatele căruia i se revelează o istorie. Astfel ajunge, bunăoară, la Marialva, unde, vizitând castelul delabrat, e cuprins de o emoție subită și "simte un nod în gât și lacrimi în ochi." Dar, oarecum jenat, ține de îndată să se explice, ca nu cumva să se creadă că ar fi "vreun romantic", ci, dimpotrivă, să fie considerat doar un călător norocos: "Să vii aici, în ceastă zi, la această oră, singur să intri și singur să fii, și să fii înzestrat cu o sensibilitate capabilă să capteze și să rețină prezența trecutului, a istoriei bărbaților și femeilor care în acest castel au trăit, au iubit, au muncit, au suferit, au murit. Călătorul simte în castelul din Marialva o mare disponibilitate." Dar nu numai în castelul din

Marialva. Disponibilitatea sa receptivă se manifestă în cele mai diverse împrejurări, de la "gustul" pentru pietrele vechi până la descoperirea unor opere de artă anonime de prin biserici parohiale, de la curiozități etimologice până la apetitul de a iscodi localnicii și în primul rând pe cei de la care trebuie să ceară cheia de acces în capelă, biserică, în micul muzeu, în moara sau turnul vechi. Ar putea – zice – să scrie un tratat despre modurile în care se poate accede la o astfel de cheie, momentul revelându-i de fiecare dată tipologii, istorii și legende locale, pe care le notează, însoțindu-le cu comentariile sale foarte personale. Călătorul Saramago este totodată și un discret gourmet care nu uită să noteze și mesele memorabile, precum cea de care a avut parte într-un local din Cantanhede, unde, "Se va așeza lângă fereastră, văzând cum cade ploaia, și va lua un cod la cuptor care-i va rămâne în amintire, un vin cu caracter, niște plăcinte cu smântână servite în micile lor forme de copt naturale și arse, un coniac în sticlă acoperită cu gheață, o cafea de zile mari."

José Saramago își rezervă dreptul de a avea propriile sale fantezii, de a-și inventa propriile opere de artă, la concurență cu cele consacrate, citate în tratatele de specialitate, și de a se lăsa în voia imaginației atunci când informațiile sunt prea sărace sau când locul e prielnic fabulației. Asemenea puseuri fabulatorii sunt, de fapt, caracteristicele unui solitar. Saramago evită locurile aglomerate și intră în vorbă de preferință cu singuratici ca și el. Despre specia umană nu are o părere măgulitoare, omul fiind "prin excelență animalul care murdărește." Iar în fața unei hrube folosită odinioară ca temniță, reflecția sa devine mizantropică: "Este un cusur al omului: nu poate vedea o gaură mizerabilă fără a-și dori să-l vâre acolo pe altul." Ceea ce absolvă însă, în ochii săi, omul de toate păcatele este harul creator. Arta oamenilor, văzută ca voință de a birui moartea, nu încetează, oriunde ar întâlni-o, să-l uimească și să-i suscite mereu aceleași întrebări: "ce-i asta?, cine a făcut-o?, ce a vrut să spună?, ce temere a avut sau ce curaj?, ce vis care să fie înfăptuit în ziua următoare?"

Paradoxul călătoriei lui Saramago stă în aspirația sa de a evita oamenii: "Călătorul nu se simte atras de zonele locuite [...] preferă pustietățile." Iar când realmente ajunge să ruleze zeci de kilometri pe un drum absolut pustiu, uimirea sa dobândește o expresie candidă: "Oare cum poate fi atât de mare o țară atât de mică ?" În cele din urmă, fuga de lume devine la el o tentativă de a reîntâlni lumea într-o ipostază benignă, neagresivă, reconfortantă, aceea "a artei, a proporției, a armoniei, a statorniciei, moșteniri care trec din mână în mână, necontenit." Iar în fuga sa de lume, a dobândit intuiția de a-i desluși formele particulare de a se manifesta nu doar în locuri consacrate, cum ar fi muzeele, catedralele, palatele, ci în locurile modeste, ignorate de turistul consumist, în mici biserici parohiale, în capele uitate, în castele lovite de paragină și, nu în ultimul rând, în cimitire. Aici, în asemenea poziții îndeobște necercetate sau chiar evitate de lumea comună, călătorul are de fiecare dată bucuria de a descoperi adevăratul spirit al locului. La Fátima, loc consacrat de pelerinaj, frecventat de mulțimi cu care nu intră în rezonanță, e scandalizat de "negotul sacru și rece" practicat de călugări la tarabe și constată scurt că aici "estetica a slujit foarte prost credinței." Saramago nu suportă excesele de nici un fel și își păstrează pretutindeni disponibilitatea egală de a admira și de a detesta.

Nu voi spune că această *Călătorie prin Portugalia* este o lectură ușoară. Călătorul – ca să intru în jocul autorului – din dorința programatică "de a merge cu băgare de seamă, ca să nu piardă nimic și să profite de orice", se pierde nu doar o dată în detalii

nesemnificative, notând banalități. Iar din aceeași aspirație de a nu lăsa să-i scape nici o splendoare, vizita muzeelor se soldează de obicei cu inventarii nude și fastidioase, lipsite de comentarii. Nici stilul său nu este unul facil, fluent, lipsit de pasagere obscurități, iar traducerea doamnei Mirela Stănciulescu (inclusiv notele care subînsoțesc textul) care numai ușoară n-a putut fi, trebuie considerată o performanță. Și totuși, ceea ce rămâne după lectura ultimei file a acestei cărți este imaginea unei lumi extraordinar de vie, de diversă, de colorată. E lumea Portugaliei profunde, în care Călătorul se simte casă și se bucură la fiecare pas și popas să-i descopere izbânzile spirituale și mizeria, adversitățile istorice și enigmele, peisajele, tipologia și limbajul absolut particular

al toponimelor. Cartea lui José Saramago este totodată și un cod al călătorului și al călătoriei văzută ca experiență decisivă de viață, capabilă să marcheze ireversibil o existență. De aceea și susține la un moment dat că ar trebui instituită poate profesia de călător. Dar numai pentru cei care au această vocație. Adică pentru cei care călătoria nu se sfârșește niciodată: "Doar călătorii se sfârșesc. Și chiar și ei se pot prelungi în memorie, în amintire, în poveste." Așa cum el însuși, după propriu-i sfârșit din 2010, se prelungește viu și memorabil în această fabuloasă călătorie.

José Saramago, *Călătorie prin Portugalia*. Traducere din limba portugheză și note de Mirela Stănciulescu. Iași, Polirom, 2011.

Rereading Faces

Matei Călinescu and the Fates of Comparative Literature

The University of Western Ontario, London, Canada

A conference organized and sponsored by the Romanian Cultural Institute in New York, assisted by the University of Western Ontario

Oct. 21-22, 2011

University College 224A

Speakers

Adina Camelia Arvatu (University of Western Ontario)

Marcel Gemb-Pape (Virginia Commonwealth University)

Angela Coasa (University of Toronto)

Andreea Decila Bilivai (Carnegie Mellon University)

Sandra Galapetillo (Brown University)

Călin Andrei Mihalăscu (University of Western Ontario)

Brian Mitchell (Indiana University of Bloomington)

Urvu Popadinea (Bucharest University)

Liedeka Rale (Radboud University, Nijmegen)

Jan Thiers (Colorado State University)

Călinescu's *Faces of Modernity* has lost none of its luster. Now a classic, used in classrooms across the U.S. and beyond, it is a pleasure to re-read. As for its author, we are only beginning to see how seminal a thinker this modest and soft-spoken professor really was. (Marjorie Perloff)

For queries and registration, write to: Adina Camelia Arvatu (aarvatu@uwo.ca) or Călin Andrei Mihalăscu (cmihal@uwo.ca) <http://www.lamy.org/rereading/faces.htm> or http://publish.uwo.ca/~cmihal/rereading_faces.htm

VLADIMIR TISMĂNEANU DESPRE CZESLAW MIŁOSZ ȘI JULIAN BARNES

MIŁOSZ BARNES

CU UN MESAJ DE LA VIRGIL NEMOIANU JUSTITIA MORALĂ POST-COMUNISTĂ

Czeslaw Milosz (1911-2004) a fost unul din marii poeți ai veacului XX, un eseist și un gânditor de o autentică noblete, un adversar ireconciliabil al totalitarismului fascist și comunist. În 2008, editura Humanitas a publicat lucrarea sa clasică *Gândirea captivă* în colecția *Zeitgeist* (tradusă de Constantin Geambașu). Alături de *Omul revoltat* de Camus, 1984 de Orwell și *Întineric la amiază* (*Darkness at Noon* cunoscută și ca *Zero și infinitul*) de Koestler, cartea lui Milosz a spus adevărul despre nihilismul totalitar într-o vreme când nu puțini intelectuali participau cu iresponsabil entuziasm la ritualurile propagandistice staliniste. A fost și rămâne un leac împotriva fanatismului. Oricine va dori să înțeleagă ce a însemnat orbirea comunistă va trebui să citească această carte de o luciditate copleșitoare. Îi datorăm lui Milosz și extraordinara carte de convorbiri cu Aleksander Wat, alt mare poet polonez, *Secolul meu*, una dintre cele mai tulburătoare mărturii despre catastrofele acelui veac pe care un cunoscut istoric l-a numit al extremelor. Amintesc aici fascinanta carte a profesoarei Marci Shore despre Wat și prietenii săi de idei, *Caviar and Ashes: A Warsaw Generation's Life and Death in Marxism, 1918-1968*, apărută la Yale University Press în 2006, pe care Tony Judt o recomandă drept "o elegie mișcătoare a unui secol turbulent și a unei lumi uitate."

Scriind aceste rânduri, mi-am amintit că profesorul Virgil Nemoianu mi-a povestit despre felul cum s-a cunoscut cu Czeslaw Milosz, despre relația lor de prietenie intelectuală. L-am rugat să aștearnă pe hârtie câteva amintiri, lucru pe care l-a făcut cu o generozitate pentru care îi rămân îndatorat:

"El era profesorul de polonă în departamentul de slave de la Berkeley. Eu am venit acolo în 1975/76, inițial ca lector de schimb cultural pentru predare de română. Mai fuseseră și alții sau altele înaintea mea pe acest post, figuri destul de șterse. Sosirea mea a stârnit oarecum «senzație» în departament, aveam personalitate și inteligență (comparativ cel puțin). Vorbeam mult mai liber, asta stârnea curiozitate. Milosz s-a lansat față de mine în judecăți etice; sosit aici, ar fi trebuit să mă fi încărcat de unele vinovații, nu? Așa era logic. Eu îi recunoșteam ponderea și superioritatea etică și am discutat destul de amănunțit cu el cum stau (și cum au stat) lucrurile. Am sfârșit prin a ne împrieteni. A contribuit la asta și faptul că ne întâlneam câteodată duminica la biserica (catolică) din colțul străzii unde locuim (Grove, acum Martin Luther King).

Am mai stat doi ani la Berkeley, de astă dată pe banii universității (predând 1/2 normă literatură comparată, 1/2 normă română; departamentul era numit "de slave și est-europene"). Un lucru care îmi plăcea era că Milosz mi se adresa cu "Nemoianu" (deci nici Virgil, nici Dr sau Prof. sau Mr), așa ca dascălii la școală în România. Asta în 76/78. El era știut ca tip de mare succes la femei. La party-uri vorbeam literatură. Pregătea un mic *paper* cu paralela Soloviev / Jules Verne. Toată lumea a râs. Eu am înțeles că se referea la un mic text la lui Soloviev care și mie îmi plăcea grozav. Era un bărbat chipeș, trup și mișcări de cavalier, de călăreț, ținuta athletică și aristocratică (de fapt chiar era), deși în vederi cu totul democrat. Iubea California, îi plăceau culorile ruginii sau brun-gălbui ale dealurilor. În 79-80 am fost Asst. Prof. la Univ. Cincinnati. El a fost

invitat acolo nu știu pe ce linie. A locuit în casa noastră, un *townhouse* spațios, dar practic nemobilat. I-am cedat patul nostru (singurul), noi am dormit pe o saltea. Am vorbit mult comparând situația din Polonia cu cea din România. El se minuna ce înapoiată și represivă era cea din România: nu-și dăduse seama până atunci (79-80).

În perioada aceea se ocupa de traducerea unor părți din Biblie în polonă. Am dat și un mic party pentru el; am vorbit despre literatură. El spunea că romantismul în engleză are ca stâlpi ai democrației pe Blake și pe Whitman. Pătrunzător, și-a dat iute seama ca eu eram pentru Keats și Coleridge. Îi plăcea de [fiul nostru] Martin. Am mai păstrat apoi oarecare legături. Mi-a trimis istoria sa a literaturii polone cu dedicație. Pe asta o scrisese la biroul din Berkeley, dictând direct, din memorie, unei dactilografe. Făcea apoi o revizie. Mi s-a spus că întors în Polonia a acționat foarte abil și tenace spre a obține ca loc de înmormântare Domul cracovian, alături de regii din vechime."

Czeslaw Milosz a fost bun prieten cu Jeanne Hersch, studenta și asistenta lui Karl Jaspers, autoarea unei cărți, "Idéologie et réalité", despre care a scris rânduri de o mare adâncime Monica Lovinescu. Iată un poem filozofic compus de Milosz despre ceea ce a învățat el de la distinsa gânditoare elevaționă ("Selected Poems. 1931-2004?"):

1. Că rațiunea e un dar de la Dumnezeu și că trebuie să credem în capacitatea ei de a înțelege lumea.
2. Că au greșit cei care ne-au subminat încrederea în rațiune enumerând forțele care vor s-o uzurpe: lupta de clasă, libidoul și voința de putere.
3. Că ar trebui să fim conștienți că ființa noastră e închisă în interiorul cercului propriei percepții, dar să nu reducem realitatea la vise și la fantomele minții.
4. Că adevărul e dovada existenței realității și că însemnul sclaviei e o minciună.
5. Că atitudinea cuvenită față de ființă e respectul și că suntem datori, prin urmare, să-i ocolim pe cei care înjosesc ființa umană cu sarcasmul lor, lăudând nimicnicia.
6. Că și dac-am fi acuzați de aroganță, suntem datori să concedem că în existența gândirii ierarhia strictă e obligatorie.
7. Că intelectualii veacului al douăzecilea suferă de barati, adică de boala flecărelii iresponsabile
8. Că în ierarhia activităților umane artele se situează deasupra filozofiei, dar că totuși filozofia de proastă calitate poate ruina arta.
9. Că adevărul obiectiv există; cu alte cuvinte, că din două afirmații contradictorii una este falsă, una este adevărată, înafara cazurilor strict definite când e legitim să păstrezi contradicția.
10. Că separat de soarta denominațiilor religioase suntem datori să păstrăm o "credință filozofică", sau, altfel spus, credința în transcendență ca măsură a umanității.
11. Că timpul exclude și condamnă la uitare numai acele opere ale mâinilor și minților noastre care se dovedesc fără folos în construirea, secol după secol, a uriașului edificiu al civilizației.
12. Că în viețile noastre nu trebuie să ne prăbușim din cauza erorilor și păcatelor noastre, deoarece trecutul nu se închide niciodată, ci el primește înțelesul pe care i-l dăm prin faptele noastre ulterioare.

Romancierul britanic Julian Barnes a primit în fine ceea ce merita de mult timp: cel mai prestigios premiu literar britanic. Sunt un fan al lui Julian Barnes încă din momentul când am citit, cu ani în urmă, *Flaubert's Parrot*. Am citit apoi în "New York Review of Books", în februarie 2000, eseul-recenzie apărut de fapt ca replică la o controversată biografie a lui Koestler scrisă de David Cesarani, am aflat cât de influențat și cât de apropiat a fost Barnes de autorul lui *Darkness at Noon*. Îl numea pe Cesarani un "tomb-robber" (profanator de morminte). Istoria contează pentru Barnes, cum a contat pentru Koestler și Orwell.

Se uită adeseori că Barnes a publicat, în 1992, un fascinant mini-roman despre problema culpabilității liderilor comuniști, despre dilemele justiției morale, ca și ale celei penale, într-o țară imaginară, o combinație de Bulgaria și România. Am folosit această carte, intitulată *The Porcupine*, ca lectură obligatorie de-a lungul anilor la cursurile mele despre comunism și post-comunism. Ca și Christopher Hitchens, cu care a fost prieten (poate că mai și sunt, e greu să urmărești sușurile și coborâșurile din lumea intelectuală britanică, americană, românească etc.), ca și Martin Amis, autorul nu doar al unor excelente romane, dar și al volumului *Koba the Dread. Laughter and the Twenty Millions*, Barnes a studiat atent istoria însângeraată a veacului trecut, veacul lagărelor de exterminare, al proceselor-spectacol, al camerelor de gazare, al Gulagului și al Auschwitzului.

Voi citi cât de curând noul roman al lui Julian Barnes. Mă voi ocupa aici de cel despre post-comunism și despre destinul unui dictator doborât de un val al schimbării în care conspirația s-a intersectat cu protestul de masă, cu justificata revoltă anti-totalitară. Tradus cu titlul *Porcul spinos* de către Mihai Moroiu în seria Julian Barnes care apare la Nemira, este un roman despre abulia morală, despre iluzii pierdute, despre tensiunile etice ale decomunizării, despre insolenta foștilor magnați. Stoyo Petkanov, personajul lui Barnes, este de fapt un Todor Jivkov imaginar, decrepit, incontinent (la propriu și la figurat) și cinic. Romanul vorbește despre natura efemeră a puterii ce se vrea absolută, despre soarta micilor și marilor tirani. De fapt, Petkanov, pesonajul inventat de Barnes, nu este doar Jivkov, ci și Ceaușescu. Îl detesta pe Gorbaciov, cel care a distrus un sistem ce părea etern. Când își rememorează marile onoruri, suntem parcă în filmul lui Andrei Ujică: "The Order of the Elephant from Denmark. The title of Doctor Honoris Causa of the Central University of Ecuador. The Order 'Great Collar of the Nile' from the Arab Republic of Egypt. The Order of the Great Cross of the White Rose from Finland. ... The Great Cross of the Equatorial Star Order from Gabon. The Karl Marx Order from the German Democratic Republic. ... The Pahlavi Order with Collar from Iran. The Order 'The Great Girdle of Merit of the Republic' from Italy. Also the Aldo Moro Gold Medal. Also the Simba Award for Peace" (pp. 116-117). Îmi amintesc perfect bancurile care circulau în epocă despre "Premiul Simba", noi îi spuneam Samba, născocit, se pare, special pentru Ceaușescu, echivalentul timbrelor din inexistentul stat Maluku Selatan, plătit, pe căi misterioase, de sectorul de propagandă externă de la CC, condus ani de zile de Mihai Dulea...

Am discutat recent la seminarul meu despre revoluțiile din 1989 despre ceea ce s-a numit "the Gang of Four" — Banda celor Patru. I-am analizat pe rând, pe Gustav Husak (cu proxy-ul său Jakes), pe Erich Honecker, pe Jivkov și pe Ceaușescu. Câțiva din studenți văzuseră *Autobiografia* la West End Theatre. Despre ultimii doi le-am recomandat să citească romanul lui Julian Barnes, una dintre cele mai profunde incursiuni literare în ambiguitățile generate de eforturile de a-i trage la răspundere pe foștii potențați pentru fărâdelegile din anii când se aflau la putere. Le-am spus că predicția mea e că scriitorul va primi premiul Man Booker. În ziua decernării, când am deschis "New York Times", am citit articolul despre acordarea premiului pentru *The Sense of an Ending*, al unsprezecelea său roman, descris drept "o povestire gingașă și meditativă despre moarte, frustrare și regret".

POEM

VICENTE HUIDOBRO

Cunoscut la noi doar printre hispaniștii ultrarafinați, *Cântul al II-lea* din *Altazor* e unul dintre cele mai des recitate poeme de dragoste din America Latină. Autorul său, chilianul Vicente Huidobro (1893-1942) este, în special printre cercetătorii avangardismului, un nume mai sonor datorită implicării sale active în viața literară a Parisului și Madridului dintre 1916 și 1932. Este citat, adesea, ca un exponent important al cosmopolitismului avangardist, alături de Apollinaire, Pierre Reverdy, Jean Cocteau, Tzara și Breton, alături de Juan Gris, Picabia, Miró și Picasso. Între literați e cunoscut și ca fondator al creaționismului, deși disputa cu Pierre Reverdy vizavi de paternitatea acestui curent îi stîrbește întrucâtva faima. E vorba, până la urmă, de chestiuni de istorie literară: avangardistul francez afirma că poetul nu copiază realitatea, ci o produce, chilianul îl corecta semnalând că poetul imită modul de operare al naturii, făcând poezie așa cum pămîntul și cerul produc copaci și flori. *Arta poetică* (1916) e semnificativă: *Poeți, de ce cântați trandafirul? Faceți-l să înflorească în poem!*.

Poemul *Altazor sau o călătorie cu parașuta* este incontestabil capodopera lui Huidobro, un proiect elaborat lent (între 1919 și 1931) și menit să configureze în modul cel mai pregnant proiectul întemeierii unei noi lumi după distrugerea suprastructurii verbale a celei vechi. Cele șapte cânturi ale poemului sunt niște trepte pentru accesarea la un limbaj aerian propus ca înlocuitor pentru cel al pămîntului, iar călătoria cu parașuta a protagonistului este o coborâre paradoxală spre înălțimi, o apropiere tot mai vertiginoasă de sorii care îi vor arde aripile noului Icar. Întocmirea lumii și distrugerea limbajului poetic devin operații echivalente: în locul celor șapte zile ale creației, șapte cânturi de-a lungul cărora se asistă la desfigurare tot mai crudă a sintaxei până la reducerea verbului la semnul pur.

Marele poem de dragoste din Cântul al II-lea poate fi văzut ca un moment de răgaz în proiectul de creație și distrugere a lumii sau, dimpotrivă, poate fi citit ca un text hologramatic, ca o concentrare a acestui plan ambițios. Hotărârea de a-l traduce în română pornește de la interesul pe care l-au suscitât aceste versuri, propuse la prima ediție a concursului național de traducere literară organizat în mai 2011 de José Miguel Viñals, directorul firmei Viarumania, în colaborare cu Lectoratul Spaniol al Universității de Vest din Timișoara. Dincolo de meritul incontestabil al unei asemenea inițiative, concursul a fost sămînța unui proiect de traducere integrală a acestei capodopere huidobriene și, dacă forțele nu ne vor părăsi, a întregului poem *Altazor*. (ILINCA ILIAN)

ALTAZOR

CÂNTUL II

Femeie cu ochii tăi întocmești lumea
În preajma ta se-nalță cerul
Pămîntul se răspîndește din trandafir în trandafir
Și aerul din porumbel în porumbel

Când pleci te lași înlocuită de o stea
Îți reversei strălucirea ca un vapor care trece
În timp ce cântecul meu de vrajă
Te urmează ca un șarpe credincios și trist
Iar privirea ți se întoarce după cine știe ce soare

Ce luptă se dă în ceruri?
Acele lănci de lumină dintre astre
Scânteieri ale armurilor necruțătoare
Ce stea nemiloasă nu se lasă înfrîntă?
Pe unde umbli nefericită noctambulă
Dătătoare de infinit
Hoinară prin păduri de vise

Iată-mă aici pierdut între mări pustii
Singur ca o pană căzută dintr-o aripă de pasăre
noaptea
Iată-mă aici într-un turn de gheață
Încălzindu-mă doar cu amintirea buzelor tale
marine
Cu amintirea desfătărilor și a pletelor tale
Sclipitoare și dezlănțuite ca șuvoaiele munților
ți-era scris să fii oarbă de ți s-au hărăzit asemenea
mâini?
Te întreb încă o dată

Arcul sprâncenelor tale încordat pentru săgețile
ochilor
În asaltul înaripat biruitor sigur orgolios ca o
floare
În locul meu îți vorbesc pietrele zdrobite
În locul meu îți vorbesc valurile de păsări fără
cer
În locul meu îți vorbește culoarea peisajelor
nebătute de vânt
În locul meu îți vorbește turma tăcută de oi
Adormită în amintirile tale
În locul meu îți vorbește izvorul ivit în cale
Iarba supraviețuind agățându-se de aventură
Aventura orizontului cu lumini sângerii
La fel de ocrotită ca o floare care se stinge
Sub o pală de vânt

Se pierd întinderile sub farmecul tău delicat
Lumea se pierde sub pasul tău vădit
Pentru că totul e artificiu când apari
Cu strălucirea ta primejdioasă

Armonie nevinovată neobosită de neuitat
Partea de lacrimă care cade înlăuntrul
Făcută din spaime semețe și tăceri
Faci timpul să șovăie
Și cerul cu instinctele infinitului
Totul e muritor departe de tine
Semeni agonia pe pămîntul umilit de nopți
Doar ce te poartă în gând are aroma eternității

Iată steaua ta care trece
Cu răsuflarea ta de istoviri de-altădată
Cu gesturile și umbletul tău
Cu spațiul magnetizat care ți se închină
Și ne desparte prin mii de leghe nocturne

Totuși te previn că suntem urziți
În aceeași stea
Suntem urziți prin aceeași muzică trecând
De la unul la altul
Prin aceeași umbră uriașă zbătându-se în vânt
ca un arbore
Hai să fim această bucată de cer
Această fărâmă în care se petrece aventura
misterioasă
Aventura planetei care izbucnește în petale de
vise
Degeaba încerci să fugi din glasul meu
Și să escaladezi zidul laudei mele
Ești legată de privighetoarea lunilor de pe cer
În pieptul căreia se ține o slujbă
Ce-mi pasă de semnele nopții
De rădăcinile lor și de ecoul funebru pe care
îl au în inima mea
Ce-mi pasă de misterul scăldat în lumină
De efiگیile care luminează hazardul
Și de aceste insule plutitoare prin haos pentru
mine fără o țintă
Ce-mi pasă de numele nimicului
De numele deșertului infinit
Sau de voința sau de hazardul pe care le
reprezintă
Și dacă în acest deșert fiecare stea e o tînjire
după o oază
Sau fanioane și prapuri

Mi-am găsit propria atmosferă în răsuflarea
ta
Siguranța fabuloasă a privirii tale cu constelațiile
ei lăuntrice
Cu propriul limbaj de sămînță
Fruntea ta luminoasă ca un inel al lui Dumnezeu
Mai fermă decât toată flora celestă
Fără vîrtejuri de univers tresăltând
Ca un cal din cauza umbrei lui proiectate în
aer

Te întreb încă o dată
ți-era scris să fii mută de ți s-au hărăzit asemenea
ochi?

Nu am altă pavază decât vocea asta a ta
Vocea asta care izbucnește din tine în bătaile
inimii
Vocea asta care cade în eternitate
Și se sparge în bucăți de sfere fosforescente
Ce-ar fi viața dacă nu te-ai fi născut?
O cometă fără mantie rebegită de frig

Te-am găsit ca pe o lacrimă într-o carte uitată
Numele tău mi se făcea simțit de dinainte în
piept
Numele tău făcut din foșnetul porumbeilor care-
și iau zborul
Porți în tine amintirea altor vieți mai înalte
A unui Dumnezeu întălnit undeva
Și în adâncul tău îți amintești că erai
Pasărea de altădată din cântul poetului

Visez într-un somn scufundat
Pletele strânse nasc ziua
Pletele desfăcute nasc noaptea
Viața se contemplă în uitare
Doar ochii tăi trăiesc pe lume
Singurul sistem planetar neobosit
Piele senină ancorată în înălțimi
Străină de orice mreje și stratageme
În puterea luminii cufundate în sine
În urma ta viața se simte înfricoșată
Pentru că ești profunzimea oricărui lucru
Lumea devine maiestruoasă când o străbați
Se aud lacrimi căzând din cer
Și ștergi din sufletul adormit
Amărăciunea de a fi viu
Devine ușoară lumea purtată pe umeri

Singura mea bucurie e să aud cum sună vîntul
în părul tău
(Recunosc acest sunet de departe)
Când corăbiile scrîsnesc și răurile târasc
trunchiuri de arbori
Ești o lampă de carne în toiul furtunii
Cu părul în voia vîntului
Părul tău unde soarele are să-și caute cele mai
bune vise
Singura mea bucurie e să te văd singuratică
pe divanul lumii
Ca mîna unei prințese somnoroase
Cu ochii tăi care evocă un pian de arome
O licoare de paroxisme
O floare care tocmai își pierde mireasma
Ochii tăi hipnotizează singurătatea
Ca roata care continuă să se învîrtească după
o catastrofă

Singura mea bucurie e să te privesc atunci când
ascuți
Raza aceea de lumină care coboară până în

adâncul apei
Și rămâi înmărmurită mult timp
Atâtea stele trecute prin dărmonul mării
Așa o emoție nu o mai trezește nimic
Nici catargul implorînd vîntul
Nici aeroplanul orb pipăind infinitul
Nici porumbelul costeliv adormit pe o tînguire
Nici curcubeul cu aripile strânse
Mai frumos decât parabola unui vers
Parabola întinsă ca o punte nocturnă de la suflet
la suflet

Născută în toate locurile unde-mi așez privirea
Cu capul sus
Și părul în vînt
Ești mai frumoasă ca nechezatul unui mînz
la munte
Ca sirena vaporului când își dă duhul
Ca un far în ceață căutînd pe cineva care să
aibă nevoie de ajutor
Ești mai frumoasă ca rîndunica străpunsă de
vînt
Ești zgomotul mării vara
Ești zgomotul unei străzi trepidante pline de
admirație

Slavă am în ochii tăi
Slavă înveșmîntată în fastul lor și în sclipirea
din ei
Stau așezat în ungherul cel mai sensibil al privirii
tale
Sub tăcerea statică a nemișcatelor gene
Din străfundul ochilor tăi își face loc o prevestire
Și un vînt oceanic îți unduiește pupilele

Nimic nu se aseamănă cu legenda din semințe
pe care o lași în urmă
Cu vocea căutînd un astru apus pe care să-l
readucă la viață
Vocea ta iscă un imperiu în spațiu
Și mîna care se ridică din tine de parcă s-ar
apuca să agate sori în văzduh
Și privirea care pe infinit scrie lumi
Și fruntea care se înclină să asculte foșnetul
veșniciei
Și piciorul care e sărbătoarea drumurilor
înlănțuite
Și pleoapele în care se împotmolesc scânteierile
de eter
Și sărutul care îți rotunjește prora buzelor
Și surăsul ca un stindard în fața vieții tale
Și taina care cârmuiește mareele din pieptul
tău
Adormit la umbra sânilor

Dacă tu ai muri
În ciuda felinarelor lor aprinse stelele
Ar pierde drumul
Ce s-ar alege din univers?

Traducere de ILINCA ILIAN
și ADRIAN BODNARU

POEME

CIPRIAN MĂCEȘARU

Ciprian Măceșaru, născut în 1976 la Câmpina. Cărți publicate: *Dialoguri în oglindă*, interviuri, Editura Curtea Veche, 2007; *Cântecul greierilor de sub calea ferată*, poeme, Editura Curtea Veche, 2007; *Focul din tâmplă*, jurnal cultural, Editura Brumar, 2010; *Poeme*, Editura Brumar, 2010. Prezent în antologia *Cele mai frumoase poeme din 2010*, selecție de Claudiu Komartin și Radu Vancu, Editura Tracus Arte, 2011. A publicat articole, interviuri, proză și poezie în reviste precum: *Litere, Arte & Idei, România literară, Cuvântul, aLtitudini, Poesis Internațional, Șapte Seri, Accent Cultural, Mu* (Spania). De aproximativ șase ani semnează cronica de carte din *Șapte Seri*. Este fondatorul și directorul revistei *Accent cultural*.

Poeemele de mai jos fac parte din *Străzi interioare*, volum aflat în pregătire la editura Brumar.

***	***
de sus au căzut pistoalele îngerilor o revoluție înăbușită	mi-a străpuns palma a trecut prin pereți prin pământ atât de iute
<i>dacă nici ei!... îmi spuneam</i>	
norii de sticlă vibrau loviți de un freamăt de lanțuri	azi mă uit prin palmă văd lumea
priveam spinarea roșie a zorilor abandonându-mă valului ce-n larg mă purta	***
***	iarna a golit drumurile nici mintea nici inima nu mai au memorie clipa de-acum e tot ce contează vom avea o carceră numai a noastră o carceră ca o lună de miere ne vom devora cu cele mai bune intenții o mie de plecări ne vor tortura imaginația o să strângem pumn lângă pumn pân-o să umplem camera toată vom încolți ca niște cartofi ne vom împușca direct în inimă cu vorbele noastre frumoase
dintre palme uriașe de aer tramvaie fâșnesc	***
fața mea se dilată privesc lung după cei care o clipă au părut că vor să îmi spună ceva	simt furnicătura din inimă acel tremur acel zgomot aproape insesizabil lipește-ți urechea de pieptul meu vei înțelege ce spun niciun stilist virtuos nu poate descrie sunetul morții
ruginesc încremenit în asfalt indecis așteptând ca lumea să devină mai lentă	în borcanele cu formol ale istoriei personale păstrez câteva clipe de glorie în fond niște nimicuri
***	ca o vulpe îmi rod piciorul deși n-am unde să fug
cu degetele în sertarele tânărului poet aștept electroșocuri stimulative	aștept să mă zdrobesc cu toate tristețile de asfaltul unei străzi oarecare am citit undeva că durerea e cea mai aproape de gând
ceva mă apasă se-ndasă în mine mă pregătește pentru viol	***
poetul îmi oferă o inimă artificială	pe chipul meu ceașescu sapă și-acum canalul dunăre-marea neagră pe umerii mei înalță casa poporului în spatele pleoapelor mele translează biserici
în întuneric ar trebui să lumineze ca un neon	la mine în cap e un televizor diamant
poetul e o mașinărie de carne	
sângele lui e un ulei de motor	
mă destram ca o țesătură prea veche	
vagoane de cuvinte electrice se-ngrămădesc în parcare	
mă baricadez în clădirea bătrână și goală	

ALEX BACIU + MIRCEA POPESCU = ARTCEVA

ROBERT ȘERBAN

Dacă toată lumea – de când e lumea! – vrea *altceva*, fără să știe, de multe ori, ce vrea, de fapt, tinerii artiști vizuali Alex Baciuc și Mircea Popescu vor *Artceva*. Și nu doar că știu ce așteaptă de la acest *Artceva*, dar l-au prins într-un proiect în care, tragem nădejde, nu-l vor încremeni. În primul rând, își doresc ca vernisajul expoziției lor – și, bănuim, al tuturor vernisajelor – să nu fie captivul canonului arhicunoscut al evenimentelor de acest gen. Din câte am auzit prin ateliere și galerii, mai toți artiștii vor asta. Doar că Alex și Mircea fac ce și-au propus. Cu adevărat important este, însă, că acest eveniment... altfel – de la Galeria Pygmalion din Timișoara – "ambalează" un conținut original. Lucrările celor doi au, ca să-i cităm, *artceva* în ele și pot fi văzute până în data de 1 noiembrie a.c.

Pictura lui Alex Baciuc e un răspuns ironic la adresa consumismului care, observă artistul, și-a făcut "Zeii moderni", de la Moș Crăciun și Iepurașul de Paști, până la Zâna Măseluță și Omul de pe Lună. Ironia lui Baciuc nu e, însă, una acidă, vitriolantă, ci, din contră, tandră și candidă, căci la noii "idoli" s-a închinat, în copilărie, și el. Prin urmare, întrucât e parte din această lume și pentru că nu i se poate opune, artistul o updatează, o remodelează, fără să o maimuțărească. Ca un Arcimboldo hipermodern, Alex Baciuc perturbă câteva mituri contemporane, le răstălmăcește și – desenator rafinat și atent la detalii fiind – le... încondeiază cu umor. În fond, pentru spiritul său ludic (ce e "trădat" aproape în fiecare pânză de plăcerea jocului), această lume este – cel puțin pentru lucrările de acum și aici – principala sursă de inspirație și, totodată, partenerul cel mai profitabil al unui dialog aflat la granița suprarealismului.

Mircea Popescu nu întoarce și celălalt obraz realității agresive, de zi cu zi, dar nu e nici reactiv. Sau, mai exact spus, reacția sa este aceea de a dezvolta efectele "atacului" zilnic al evenimentelor ce se succed cu o viteză nebună și care lasă peste tot urme, uneori mai profunde, alteori doar superficiale. Astfel, portretele semnate de el sunt chipurile noilor moaște ale secolului XXI, care s-au "sfîințit" la lumina ecranului de computer și la cea a televizorului. Artistul nu se rezumă să redea expresia morbidă a unor mumii contemporane – emaciate, dematerializate, disipate –, ci (le) face o serie de tomografii plastice. Fiecare chip, lipsit de personalitate și desubstanțializat, e o posibilă oglindă pe care Mircea Popescu o oferă privitorului. Te poți regăsi sau nu în ea, îți seamănă ori ba. Important este să o privești și să reflectezi, chiar dacă nu te reflectezi. Să fii, în propriile labirinturi sau în cele în care ai șansa să pătrunzi, nu Minotaurul care își așteaptă victima, ci acela care caută ieșirea. La adevărata lumină, pe care și ochii unora dintre "oamenii" lui Popescu încă o mai poartă în ei.

GRAFFITI ÎN TIMIȘOARA

Urmare din pagina 18

O abordare interesantă a fenomenului graffiti în orașul Vancouver o are Craig Noble (*City Space: A Semiotic and Visual Exploration of Graffiti*). El ia interviuri și de la cetățenii obișnuiți și de la graferi, observând că primii văd în graffiti doar o formă de vandalism, pe când ceilalți subliniază importanța valorii estetice a deseneilor, apreciate ca o manifestare artistică semnificativă. În ambele cazuri însă, așa cum trebuie să acceptăm că stau lucrurile și în Timișoara, vorbește despre o evoluție istorică și o funcție socială a acestor desene, tot mai evidente de acum înainte. Devenind o practică din ce în ce mai populară, o formă de subcultură ce completează și/sau se opune artei instituționalizate, graffiti sunt o parte a unei experiențe urbane pe care nu o mai putem trata cu indiferență. Chiar și atunci când considerăm că sunt o "incursiune" sau "un raid de guerillă", nu putem nega noile relații pe care le stabilim cu orașul după ce devenim conștienți de fenomen.

Pe de altă parte însă, este cert că graffiti nu pot fi oprite, că ele vor persista și în viitor, iar orice încercare de a le transforma într-o acțiune ilegală îi va face pe graferi să fie cu adevărat distructivi și răi. Violarea multicoloră a ordinii citadine își are și ea misterele ei, căci, așa cum

mărturisea un grafer american, tocmai ilegalitatea acțiunii o face atractivă. În momentul în care graffiti vor deveni legale, ele vor fi pur și simplu artă și nimic altceva. Este cunoscut faptul că în anii 1980 orașul New York a cheltuit 150 milioane de dolari ca să curețe stațiile de metrou "decimate", în opinia autorităților, de graferi. Totuși, fenomenul nu a putut fi eliminat cu totul și stațiile, precum și trenurile, continuă să fie desenate acolo mai mult decât în orice alt oraș din lume. În Timișoara, graferii folosesc tramvaiele pentru a-și plimba desenele dintr-un colț într-altul al orașului, ca o expresie ambulantă a unui suflor citadin mereu în căutarea noului.

În concluzie, nu putem neglija faptul că și Timișoara a devenit un spațiu al enunțării mobile și efemere, generând o nouă experiență urbană la care nu mai putem fi indiferenți odată ce am devenit conștienți de ea. Iar dacă vor fi împlinite scopurile Festivalului "Timișoara Open Art City" de a schimba imaginea orașului, de a facilita implicarea societății civile și de a crea un "Cod de etică a graferilor", care să-i îndrume pe tinerii artiști la respectarea normelor de conduită citadină corectă, atunci graffiti vor fi transformate cu succes într-un spectacol al prezentului postmodern și nu vor aparține doar unui viitor mai mult sau mai puțin îndepărtat.

LIBER LA CARTE ROMÂNEASCĂ: ÎN ȘI DINCOLO DE AVIARUL DE CARTI DIN MADRID,

Urmare din pagina 32

Bursa rezidențială de traducere se oferă o singură dată pe an unui singur traducător care ar putea beneficia de contactul nemijlocit cu bibliotecile sau centrele de cercetare irlandeze. Bursele de traducere, pe de altă parte, sprijină editurile, rambursând cheltuielile acestora cu onorariul traducătorului. ILE desfășoară programe cu țintă specifică: China, Turcia, Rusia, America de Sud. ILE nu este doar o moașă ce asistă la facerea și nașterea cărții, ci și o ursitoare ce urmărește și promovarea acesteia în Irlanda. Atunci când am scos traducerea cărții lui Flann O'Brien *At Swim-Two-Birds* (*La Doi Lebădoi*, Paralela 45, 2005), ca urmare a celor două burse, am fost invitat să fiu *keynote speaker*, alături de o traducătoare din Bulgaria și alta din Estonia, la un eveniment cultural dedicat traducerii.

Nu altfel lucrează ICR, care oferă burse și granturi precis direcționate la toate aceste niveluri: formarea traducătorilor prin cursuri de limbă și civilizație românească în România, consilierea editurilor în alegerea textelor, finanțarea unor proiecte concrete de traducere și promovarea cărților rezultate din tot acest efort.

În acest context strategic, cu o asemenea abundență de titluri publicate în spațiul hispanic, următorul pas natural era promovarea acestora. Ceea ce s-a și întâmplat anul acesta. Prin lobby-ul făcut de ICR la Madrid, anul 2011 a fost declarat "anul literaturii române în Spania." Totodată, România a devenit țară invitată de onoare la Târgul Internațional de Carte LIBER de la Madrid, târg desfășurat între 26 septembrie și 7 octombrie.

Prin atenția Institutului Cultural Român am avut onoarea – alături de scriitorii Ana Blandiana, Adriana Babeți, Cezar Paul-Bădescu, Filip Florian, Dan Lungu și de criticul Simona Sora – să fiu invitat la Târgul LIBER și la acțiunile de promovare a literaturii române în Spania. A fost o experiență unică, impecabil organizată de mica, dinamica și incredibil de tânără echipa a Instituto Cultural Rumano din Madrid, condusă de Ioana Anghel și secondată de Luminița Marcu.

Pavilionul României la Târg sârea la ochi între pavilioanele relativ cuminți sau tradiționale ale celorlalți expozanți. Conceput de Șerban Sturza și Pierre Bortnovski, standul României, ei bine... nu avea nimic dintr-un stand! Fiindcă, dacă etimologic vorbind într-un stand (de la englezescul *to stand*, a sta) cărțile ar trebui să – ce altceva? – stea, cuminți și așezate, în standul României cărțile pur și simplu *nu voiau* să stea locului! Nici nu ar avea unde să stea. Fiindcă nu există rafturi, nici mese, nici socluri la pavilionul României. Există doar niște grinzi de cherestea negeluită, sus, deasupra capetelor noastre, care schițează două incinte deschise, una pentru carte "serioasă", alta pentru carte pentru copii. Cocotate acolo sus, grinzile acestea, încă mirosind a rășină de brad (ceea ce introduce în târg un simț "inferior" al cărui acces e în mod normal refuzat în actul lecturii), par să fie niște stinghii, niște *perchoirs*, pentru păsări călătoare, cum se văd prin Malta. Iar păsările sunt tocmai acolo, cu aripi de carton și cu

penaj de hârtie înfioată. Într-adevăr, refuzând să se așeze locului – și poate că aceasta e o bună metaforă pentru literatura română a momentului – cărțile plutesc, cu zecile, cu sutele, în aerul Fe(e)riei de la Madrid. În vreme ce toate cărțile spaniolilor stau așezate și se oferă pasive cititorilor, ale noastre n-au astâmpăr și, suspendate cu fire invizibile de coroana de cherestea (da, asta e misterul levitației lor), se rotesc, se răsucesc, se înfoaie, se închid sau se deschid, se ascund sau se dezvăluie în voia curenților de aer și – de ce nu? – de idei care traversează hala târgului.

Acest stand care refuză așezarea îl invită pe vizitator la un joc de-a v-ați ascunselea, la un efort de vânatoare. În uriașul aviaru care este pavilionul României, cărțile nu-și arată întotdeauna fața, unele stau întoarse cu spatele. Un impuls cu degetul și ele se vor întoarce, dezvăluindu-și titlul. Un alt impuls și ele își vor înfoia penajul. Dacă însă încerci să le iei în mâini și să le cobori la nivelul ochilor, ele vor scutura din aripi și vor reveni colo sus, în aerul lor. Mă uit în jur. Aeriană și volatilă cum e voliera românească de carte, ea atrage curioși, dar și cunoscători, care vânează amuzați prada de hârtie. Și, apropo de volieră, nimic din acest spațiu nu sugerează că România s-ar afla iar într-un "Sezon mort" – care era titlul acelei povestiri cu voliere de Vasile Voiculescu.

Dar Anul României la Madrid înseamnă mai mult decât prezența în acest târg profesional. Institutul Cultural Român a pus la cale o serie de *event*-uri chiar în inima Madridului, în "locații" (ca să folosesc barbarismul la modă) centrale și inevitabile pentru publicul madrilen.

Că este așa o dovedește și faptul că spațiul ales de ICR pentru desfășurarea meselor rotunde, Círculo de Bellas Artes, este tocmai cel ales de Mario Vargas Llosa pentru o întâlnire cu cititorii săi. Iar dacă, în ciuda acestei concurențe strivitoare (întâlnirea cu Llosa avea loc, la etajul inferior, simultan cu cea a ICR), Ana Blandiana, Dan Lungu și Filip Florian reușesc să atragă un public consistent, asta înseamnă că literatura română începe să aibă și ea fanii ei în Spania. Întâlnirea de care vorbesc (desfășurată pe 7 octombrie) a fost cea a fericitorilor autori care au fost deja traduși în spaniolă. Lectura publică – o instituție culturală cu vechi tradiții în Occident, dar o cenușareasă timidă în România – devine, pentru cei trei autori, nu doar un mod de a face reclamă volumelor lor proaspăt apărute în Spania, dar și un *appetizer* pentru discuții animate despre "spaima de literatură," despre inspirație și elaborare, despre publicul bibliofil și cel internetofil, despre strategii de recucerire a publicului și despre rolul traducerii în promovarea unei literaturi.

Cu o zi înaintea acestei mese rotunde s-a desfășurat o alta, dedicată literaturii române inedite în Spania. Moderată tot de criticul Simona Sora, această masă rotundă a prezentat trei autori care încă își așteaptă traducătorul spaniol: Adriana Babeți, Cezar Paul-Bădescu și Adrian Oțoiu. Discuția a demarat cu considerații despre frontiere, fizice și imaginare, frontierologie, *no-man's-land* și liminalitate. Adriana Babeți a vorbit

despre extraordinara aventură a scrierii romanului *Femeia în roșu* alături de Mircea Nedelciu și Mircea Mihăieș, dar și despre extraordinarul spațiu al toleranței interetnice care este Banatul. Cezar Paul-Bădescu a respins eticheta de *literatură* aplicată textelor sale, sugerând fragilitatea altei frontiere, cea dintre textul memorialistic, smuls din autobiografie și textul ficțional țâșnit din imaginație. Adrian Oțoiu (ca să nu zic "subsemnatul") a marcat ca etapă devenirii (sau, mai bine zis, a reinventării) sale ca autor saltul peste frontiera verosimilității, în plină enormitate, și recunoașterea propriilor obsesii, precum cea a stângăciei, care este stigmatul "ultimei minorități nerecunoscute," cea sinistralilor. După lectura publică a unor fragmente din prozele noastre am avut bucuria să ne cunoaștem traducătorii, Alberto Madrona, Marian Ochoa și Xavier Montoliu Pauli, – care au făcut un adevărat *show* actoricesc din citirea textelor noastre – pe care-i știam doar pe cale electronică, și să sondăm totodată interesul editorilor prezenți în sală.

De altfel, traducătorii și editorii au avut propria lor întâlnire organizată în sediul Institutului Cultural Român din Madrid de pe strada Marqués de Urquijo, un spațiu exiguu la origine, dar devenit, printr-o amenajare ingenioasă, larg și cald și prietenos. Cald și prietenos a fost și președintele ICR, Horia-Roman Patapievică în alocuțiunea sa, menită să pregătească terenul unor fertile triade autor-traducător-editor. În momentul când se dezvolta sistemul de operare Windows, a spus domnul Patapievică, inginerii de la Microsoft au avut ideea de a asista utilizatorul cu ajutorul unui ghid animat pe ecran. Puțină lume știe că primul nume pe care ei l-au dat acestor asistenți electronici a fost acela de *angels*, adică *îngeri*. Apoi au cedat pasiunii pentru ocult și mistic, și i-au rebotezat *wizards*, vrăjitori. Pentru mine însă traducătorul face tocmai ceea ce fac îngerii. Așa cum îngerul mediază între Divinitate și muritori, tot astfel traducătorul mediază trecerea luminii de la divinitatea autorului la lumea sublunară a cititorilor săi. Salutați de domnul Patapievică drept niște îngeri ai comunicării, traducătorii au prins aripi, "vorbind în limbi," s-au făcut luntre și (mai ales) punte între scriitorii

prezenți și potențialii lor editori.

Un alt moment de mare intensitate s-a petrecut în Caixa Forum, o clădire minimalistă de cărămidă, neon și foi de oțel, în a cărei sală de concert marele muzician Jordi Savall și grupul instrumental Hespèrion XXI au susținut un concert pe muzica lui Dimitrie Cantemir. Instrumente nemaiauzite de publicul spaniol, de la lăută la fluiere armenesti, au umplut aerul cu o muzică rafinată și exotică, în care se împleteau ecouri turcești, persane, armenesti și sefarde și ne-au transportat într-o lume îndepărtată, ondulată în cadențe arhaice și hipnotice.

Ce altceva a mai însemnat Madrid-ul în acest început de octombrie? Condensat în doar trei zile, totul s-a întâmplat prea repede, un vârtej din care se ivesc momente epifanice și imagini caleidoscopice. Străzi imperiale ce te fac să umbli cu capul pe sus, imense phaetoane de bronz pe acoperișul clădirilor, îngeri atletici cocoțați pe cupole, un Icar înfipt cu capul într-o streășină, Plaza del Sol, polițiști călare păzindu-l pe ecvestrul rege Carlos III, Palatul Regal dincolo de grilajul înflorat, soare orbitor, nume de străzi scrise și ilustrate medieval pe plăci de porțelan, Calle del Cordon, Calle del Sacramento, Calle del Codo, Castanilla de los Angeles, fântâni arteziene sclipitoare, manifestația liceenilor care clamează *Privatizacion=EduCastracion*, elicopterele care-i supraveghează de sus, agitația din *boteegas* vineri seara, mirosul de *calamares* și *bouquerones vinagre*, colonade cu umbre adânci, ganguri din care ies femei mândre și aspre, *Guernica* ciudat de cenușie și stingheră în Museo Reina Sophia, premonitoriul autoportret ca mort-în-accident-auto a lui Alfonso Ponce de León, coada imensă din fața muzeului Prado, *Carul cu fân* și *Grădina deliciilor* ale lui Bosch pulsând în detalii inimaginabile, grotescul Museo del Jamon, muzeul jambonului, crucificările lui El Greco ținându-te captiv într-un ciclu nesfârșit de repulsie-fascinație-repulsie-fascinație, umbrele negre din Zurbarán, iar apoi noaptea în care orașul nu doarme și-și lasă îngerii și giganții să converseze de pe streșinile clădirilor, scăldați în roz-verde-mov fluorescent, departe de câmpiile ocre, siena și oranj peste care vom zbura a doua zi, coborând spre toamna Europei, ca după o zi de vară plină de vise.

ATITUDINI SI NARAVURI

DANA CHETRINESCU

Un ziar italian relatea nu demult o întâmplare năstrușnică din viața călugărilor franciscani. După ce mănăstirea le-a fost jefuită, aceștia s-au rugat pentru o pedeapsă-unicat: fie ca o cumplită tulburare a măruntaielor să se abată asupra nelegiuților. Comentatorii nu au putut pune o asemenea alegere decât pe seama atitudinii toscane față de viață.

Ceea ce-mi amintește de un număr recent din *Dilema veche*¹, plasat sub genericul "Ce e bine când e rău?" Autorii care contribuie la configurarea acestei teme încearcă să pună punctul pe i când vine vorba de atitudinea românilor față de viață. Ei se întreabă în ce măsură pesimismul și autovictimizarea sunt doar o caricatură a unei atitudini sau reprezintă chiar expresia deteriorării unei calități esențiale – gândirea. Alții opinează, însă, că toată treaba americană cu gândirea pozitivă nu înseamnă mai nimic, decât eventual o scufundare în artificial, mirosind a plastic sau polistiren. Încăpățănarea cu care mai toți românii – chiar și dintre cei mai tineri – stau cu ochii ațintiți numai spre jumătatea goală a paharului este, în viziunea unor comentatori, rezultatul deceniilor întunecate ale comunismului, care ne-au stricat mintea și sufletul. Alții cred că am fi trecut noi cumva și peste acestea, în focul și euforia mișcărilor din decembrie 1989, dacă nu era nesuferita aceea de tranziție: am triumfat pe baricade, a plâns de mila noastră, apoi ne-a aplaudat frenetic întreg Apusul, am primit vapoare întregi de blugi și Coca-Cola, dar apoi totul s-a dezumflat ca un pandișpan insuficient lăsat la dospit. Au venit cripto-comuniștii, cu inflația și alianțele lor politice și diplomatice nefericite, cu investitori dubioși și noii îmbogățiți, dând tunuri după tunuri și fugind apoi prin Fiji și Bahamas cu banii poporului etc.

Sondajele de opinie, indiferent ce subiect abordează, dau același rezultat. Dacă subiecții sunt întrebați despre venirea asteroidului, în 2012, ei declară că mai rău decât le este acum nu le-ar putea fi nici în timpul sfârșitului lumii. Când tema întrebării este starea turismului românesc, intervievații se întreabă cui îi mai arde să se plimbe de colo-colo când moare de foame. Dacă sunt rugați să-și dea cu părerea despre românii plecați din țară sau despre cei care au ales să se întoarcă, oamenii se întreabă dacă există într-adevăr cineva care să vrea să vină înapoi aici. Când sunt întrebați dacă se consideră norocoși, bat în lemn, de teamă să nu îi lovească ghinionul, acum că a fost invocată Fortuna. Când sunt întrebați dacă sunt fericiți, nu spun da, fiindcă știu că ulciorul nu merge de multe ori la apă. Dacă le este bine când sărbătoresc și se veselesc, se roagă cu glas tare ca, atunci când le-o fi mai rău, așa să le fie.

Nu spun că ar trebui neapărat ca românii să fie toți fericiți, fără motiv, într-un soi de apocalipsă veselă (nu pot să nu evoc aici o emisiune enervant de neoriginal denumită "Am întâlnit și români fericiți..."). Nu spun nici că înțelepciunea americană (cea cu gândirea pozitivă, în mare, conform căreia fericirea nu provine din ce ai, ci din ce și cum gândești) e mai bună decât, să spunem, cea chineză (deși chiar și aceasta îndeamnă, prin gura lui Confucius, la un soi de gândire pozitivă *avant la lettre* atunci când grăiește că "Mulțumirea aduce fericire și săracului, pe când bogăția aduce nefericire bogatului"). Dar cred că există un joc al norocului și al ghinionului, pe care l-aș putea reda printr-o poveste englezească. A fost odată ca niciodată,

într-un sat, un bătrân foarte sărac. Singura lui avere era o frumusețe de cal, la care jinduia însuși lordul ținutului. Bătrânul însă nu dorea să se despartă de calul lui nici în ruptul capului. Într-o bună zi însă calul a dispărut. Toți sătenii au sărit cu gura pe bătrân: "Trebuia să îi vinzi calul lordului. Dacă nu ai acceptat, el ți l-a furat! Ce mare ghinion." "Ghinion sau noroc", le răspunse bătrânul, "cine știe?" Toți au râs de el, dar, peste două săptămâni, calul s-a întors cu o întreagă herghelie de cai sălbatici galopând după el. "Ce mai noroc!" strigară sătenii într-un glas. Bătrânul și fiul său au început să îmblânzească focșii bidivii, dar băiatul și-a rupt piciorul în timpul dresajului. "Ghinion!" exclamă privitorii. "Ce ai să te faci acum, fără ajutorul fiului tău? Tu ești deja în pragul sărăciei!" "Ghinion, noroc, cine poate ști?" le răspunse bătrânul. După câteva zile, a început războiul. Oastea regelui a venit să adune toți flăcăii din sat, iar părinții, disperați să se despartă de fiii lor, l-au privit cu ciudă pe bătrân: "Ce noroc pe tine! Toți copiii noștri au fost duși în război, doar tu ai putut să-l ții pe al tău acasă." Bătrânul le răspunse: "Ghinion, noroc... cine poate ști?"

Paradoxal, însă, atitudinea pesimistă a românilor nu se regăsește decât în această abordare abstractă, cumva din afară, a "vieții" – ca termen generic. În cazuri concrete, românii se dovedesc a fi neobișnuit de optimiști. Să luăm două asemenea situații. Prima vine din sfera asigurărilor de viață, un subiect care-i face pe mulți să-și dea ochii peste cap, a lehamite. Tinerii, ocupați exclusiv de prezent, cred că pensia, bătrânețea și problemele sunt atât de îndepărtate, încât nici nu merită luate în calcul; în consecință, nu se asigură astăzi pentru ceva ce s-ar putea să nu le trebuiască nici răpoimăine. Cei care lucrează în domenii cu risc crescut dau din umeri: dacă chiar li s-o întâmpla ceva, plătește firma, nu? Oamenii peste 45 de ani nu se mai asigură fiindcă, dacă n-au făcut-o până acum, la ce bun să se mai apuce acum? În schimb, joacă la Loto în fiecare săptămână, la 6 din 49 și la Joker.

A doua situație este piața forței de muncă. Serviciul ocupă atât de mult din timpul nostru, încât nu este de mirare că mai bine de jumătate din populația României consideră că munca are un loc esențial în viața lor.² Același sondaj indică faptul că aproape 100% din românii angajați consideră că cel mai important atu al locului lor de muncă este salariul, mult mai puțini fiind cei care pun pe primul loc siguranța locului de muncă. Așadar, în perioade bune sau proaste, în zone mai sărace sau mai bogate, cu cifre ale șomajului deloc de neglijat, într-o țară caracterizată de pesimismul său proverbial, românii angajați nu se gândesc că s-ar putea să-și piardă slujba. Drobul de sare, absurd de prezent în toate cele, rareori se ivește în cazul concret al angajabilității.

Nu-mi rămâne decât să mă întreb ce s-ar fi întâmplat cu atitudinea față de hoți și rugăciunile, dacă acestea nu se petreceau în pitoreasca Toscana. Întrebarea, ca și răspunsul speculativ, se bifurcă: a) dacă franciscanii au gândit pozitiv, hoții au fost loviți de diaree? b) dacă hoții erau români, s-au gândit că, ghinionisti fiind, cu siguranță îi va ajunge blestemul? c) dacă păgubiții erau români, pentru ce s-ar fi putut ei ruga?

1 *Dilema veche*, nr. 397, 22-28 septembrie 2011.

2 Mircea Comșa, "Valorile românilor", *Newsletter*, nr. 4, aprilie 2009.

FRANCISCANII SI DIAREEA

CIPRIAN VÂLCAN

"Biserica San Salvatore al Monte din Florența a fost călcată de un hoț care a furat o Biblie din secolul al XV-lea. O altă Biblie donată de un credincios a dispărut și ea la câteva ore. Furioși, călugarii franciscani de la San Salvatore al Monte au început să se roage ca hoții să fie loviți de diaree și nu au ezitat să facă acest lucru cât se poate de cunoscut. Ei au recurs la un afiș pe care stă scris: «Ne rugăm la Dumnezeu ca hoțul să fie lovit de o criză puternică de diaree», scrie *The Guardian*. Acest lucru «l-ar determina să nu mai fure», spun călugării. Ziarul *La Stampa* scrie că avem de a face cu «calitatea toscanilor de a fi ironici față de orice». Unul dintre călugări recunoaște că limbajul nu este tocmai curat, «dar nu mai puteam suporta. Domnul și credincioșii vor înțelege»" (*Cotidianul*, 20 august 2011).

Panteonul malgaș este dominat de zeul Tzunki Munki Ru, colericul zeu al diareei, înconjurat de fideli săi: Punky Runky Da, zeul balonării, Rufty Pufty Pa, zeul balansării, Zunky Sinky Na, zeul constipației, Kupry Bumpy Ma, zeul dansului. Zeu necruțător și cuprins de imprevizibile crize de furie, Tzunki Munki Ru pîndește cele mai mici greșeli ale oamenilor pentru a le putea aplica pedepse cât mai umilitoare. Întîi intră în scenă spiritele dezordinii, ajutoarele sale preferate: Djunga Bakal, demonul gîdilatului, Punker Nadal, demonul mîncărimilor, Imber Sogal, demonul strănutului, Himpu Gondal, demonul căscatului, Pister Aral, demonul oftatului, Doster Firal, demonul lăcrimării, Gandosha Pokal, demonul ticurilor nervoase, Munda Tigel, demonul reveriei, Bufta Caral, demonul lenei, Kiti Vapal, demonul somnolenței. Pe urmă li se lasă cale liberă zeilor subalterni: Kundi Bunda Pinda, zeul transpirației, Sunda Puntre Zinda, zeul mormăitului, Dufti Kumpra Dinda, zeul bîlbîielii, Mundi Hentre Ninda, zeul pîrțurilor, Kolushe Nustra Sibinda, zeul rîgîitului, Tuluti Gumbre Alinda, zeul ațipirii involuntare, Hupa Nobra Gopinda, zeul vorbelor rostite în somn, Rosanta Vuler Basinda, zeul cîrceilor în talpă. Cei patru zei superiori, Punky Runky Da, Rufty Pufty Pa, Zunky Sinky Na și Kumpry Bumpy Ka, intervin numai în situațiile cele mai grave, cînd pedeapsa trebuie să fie una de neuitat. Tzunki Munki Ru se mulțumește să privească, tăvălindu-se de rîs cînd pedeapsa atinge o anumită intensitate comică. El însuși se hotărăște să-și facă vizibilă puterea doar dacă numele său e luat în deșert, pedepsind nelegiuirea prin neîntrerupte episoade de diaree, pînă cînd, ajuns în pragul morții, vinovatul se căiește, renunță la purtarea lui jignitoare și aduce jertfe bogate pe altarul principal al zeului suprem, jurînd să-și consacre primii născuți slujirii acestuia.

Tzunki Munki Ru îi privește cu ostilitate mai ales pe străinii veniți să-i viziteze insula, amintindu-și cu mînie că toți misionarii trimiși să vestească lumii mesajul său amenințător au fost primiți cu hohote de rîs, iar unii dintre ei au fost chiar închiși la ospiciu, fiind socotiți niște bieți smintiți, în vreme ce alții au fost considerați potriviți numai pentru a conduce diferite școli de clovni deschise în Europa. Iadul pe care l-a creat le e rezervat doar acestor oameni plini de ifose și nedemni de revelația supremă, în vreme ce bășinașilor li se permite accesul în paradis după ce trec câteva probe imaginate de însuși Tzunki Munki Ru, dintre care cea mai temută e aceea de gîdilat, fiindcă cel supus unei asemenea încercări riscă să moară de rîs și să ajungă în infern, regăsindu-se astfel etern printre străini și fiind obligat să le lustruiească la nesfîrșit pantofii.

MURAKAMI. DE LA CARTE LA FILM. SI RETUR.

ADINA BAYA

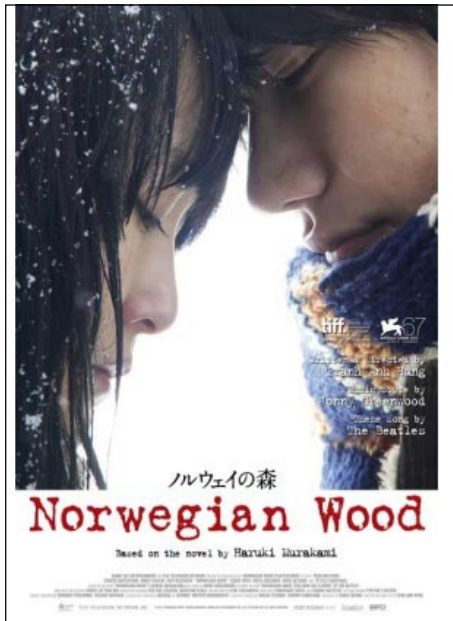
Ulise de Joyce, *Metamorfoza* de Kafka sau *De veghe în lanul de secară* de Salinger. Dacă am face o galerie imaginară a literaturii imposibil de tradus pe peliculă, cele trei titluri ar sta acolo la loc de cinste. La fel ca mai toate romanele lui Haruki Murakami. În mod special *Pădurea norvegiană* – care i-a adus eticheta de scriitor contemporan iconic în Japonia, iar apoi în lumea întreagă – pare o lucrare de netranspus pe ecran. Motive? Scriitura densă, mustind de lirism. Crochiurile vagi ale personajelor. Faptul că povestea e mai degrabă un plonjeu într-o atmosferă nostalgică decât o succesiune de episoade narative legate cauzal. Toate par să pledeze împotriva unei adaptări cinematografice a *Pădurii norvegiene*. Și totuși regizorul vietnamez Anh Hung Tran ne demonstrează contrariul.

Filmul rămâne fidel unghiului narativ fixat de roman prin scriitura la persoana I, păstrându-l în centru pe Toru Watanabe, care rememorează cele două povești de dragoste paralele ce i-au marcat finalul adolescenței. În plus, pelicula păstrează aerul inconfundabil al scriiturii lui Murakami. E ușor de recunoscut penița cu care sunt schițate delicat liniile de susținere ale unui eseu personal despre dragoste și însingurare. La fel cum intact e păstrată privirea nostalgică aruncată perioadei turbulente ce marchează granița dintre adolescență și maturitate, când personajele ce împlinesc 20 de ani se uită în urmă și văd o mică eternitate. Dar și izul suicidal, dând o cadență pur romantică poveștii, fără a o împinge

spre dramă îngroșată. Sau copleșitoarea tensiune erotică. Și, nu în ultimul rând, leitmotivul muzical ce dictează titlul – piesa trupei Beatles *Norwegian Wood*, ale cărei versuri par să rezume simplu și fidel atmosfera melancolică a filmului, fixând în același timp cadrul rebel al întâmplărilor. Adică sfârșitul anilor '60, pe când campusurile din Tokyo erau întoarse pe dos de manifestații împotriva prezenței americane în Vietnam.

Însă chiar dacă reușește cu succes să reproducă tonul romanului, filmul *Pădurea norvegiană* nu e scutit de decizii regizorale pripite. Contragerea unor secțiuni și dilatarea altora creează pe alocuri impresia de discontinuitate, de carență în scenariu. Începutul e, poate, cel mai puțin reușit. Pentru cineva care nu a citit romanul, introducerea primului suicid care marchează adolescența târzie a lui Watanabe – cel mai bun prieten al său își provoacă asfixierea cu fum de eșapament – pare prea puțin justificată. Iar faptul că această pistă narativă rămâne subdezvoltată atrage probleme ulterioare în scenariu. Răbufnirile tristeții violente, pe

care le citim la Naoko – colțul feminin al unui triunghi amoros din care făceau parte Watanabe și prietenul său –, par adesea forțate, insuficient pregătite pentru a părea credibile.

Deși scenariul nu funcționează mereu la fel de lin ca romanul din care se inspiră, *Pădurea norvegiană* rămâne o peliculă filmată fără greș. Încadrarea, culorile, luminile, expresiile – toate compun o succesiune de tablouri memorabile, de reprezentări pline de inspirație ale imaginilor pe care poate toți le-am avut în minte citind textul lui Murakami. E suficient să spun aici că directorul de imagine este cel ce și-a lăsat semnătura și pe *O iubire imposibilă* (*In the Mood for Love*), superba dramă sentimentală a lui Wong Kar Wai. În plus, imaginea e completată de un fond muzical conceput impecabil. Compus de Johnny Greenwood, care și-a mai adus contribuția sonoră la desăvârșirea unor pelicule ca *Va curge sânge* (*There Will Be Blood*) și *Copiii omului* (*Children of Men*).

Dar faptul că are o imagine și un sunet de nota 10 nu înseamnă că *Pădurea norvegiană* e genul de film pe care mergi să îl vezi la cinematograful de la mall. Deși cu o temă și o atmosferă ademenitoare pentru adolescenții de toate vârstele (și pentru cei emo în mod special), plus destul de generos în scene erotice, filmul nu adoptă pasul grăbit al cinemaului hollywoodian. Dimpotrivă, cheia de lectură aleasă de regizorul acestei ecranizări este "așteptarea". Răbdarea cu care Watanabe o așteaptă pe Naoko e similară celei cu care Midori îl așteaptă ulterior pe Watanabe. Iar modul îngăduitor în care personajele înțeleg că ridicarea unei punți afective cere timp trebuie exportat de pe peliculă spre ochii celor ce o privesc. *Pădurea norvegiană* e un film care cere răbdare. Care nu te cucerește de la început, ci mai degrabă ți se oferă treptat. Care te câștigă lent, prin ritmul său languros și prin finețea cu care pătrunde în culisele misterioase ale unor povești de dragoste. Iar la final vizionarea te face nu numai să vrei să îl (re)citești pe Murakami, ci îți și lasă gustul diafan, dulce-amar, al unei incursiuni profunde prin labirintul maturizării afective.

ONCE HAD TWO GIRLS

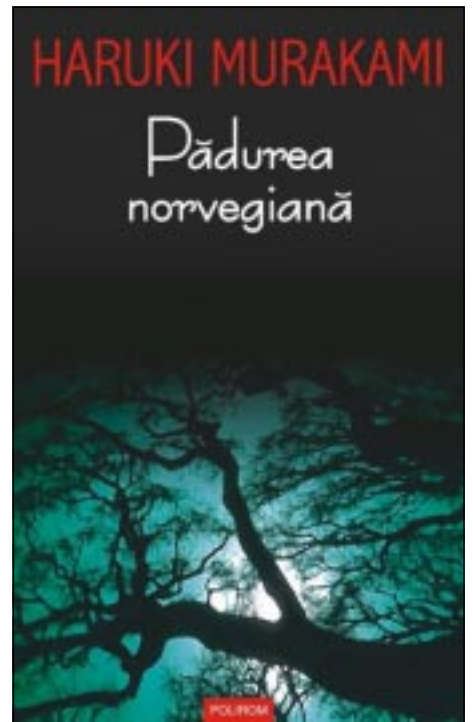
CRISTINA CHEVEREȘAN

În peste trei decenii de carieră, Haruki Murakami s-a făcut extrem de apreciat nu doar în Japonia natală, ci și în Occidentul ce i-a tradus, promovat și premiat cărțile în repetate rânduri. Faptul în sine nu surprinde, date fiind admirația explicită a autorului pentru cultura vestică și multiplele sale trimiteri la muzica și literatura americană (din care a tradus frecvent în japoneză). Spațiul permisiv al prozei postmoderne i-a oferit ocazia de a-și exploata imaginația debordantă, inserând fantasticul în cotidian și construindu-și o reputație de creator original, ludic, versatil. Totuși, Murakami devenea romancier-cult al generației de tranziție între milenii după apariția unei scrieri atipice (nu și "cuminte"): *Pădurea norvegiană* (1987), bazată pe o formulă realistă, de *Bildungsroman* psihologic.

La treizeci și șapte de ani, într-un Boeing 747, Toru Watanabe aude varianta orchestrală a unei melodii a trupei Beatles (de unde și titlul cărții) și plonjează în trecut, "gândindu-mă la tot ceea ce am pierdut până acum în viață: timpul ce nu va mai reveni, prieteni care au murit sau au dispărut, senzații și idei ce nu se vor mai întoarce niciodată". Lista e, desigur, lungă iar procesul rememorării – aproape la fel de fascinant ca amintirile în sine. "Se întâmpla în toamna anului 1969 și urma să împlinesc douăzeci de ani". În Tokyo-ul finalului anilor '60 și mișcărilor studentești aferente, un Watanabe adolescent se trezește, printr-un complex concurs de împrejurări, prins într-un bizar triunghi amoros. Complicația nu rezidă în angajamentul legal față de vreuna dintre cele două femei din viața lui ci, mai degrabă, în implicarea personală cu valențe diferite.

Pe de o parte, de Naoko îl leagă destinul comun al supraviețuirii. În liceu, formau un grup unit alături de Kizuki: iubitul ei, prietenul lui cel mai bun. Îi aduceau laolaltă cărțile, muzica, un instinct aparte al izolației. Totul până în noaptea de mai a sinuciderii lui Kizuki în propriul garaj, fără motiv sau rămas bun. "Moartea nu mai era la polul opus vieții, ea era în mine, fusese întotdeauna în mine". Cei doi rămași în urmă se reîntâlnesc în anii facultății, atrași unul spre altul de golul din suflet. În vreme ce Naoko cedează durerii și alienării, ajungând la un sanatoriu, Watanabe o așteaptă, vizitând-o uneori și întreținând un schimb de gesturi și scrisori menite să le păstreze vii sentimentele și să conducă, odată cu vindecarea fetei, la o relație stabilă, matură, împărtășită cu adevărat.

De cealaltă parte, viața la cămin, prin amfiteatre și pe la cafenele, își urmează cursul. Închis într-un univers livresc, protagonistul își petrece majoritatea timpului în compania lui Updike, Chandler, Capote și, mai ales, Fitzgerald. Fără să emită pretenții de existență monahală, preferă să-și păstreze emoțiile intacte, trecând cu detașare pe lângă evenimentele și oamenii din jur. Dintre aceștia se detașează Midori: directă, senzuală, plină de energie, pare opusul lui Naoko,

instalându-se furtunos în singurătatea lui Watanabe. Nimic nu e simplu, însă, și niciuna dintre relații nu se îndreaptă într-o direcție clară; ele evoluează în paralel, completându-se, concurându-se, complicându-se. Departe de a oferi vreo posibilitate de evadare în universuri imaginare, *Pădurea norvegiană* e un roman al crizei, indeciziei, vulnerabilității.

Mai mult, asemenea des invocatului *Mare Gatsby*, împletește registrul diurn cu cel nocturn, urmărindu-le disputa pentru întâietate. Iubirea tânărului pentru Naoko vine dintr-un tărâm al umbrelor și rămâne în zona potențialului, abstractului și, până la urmă, tragicului. Pasiunea pentru Midori e mult mai pământeană: abruptă, ludică, *reală*, modelată de problemele cotidianului. Natură morganatică, Naoko pare desprinsă de timpul și spațiul imediate, intangibilă chiar și când proximitatea fizică o permite: "Ochii ei nu-mi spuneau nimic. Ciudat de transparent, arătau ca două ferestre spre lumea de dincolo. Am pătruns în adâncul lor, dar n-am descifrat nimic. Fețele noastre se aflau la o distanță de doar trei centimetri, dar ea mi se părea la o depărtare de anilumină".

Murakami recurge la contraste și imagini simbolice: "Dragostea mea pentru Naoko este liniștită, blândă, transparentă, dar pentru Midori simt cu totul altceva. Dragostea mea pentru Midori e pe picioarele ei, trăiește, respiră, pulsează, mă cutremură de-a dreptul". Watanabe-adultul privește spre interior, încercând, după douăzeci de ani, să-și analizeze, disece, ordoneze amintirile. Dacă în adolescență îl ajutau interminabilele confesiuni epistolare, rolul e preluat la maturitate de cartea pe care o scrie, conștient de natura imperfectă a memoriei și interpretărilor retrospective. (Auto)investigația psihologică și autobiografismul difuz, mărturisit de Murakami, fac din *Pădurea norvegiană* un roman ce hipnotizează și doare, învăluind cititorul în disperarea surdă a răscrucilor unei existențe "normale".

TUR DE ORIZONT

Ioana Baetica Morpurgo, care trăiește de cinci ani în Marea Britanie, a publicat, recent, la Polirom, romanul "Imigranții", în care personaje principale sunt cinci români ce locuiesc în Londra. Ovidiu Șimonca o interviuează pe scriitoare în **Observator cultural** (nr. 596/2011). ● Spune Ioana Baetica: "Nu am blog, nu sînt nici pe Facebook. Sînt incompatibile cu mine. Am senzația că dacă am ceva de spus, o fac în jurnal, și nu pe blog. Facebookul mi se pare deprimant. Ideea la Facebook este să reconecteze oameni care au pierdut legătura unii cu alții, din diferite motive. Sînt cîțiva oameni din viața mea despre care nu vreau să aflu ce li s-a întîmplat. Ideea de a acumula zeci, sute de mii de *friends*, pe Facebook, o pun în legătură directă cu nivelul de intensitate al societății consumeriste. (...) Relațiile umane sînt tratate cantitativ. Psihologic, s-a demonstrat că nu poți să întreții relații de prietenie cu mai mult de 15 oameni, în același timp. Ideea de a avea mii de prieteni pe Facebook e neadevărată. Dacă vrei să-ți revezi un prieten, mai bine îi dai un telefon și te înfîlnești cu el. Prin astfel de site-uri sociale, ca Facebook, avem de a face cu o dizolvare a ideii de trecut. Nu mai poți lăsa nimic în urmă, trecutul te ajunge întotdeauna. Toți oamenii pe care i-ai lăsat în urmă vor fi prezenți continuu într-o bază de date. Destinul tău, identitatea personală și relațiile umane se reorganizează prin acest acces direct la trecut. Această generație își aduce trecutul în prezent, îl înfățișează tuturor. Nu cumva și eu mă schimb prin această continuă raportare la trecut, care este cunoscută de mii de oameni? Ce raporturi mai am cu destinul meu, cu trecutul meu, cu prietenii, dacă totul e văzut și cunoscut și de alții? E doar o întrebare."

UN MATEMATICIAN DESPRE POTRIVIREA OAMENILOR

Poetul Marian Drăghici a inițiat o anchetă, în **Viața Românească** (nr. 9), cu titlul "Normă, normalitate, azi" ● Răspund mai mulți intelectuali la întrebări, noi alegem un răspuns al matematicianului Solomon Marcus: "Omul potrivit la locul potrivit sună frumos, am folosit și eu acest slogan care, însă, azi, ascunde multe capcane. De exemplu, ieri putea să însemne să nu pui pe cineva să lucreze într-un domeniu diferit de cel pentru care s-a pregătit și e atestat de o diplomă. Numai că mutațiile care au avut loc în domeniul profesiilor, ca urmare a metabolismului diferitelor discipline, au deplasat accentul de la cunoștințe la capacități de gândire și comportament. Cine ar putea să conteste creația în domeniul gândirii muzicale a lui Dan Tudor Vuza, sau creația literară a lui Bogdan Suceavă, sau prestația în domeniul finanțelor a lui Cristian Sima, sau prestația ca jurnalist a lui Tudor Călin Zarojanu, numai pentru faptul că diploma lor universitară este de matematician? Azi, este frecvent și devine aproape un fenomen sistematic faptul că oamenii ajung să dea un randament foarte bun în alte domenii decât acelea pentru care au ei diploma. Trebuie deci să fim atenți la felul în care îl folosim pe potrivit".

ȘAPTE ANI ÎN TV

Ion Bogdan Lefter scrie, în **Apostrof** (nr. 9/2011), despre cum timp de șapte ani a prezentat, constant, cărți la televizor. Iată un "detaliu" din culisele cronicarului: "... timp de câteva luni, Ioana și Adriana mi-au adus mereu la filmare câte o cutie cu... fard pentru machiaj! Nu putea veni doar pentru mine la librărie o *machioză* din tvr, așa că a trebuit să rezolv singur problema: luam cutiuța, mă duceam în fața oglinzii de la toaleta librăriei și, inițial complet nepriecut în materie, mă fardam fain-frumos... Până când echipa și-a dat seama că, în compoziția din cadru, cu multe cărți și cu frecvențele inserturi de coperti ale opurilor pe care le prezentam, nu era neapărat nevoie să mă machiez. N-am mai făcut-o decât în perioada emisiunilor de câte o jumătate de oră, care, filmate într-un studio din Televiziune, sub reflectoare puternice, impuneau soluția. (Studio nou, construit în acei ani, deci pe la mijlocul deceniului 2000, numit de anagajați... *Carrefour*, căci pe dinafară arată ca o hală de centru comercial!)"

LA PARIS CU WOODY ALLEN ȘI CARLA BRUNI

Ne-am bucurat să redescoperim un număr nou din **Luceafărul de dimineață**, 36, după ce publicația s-a... odihnit ceva timp. ● Cronici literare, de film, de artă, poezie, proză, eseuri, cam tot ce trebuie să conțină o revistă de cultură care ține la standard. Noi am ales din revistă argumentul lui Călin Stănculescu, intitulat "Nostalgiiile lui Woody Allen", pentru a căuta și a vedea ultimul film al celui care nu doar că este un regizor de top, un actor interesant, dar este și un prozator spectaculos. Îi dăm cuvântul dlui Stănculescu: "*Miezul nopții la Paris* este o comedie romantică și, în același timp, o declarație de dragoste a autorului față de orașul iubit, unde se simte mereu ca acasă. Doi logodnici din America își petrec o parte din timpul destinat pregătirilor pentru nuntă la Paris, unde, de fapt, încep să descopere ceva nepotriviri de gusturi, nepotriviri fatale pentru edificarea unei familii. Junele cu pretenții de scriitor începe să exploreze Parisul anilor nebuni, cu un magic vehicul de transport în timp, care-i va prilejui întâlnirea cu Hemingway, cu F. Scott Fitzgerald și cu Zelda, cu Gertrude Stein, cu Bunuel și Dali, cu Picasso și Man Ray. De bună seamă că, într-una din aceste călătorii în timp neprogramate, eroul nostru se va îndrăgosti de frumoasa și misterioasa Adriana, interpretată de Marion Cotillard, celebra actriță onorată cu cele mai importante premii ale unei cariere – Oscar, BAFTA, Cesar și Globul de Aur. Cum nu totdeauna mecanismul redescoperirii timpului pierdut funcționează perfect, eroii filmului lui Woody Allen se vor trezi odată la sfârșitul secolului al XIX-lea, în anii de glorie ai impresionismului, când Toulouse Lautrec o picta pe La Goulue, iar Seurat vestitele sale balerine. Simpatcă este și secvența în care regizorul filmului o pune pe soția lui Nicolas Sarkozy, frumoasa Carla Bruni, să recite, cam alb, povestea unui muzeu..." I Vive Woody!

ROȘIORII DE VEDE

TIMISOARA DIN GÂNDUL MEU

ADRIANA CÂRCU

Când am văzut scris pe invitație "Consiliul Județean Timiș", în mintea mea s-a produs vechea blocadă: vedeam clădirea de pe Bulevardul 23 August, cu intrarea principală ferecată - așa cum, dintr-un motiv de neînțeles, o aveau aproape toate sediile oficiale -, un colos lipsit de conținut, la fel ca și discursurile politice din vremea aceea. În seara concertului, cobor din tramvai și mă iau după grupurile care șiroiesc într-o direcție clară: clădirea nouă din spatele Consiliului, ce găzduiește o frumoasă sală de spectacol. Prima surpriză. În foaiierul alb, încerc un sentiment de o familiaritate demult uitată. Fiecare al doilea chip mi-e cunoscut, mă îmbrățișez cu prieteni buni revăzuți neîntrerupt, mă salut cu vechi cunoscuți și cu oameni cărora încerc să le derulez invers trăsăturile, pentru a afla dacă i-am cunoscut în urmă cu 25 de ani. Sunt toți aici, împreună, la lansarea DVD-ului *Live in Timisoara - după 20 de ani*, DVD care conține înregistrarea unui concert memorabil susținut de Ilie Stepan, Dixie Krauser și Horea Crișovan în data de 16 decembrie 2009. Senzația de a fi "între ai mei" este așa cum n-am trăit-o decât arareori de la plecarea mea. Doar cu un pic de brumă, un pic de argintiu. Sala e plină, se trag cortinele. E liniște și foarte cald. Mai întâi se lansează volumul *Club A - 42 de ani, muzica tinereții tale* scris de Doru "Rocker" Ionescu, un cronicar împătimit ale unor vremuri muzicale, ce doar datorită pasiunii și asiduității sale și-au (re)găsit ilustrarea în documentări de o inestimabilă valoare istorică și emoțională*. Doru mulțumește publicului cu modestia-i caracteristică și părăsește grăbit scena. La sfârșit voi afla cu bucurie că toate volumele expuse în foaiier au fost cumpărate. Ilie Stepan urcă pe scenă și concertul începe cu un act de virtuozitate, care printre acorduri spaniole ne lasă să înțelegem că mai târziu vom auzi *Glossa*. Pe rând i se alătură Horea Crișovan, Dixie Krauser și Mario Florescu într-o sesiunea acustică de o remarcabilă excelență instrumentală. Ghitarele dialoghează tihnit pe acordurile melodioase ale basului. Se cântă piese clasice și cover-uri, se cântă Cream și Sting într-o manieră clasicizantă, iar eu mă las legănată într-un un generos hamac emoțional, care ne clatină ușurel pe toți.

În partea a doua a concertului, o nouă surpriză: neanunțați în invitație Lică Dolga și Bujor Hariga întregesc formula și pe scenă, în fața noastră, se află formația **Pro Musica**. Sesiunea electrică începe furios cu *Zărite gri*. Dixie cântă Doors-uri și Genesis, iar eu cândva, prin mijlocul piesei *Curcubeu*, îmi amintesc de legendarul concert **Pro Musica** de la Casa Tineretului, concert desfășurat pe fundalul unui etilism *en masse*, prilejuit de faptul că, tocmai în seara aceea, printr-o coincidență bizară, se "băgase" *Stolichnaya* la alimentara de vizavi. Cu zâmbetul pe buze mă las dusă de nostalgia unui eveniment devenit amintire proprie doar prin intermediul a zeci de relatări care mi l-au salvat cândva în memoria afectivă. **Pro Musica** începe *Glossa*, cântec care duce și aduce gânduri. Îi văd pe Ilie și pe Dixie, adolescenți, la Lira, cântând cu seriozitate și emoție piesa care avea să devină curând simbolul trupei. Deodată, realizez că lumea se ridică în picioare. Se cântă piesa *Timișoara*, piesă în care Ilie Stepan a pus propria sa simțire și simțirea unui întreg oraș; imn și recviem. Cei din jurul meu cântă toți, iar eu mă alătur cu singurul cuvânt din text pe care-l știu: *Timișoara*. Orașul care, cu mai bine de douăzeci de ani în urmă, a sfâșiat colțul vălului de ceață ce acoperea întreaga țară și a arătat de unde vine lumina. Orașul meu. Mă uit în jur la chipurile cunoscute, schimbate de vreme. Oamenii aceștia au fost toți aici, atunci când Timișoara și-a chemat fiii și acum împărtășesc amintiri care-i leagă într-un fel necunoscut mie.

Spectacolul s-a terminat. Ca de obicei mai rămânem adunați în grupuri, în timp ce se împachetează ne organizăm să mergem undeva. Ilie mă vede, și din colțul unde înconjurat de lume dă interviuri și autografe îmi strigă: Bine ai venit acasă!

* Doru Ionescu, *Timpul chitarelor electrice* (Humanitas, 2006) și TV Cultural, LUMEA ȘI NOI – O poveste ... cu cântec!

HARTĂ LIRICĂ A BANATULUI

Urmare din pagina 12

O mențione aparte merită discursul liric de mare rafinament imagistic al lui Mircea Bârsilă, nou «miliardar de imagini», ca pe vremuri Ilarie Voronca, numai că deloc interesat de «ritmul epocii», ci întors, dimpotrivă, cu o emoție profundă, către miracolul mereu redescoperit al lumii simple, elementare. Datul livresc, prezent adesea în versuri, apare acolo parcă pentru a spori pregnanța senzației fragede, ca un element oarecum auxiliar, astfel încât dimensiunea «intelectuală» a sintaxei poemului nu apare deloc constrângătoare și sterilizantă, pentru tandrețea de sorginte franciscană a întâmpinării lumii.

Emoționantă e recuperarea, în aceste pagini de antologie, a lui Ioan Monoran, autor al unor poeme de o nervoasă vitalitate, nonconformist și frondeur, cu verbul degajat și neconvențional, în care s-a văzut, după moartea prematură, la doar patruzeci de ani, unul dintre posibiliil protagoniști ai «generației '80». În preajmă, discursul ramificat al lui Petru Ilieșu, în stare de «happening» permanent, când acut confesiv, când înscenând cu știință de regizor versat, mici și pregnante spectacole cu personaje la care datul concret-cotidian interferează cu planuri ale imaginarului, într-o derulare cvasi/cinema-tografică de secvențe, ce aduce o notă de autenticitate, de inserție viguroasă a subiectului în concretul vieții imediate. Puternic ancorat într-o realitate de data aceasta corporală, cu note de senzualitate afișată, chemate să șocheze simțirile pudibonde, se înfățișează poemele (sau proza poetică) ale lui Marin Oprea, care-și antologhează aici câteva piese reprezentative, de o particulară expresivitate. Ele nu sunt deloc ușor de caracterizat, căci amalgamează nivele diferite ale limbajului, oralități mimate, ecouri intertextuale care topestc referința livrescă într-o materie verbală densă, stratificată, însă niciodată inertă, străbătută, dimpotrivă, de vase sangvine ce-o irighează abundent. Ceva din «jurnalul de sex» al avangardistului Geo Bogza se prelungește până în aceste secvențe ca într-un soi de libido textual, însă și cu distanțări ironice calculate, propunând o *sui generis* comedie a limbajului, sugerând în ultimă instanță mai degrabă o poftă irepresibilă de a... scrie. O face cu o franchețe ce poate descumpăni pe unele segmente, dar autenticitatea textelor se impune, poate tocmai datorită caracterului de înscenare, de spectacol discursiv atent supravegheat regizoral. «Mecanismul de control al sensibilității» funcționează și în textele Nicolettei Douca, dar modelate într-un alt registru, dirijat către expresia sapientială, foarte elaborată, mereu atentă la «inima de literatură a lucrurilor».

UN PARIU PARTIAL...

Continuare din pagina 13

Literatura luciferică nu este doar o istorie ocultă a literaturii române, ci și un elogiu închinat filosofiei esoterice și, implicit, masoneriei, care au făcut posibilă restaurarea gândirii luciferice. Potrivit căreia artistul păstrează însemnele sacralității, iar creația artistică devine "aspirație la transcendență", hierofanie. (Din această perspectivă, ea nu poate fi accesată decât printr-un demers hermeneutic. Care "deplasează centrul de greutate al actului critic de la înțelegerea epistemologică, pseudo-obiectivă a textului, la înțelegerea subiectivă a structurilor transcendente ale gândirii autorului său"). În egală măsură, cartea lui Radu Cernătescu este și un protest la adresa unui prezent "ateu și tragic", golit de idealitate, mit și magie, devorat de pseudovalori. Fapt evidentiat, în mod explicit, în *Addenda* și, mai ales, în capitolul *De la Zamolxis la Mircea Eliade*. Aici regăsim o pledoarie ardentă pentru recuperarea forței modelatoare a primului mit național. A cărui "înălțime spirituală" a fost asimilată de esoterismul occidental, dar a rămas insuficient valorificată de masoneria și de cultura română. În sensul regăsirii identității pierdute: "Mitul lui Zamolxis ar fi putut însemna nu regăsirea unei nobile tradiții, dar poate chiar premisa unui sacrificiu ontogenetic, o ardere de tot a micilor vanități și ambiții individuale pe altarul sufletului național, singurul loc unde jertfa individuațiilor se transformă în solidaritate metaistorică, în motivația eroică a dăinuirii unui popor."

DESPRE GLORIE (IV)

Urmare din pagina 18

Asemenea gânduri blochează orice spirit. Când scriam *Sărbătorile* nu mă gândeam decât la Ana și Maria și la suita bărbatilor ce li s-au perindat prin viață, plătind cu toții prin moarte apropierea de ele. Nu s-a înțeles decât că *Sărbătorile* ar fi o reluare a temei din *Casa Ursei Mari*. Sau poate că eu n-am reușit să aduc în față cititorului mesajul exact al acestui Meșter Manole înțors pe dos, într-o lume baladescă. Era vremea apropierii de lumea munților. Era încă vremea riscurilor asumate ori inconștiente. Era vremea primelor rememorări dintr-o scurtă și densă existență dusă de capul ei, la întâmplare, în marea grabă a unui dinamism interior greu de stăpânit.

Am fost dressat de o societate închisă, de o familie cu alte idealuri decât cele nutrite de mine. Lupta ce s-a dat cu cele două a făcut să plătesc cu sănătatea, să o am potrivnică și pe ea, și să mă simt mai singur, mai izolat și fără nici un ajutor. Femeia de lângă mine a simțit doar că trebuie și ea să-și asigure un statut, o viață independentă de a mea, și ani de zile ne-am aflat într-o concurență surdă, până când, învins de suferințele biologice, am cedat. Atunci a prins aripi, și distanța dintre noi s-a mărit. Acum suntem în două lumi paralele, care au în comun doar copiii și grija față de bătrâna ei mamă. Privindu-mă acum cu ochii din urmă cu patruzeci de ani, nu pot recunoaște nimic.

O revelație, cel puțin pentru semnatarul acestor rânduri, este Liubița Raichici (n. 1962), autoare a unui singure cărți în limba română, după altele în sârbește, considerată pe drept cuvânt, cred, într-un citat din Adam Puslojic, o mare poetă. Discursul ei liric, de un dramatism conținut, de o profundă gravitate, comunică un tulburător sentiment al istoriei și al legăturii cu elementarul - «Mă uit la hieroglifele mâinii mele / ca la străvechile însemnări din peșteri» -, altele vorbesc despre tensiunea în fața procesului de trecere în plan simbolic a lumii vii («Mă sufoc așteptând să intre în simbol ceea ce este'»), ori înscriu, cu o naivitate mimată, gestul cotidian pe un orizont cosmic și arhetipal : «Bunicul privea pământul / ca și cum era cerul», «Mâna care a scris teiul nu e pe Pământ. /Nu știu ce a vrut să spună cu acest tei»... Frumoase poeme refac un soi de «discurs îndrăgostit» în care gestica ceremonioasă, ritualizată, e abia concurată de sugestia distanțării față de convenția stilistică reconstruită. E de tradus mai mult din scrisul rafinat al acestei poete ce trăiește acum la Reșița.

Ar mai fi destule de spus despre acest ansamblu de voci bănățene îndeajuns de diversificate ca timbru și trădând apartenențe la vârste diferite ale «tradiției» modernității (și postmodernității?) noastre poetice. E dificil, totuși, de articulat, pe un spațiu tipografic restrâns, formula cea mai definitorie pentru toți cei vreo cincizeci de autori convocați la acest festin liric – cifră care ar putut fi, de altfel, și sporită. Privirea foarte generală aruncată asupra lor descoperă, de cele mai multe ori cu satisfacție, dincolo de cele câteva vârfuri numite ori deductibile din prezentul sumar comentariu, un bun nivel al scrisului bănățean actual. Cum s-a putut observa, selecția operată de antologator este, pe ansamblu, exigentă și e de natură să pună în evidență integrarea organică a «localnicilor» în mișcarea poeziei românești din ultimele vreo cinci decenii, fără a lăsa impresia de provincialism. Amprentele locului, câte sunt, nu fac decât să îmbogățească cu un număr de nuanțe particulare un peisaj ce se integrează organic în harta mai cuprinzătoare a poeziei românești de azi.

Faptul că antologia de față apare sub etichetă regională e pozitiv, întrucât permite scoaterea din penumbra adesea nemeritate a unor nume de poeți și titluri de poeme peste care ochiul critic deschis peste spațiul mai larg al întregii producții lirice de la noi ar fi trecut, poate, fără să le remarcе ori să le acorde atenția meritată. E, în acest gest, și o probă de vitalitate a scrisului poetic actual, căruia destulă lume mai puțin cititoare se grăbește să-i constate ori măcar să-i prezică extenuarea sau chiar sfârșitul.

REZERVATIA GĂRÂNA

Urmare din pagina 19

Valeriu Mircea Popa. Coleg de cameră. Ne descoperim admirația comună pentru poezia și traducерile lui Constantin Abăluță. A avut meserii de prozator american în Germania. Doctorat în psihologia artei. Pasiuni și competențe: grafosofia (a recupera intuiția ce se topește); bijuteriile (argint + grafică). *Șotron*: "am împărțit/ lumina unei zile întregi/ prin toate pătratele șotronului// abia spre seară/ am ajuns într-un cerc// poate capul unui om/ culcat pe asfalt/ lângă o cretă/ cu toate cifrele rupte" Un bijutier.

Grațiana Lăzărescu. TV Pax. Expertă în interacțiunea cu copiii între 3 și 6 ani. Credință, Dumnezeu, îngeri, sfinți. Texte rostite de Tamara Buciuceanu. Mai lumesc, mă concentrez pe o nuvelă premiată: "I-am adus o cutiuță cu un chech de lămâie făcut de mine. A primit-o cu privirea plecată. Trei zile întregi a plouat și nu ne-am mai văzut. Apoi, parcă așteptându-mă, de cum m-a zărit, m-a chemat în curte. M-am așezat lângă ea și atunci i-am văzut frumusețea chipului..."

Gerhard Chwojka. Redactor la Radio Reșița. Ultim mohican: scrie în nemțearca literară, dar și în dialect. Poeziile au candoare și reverberație.

Anca Mizumschi. Aromână + basarabeancă. Licență în medicină cu teza *Vasile Voiculescu – medicină și poezie*. La cenaclul *Universitas* al profesorului Mircea Martin. Debut în colecția *Cartea cea mai mică* – volumașul de proză *Departе de Hemingway*, contestat energic de tovarăsa Clătici de la cenzură. Cărțile grele: *Est, Opera capitală, Poze cu zimți, Anca lui Noe, Versouri*. Simona Sora: "Anca Mizumschi este una dintre cele mai puternice și mai adevărate poete din câte am putut citi în ultimii ani". *Orfană de moarte*: "M-au îngropat din greșeală/ înfășurată în hârtie de EKG/ fină ca un obraz de copil nou/ născut în locul tatălui/ cu o singură linie// dreaptă"

Răzvan Georgescu. A plecat din țară în decembrie 1989. Film și TV. Pe canalul *Arte*, săptămânal, *Metropolis*, emisiune de cultură europeană. La BBC. Intervine *boala*. Multiple operații pe creier. Autor al tulburătorului film *Testimonial* (Marele Premiu al Consiliului Europei), documentar despre oameni de cultură care luptă cu maladii incurabile. Îl văd la Gărâna a treia oară. Jecza Peter e încă năucitor de viu. Coautor (cu Florin Iepan) și producător al filmului *Decrețеii* (cu vocea lui Pittis). Lucrează la *Operațiunea Kanal* (un documentar despre cum erau vânduți statului german sașii și șvabii din România pe timpul lui Ceaușescu). A publicat, în 2010, cartea (scrisă împreună cu soția sa) *Die zaertliche Beruerung (Atingere tandră)*.

Anda Pittiș. A avut șansa să stea alături de doi mari artiști. Cunoscând-o mai bine, îți dai seama că șansa a aparținut, în egală măsură, celor doi. Ni-l readuce în memorie pe cantautorul Nicu Vladimir: "dar doamne acești oameni tineri/ generația mea/ căutându-și/ printre nervi spintecați/ căutându-și, căutându-și/ înnebunitor/ libertatea/ oameni tineri/ gata să explodeze în cântec/ de moarte durere bucurie de luptă/ căutându-și sfășietor locul/ apucând câte un capăt de drum/ înfășurați cu funia/ autostrăzii/ sugrumați de fum/ sub spaima poruncii că totul/ totul acum/ între coline silnic purtate din/ rouă-n cenușă/ înnodată într-un țipăt răvnind să fie/ cunună/ înțepenit în coaste în/ ochiul ce-atârună/ de viața slutiță-a neviață de-a/ valma/ sub goană de-a valma/ sub moarte de-a valma/ irosindu-se, irosindu-se niciodată/ pe deplin irosiți/ cu toată oboseala purtată din/ cei petrecuți/ în privirile fripte răstignite pe/ mielul răpus/ acești oameni tineri/ generația mea" (*Rock Generation*).

Virgil Untilă. Până-n 90, zice, o existență în paranteză. În 1993 a plecat în Canada. Dreapta din diaspora: "un pustiu plin de bani". Vibrație pentru stânga intelectuală. Scoate acolo revista *Voci*; citate folosite ca semne grafice. Publică în 2009 volumul *Dezvelirea lemnelor*, dedicat sculptorului Nicăpetre: "Participant la acest ev al pierderii sacralui (sau poate al ocultării lui), Nicăpetre vorbește despre drama momentului, despre căutările și neliniștile generate de el. Artistul inventariază motivele ralierii omului la sens, la înțeles, la atitudine, propunând răspunsuri ce n-au brutalitatea definitivului, ce se constituie ele însele în întrebări."

Nora Iuga. Marea Doamnă. "Eu sunt scriitorul care scrie la întâmplare. Literatura vine ea la mine." 15 volume de poezie, șase de proză. Traduceri din Knut Hamsun, Strindberg, Herta Müller. Premiul Friedrich Gundolf, acordat de Akademie fuer Sprache und Dichtung. Comparată cu Gellu Naum, cu Silvia Plath; în Germania – cu Artaud, cu Joyce. "Ori criticii-s nebuni, ori vor să arate ce cultură au." "un drum fără țință/ doi saboți fără pași/ și locuiești/ într-o casă atât de concretă/ ca o crimă deliberată/ și iată prinzi în mână molia/ un exercitiu spiritual/ iadul e chiar aici/ învărtindu-și elicea prin aer" (*o casă atât de concretă*).

Cristina Chirvasie. Director de programe la TV Senso. Regizor de teatru (promoția Cătălinei Buzoianu), dramaturg (premiul național la Festivalul Dramaturgiei Românești, Timișoara, 1998). Autoare a ciclului de filme documentare *Harul în căușe*, difuzat pe TVR 1 (10 episoade cu preoți închiși, deportați sub comunism). A dramatizat, cu binecuvântare de la Meister, *Zaraza* de Mircea Cărtărescu, sub titlul *Taifas tabu*. Din *Decalogul Omului de Teatru*: " (...) II. Nu există un Om de Teatru mai bun decât altul. (...) VI. Să nu-ți uciizi intuiția, nici forța, nici puterea creatoare, indiferent cât de greu ți-ar fi (...)."

Smaranda Vultur. Premiul de debut al Uniunii Scriitorilor pentru volumul *Infinitul mărunt. De la configurația intertextuală la poetica textului*. 1991 – schimbare de paradigmă, vocația de antropolog; "mediatoare de povești"; "mediator între generații" pentru a contracara cezura și cenzura pe memorie; tema traumei: "poveștile traumatice sunt povești de supraviețuire"; deportarea (în Bărăgan, în URSS); "viața povestită și viața supravegheată"; comunitățile din Banat puse în evidență de "povestea vieții", relată de persoane având vârste diferite. Despre interculturalitate în Banatul montan: "Fie că este vorba de familie, de instituții, de ambianța locului de muncă sau de sărbători, prezența Celuilalt este mereu vizibilă și deplin acceptată."

Jonathan David. Un galez de 42 de ani cu mutră de adolescent. A lăsat ingineria pentru o vagantă carieră muzicală. În afară de compoziții proprii cântă minunat piese de-ale lui Bob Dylan.

Prin *Arthouse Gărâna* m-am trezit la bătrânețe cu noi prieteni. Proiectul continuă. Cartea comună va avea următorul motto: "uită-te la degetele mâinii tale dacă vrei să înțelegi câte lucruri diferite pot fi totodată același lucru" (Michael Naimy).

Ilustrațiile din acest număr reproduc lucrări ale artiștilor plastici ALEX BACIU și MIRCEA POPESCU

Revistă a Uniunii Scriitorilor din România

Redactor - șef: Mircea Mihăieș

Redactor - șef adjunct: Cornel Ungureanu

Secretar general de redacție: Adriana Babeți

Colectivul de redacție: Lucian Alexiu, Paul Eugen Banciu, Dorian Branea, Cristina Chevereșan, Șerban Foarță, Radu Pavel Gheo, Marius Lazurca, Viorel Marineasa, Alina Radu, Robert Șerban, Marcel Tolcea, Ciprian Vâlcă, Daniel Vighi.

Concepție grafică: Alexandru Jakabházi

Paginare și prezentare grafică: Sorin Stroe.

www.revistaorizont.ro e-mail revorizont@gmail.com

REDACȚIA: TIMIȘOARA, Piața Sf. Gheorghe nr. 3, telefoane: 0256 29 48 93, 0256 29 48 95

Marcă înregistrată: M/00166

Tiparul executat la S.C. "TIM PRESS" S.A. TIMIȘOARA

MANUSCRISELE NEPUBLICATE NU SE ÎNAPŌIAZĂ

ISSN 0030 560 X

ABONAMENTELE SE FAC LA POȘTA ROMÂNĂ, POZIȚIA 19364 DIN CATALOG

LIBER LA CARTE ROMÂNEASCĂ: ÎN ȘI DINCOLO DE AVIARUL DE CARTI DIN MADRID

ADRIAN OTOIU,

Care este țara în care s-au publicat cele mai multe traduceri din literatura română? Franța? Marea Britanie? SUA? Germania? Ungaria? Serbia? – Cam astea ar fi opțiunile dintre care mulți dintre noi ar alege răspunsul la întrebarea de mai sus. Franța, în virtutea francofoniei noastre tradiționale și, nu-i așa, a intelectualilor români trăitori în hexagon, de la Anna de Noailles la Ionesco, de la Brâncuși la Vișniec. Marea Britanie, pentru că anglofonia e noua ortodoxie, cu un apetit pentru exotismul culturilor extra- (europene) sau post- (coloniale/comuniste); iar SUA și datorită ambasadorilor culturali români pe sol american, de la Mircea Eliade la Andrei Codrescu și Bogdan Suceavă. Germania, fiindcă de acolo a pornit Eminescu și acolo a sfârșit Caragiale, pentru că acolo au triumfat Paul Celan și Herta Müller. Ungaria și Serbia, datorită proximității (nu doar geografice) și lungii istorii comune.

Ei bine, nici unul din răspunsuri nu este cel corect. Țara unde România a marcat în anii din urmă cea mai masivă prezență editorială activă din istoria sa este – în mod surprinzător – Spania.

Spania a fost într-adevăr teatrul publicării a nu mai puțin de 50 de titluri de beletristică românească într-un interval de doar patru ani (din 2008 până în 2011). Publicul spaniol a câștigat astfel acces la operele autorilor iconici ai literaturii române. Într-o primă direcție, interesul traducătorilor și editorilor spanioli s-a orientat către scriitorii moderni interbelici. Autoficțiunile crude și halucinante scrise de Max Blecher s-au bucurat de un real interes: Joaquín Garrigós a tradus *Inimi cicatrizate* sub titlul *Corazones cicatrizados* (publicat de Pre-Textos în 2009), *Corp transparent*/*Cuerpo transparente* (Rosa Cúbica 2008) și *Acontecimientos de la irrealidad inmediata* (Aletheia 2006). Același neobosit Joaquín Garrigós a tradus două cărți de Mihail Sebastian, *Desde hace dos mil años* (Aletheia 2008) și *La ciudad de las acacias* (Aletheia 2008), cele două romane esențiale ale lui Camil Petrescu, *Última noche de amor*, *primera noche de guerra* și *El lecho de Procusto* (ambele publicate de Gadir în 2008), precum și inconvertibilul roman de analiză al Hortensiei Papadat-Bengescu, *Concierto de música de Bach* (Gadir 2010). Am lăsat titlurile în limba lui Cervantes pentru a-i da cititorului plăcerea de a identifica originalele.

Cristina Sava și Rafael Pisot au tradus în echipă alte câteva texte cruciale ale literaturii române interbelice – *Los juegos de Dania* de Anton Holban (El Nadir 2010), o selecție de *Cuentos transilvanos* de Pavel Dan (El Nadir 2009) – dar și in clasificabilii și crepuscularii *Crai* ai lui Mateiu I. Caragiale, deveniți (cam explicit) *Los depravados Principes de la Vieja Corte* (El Nadir, 2008). Un alt autor greu clasificabil și oarecum ignorat în țară, Panait Istrati, a apărut într-o culegere intitulată *Kyra Kyralina y El tío Anghel*, în traducerea Marianei Ochoa de Eribe. Tot doamnei de Eribe îi datorează cititorul spaniol șansa de a-l întâlni pe Mircea Eliade într-o postură mai puțin cunoscută, cea de prozator, cu *Novela del adolescente miope: Gaudeamus* (Impedimenta, 2009). În ipostaza sa clasică, Eliade este acum vizibil în Spania cu *Una*

nueva filosofía de la luna, în traducerea lui Iuliu Cristian Arieșanu (Editorial Trotta, 2010).

Dintre poezii interbelici, Paul Celan – a cărui origine română tinde să fie ocultată de faima de poet de expresie germană – a fost antologat într-o selecție de *Poemas y prosas de juventud*, tradusă de José Luis Reina Palazón și Ioana Zlotescu (Editorial Trotta, 2010), dar și ca subiect al studiului lui Petre Solomon, *Paul Celan y Rumania: "La adolescencia de un adiós"*, tradus de Xavier Montoliu Pauli (Lleonard Muntaner, 2010).

O a doua țintă a editurilor spaniole pare să fi fost cea a scriitorilor care au dezvăluit adevărul despre regimul comunist din România. Sfășietorul document al celor 3000 de zile petrecute de Lena Constante în ceea ce Ruxandra Cesereanu numea "iadul singurătății" din închisorile comuniste a fost tradus de Francesco Javier Marina Bravo și a apărut la editura Bassarai (2009) sub titlul *La evasión silenciosa*. O primă parte din ciclul *Arhiva trădării și a mâniei* a lui Ion Vianu, *Vasilii, hojas sueltas*, a văzut lumina tiparului la Aletheia (2010), grație Ioanei Zlotescu Simatu. Kafkianul cvartet de nuvele *Felicidad obligatoria* de Norman Manea a fost tradus de Joaquín Garrigós la Tusquets Editores în 2007. Remarcabilă este și traducerea anul acesta a controversatei cărți-mărturie despre procesele politice staliniste scrisă de autorul de expresie germană Eginold Schlattner, *Guantes rojos (Mănuși roșii)*, tradus de Roberto Bravo de la Varga (Acantilado, 2011).

O a treia zonă de interes este poezia română a ultimelor decenii, cu Ana Blandiana bucurându-se de dedicată echivalare în spaniolă realizată de Viorica Pâtea, profesoară la Universidad de Salamanca, în antologiile *Proyectos de pasado* și *Las cuatro estaciones*, aceasta din urmă în colaborare cu Fernando Sánchez, ambele publicate la Editorial Periferica (în 2008 și respectiv 2011), cu Denisa Comănescu (*Regreso del exilio*, tradus de Joaquín Garrigós, adamaRamada, 2008), și cu Ioan Es. Pop, care adaugă spaniola la lista deja impresionantă a limbilor în care există *Ieudul fără ieșire (El Ieud sin salida)*, traducător Dan Munteanu Colán, Ediciones Baile del Sol, 2010).

A patra țintă românească a editorilor spanioli, și una dintre cele mai dens reprezentate, este proza românească contemporană. Gabriela Adameșteanu, intră în conștiința spaniolă cu memorabila ei *Una mañana perdida* în traducerea Susanei Vásquez Alvear (Editorial Lumen 2009). Răzvan Petrescu a apărut anul trecut la El Nadir cu *Ligeros cambios de actitud*, în traducerea lui Rafael Pisot. Petru Cimpoșu a fost tradus de Francisco Javier Marina Bravo cu două cărți, intraductibilul *Simion liftnicul* devenind *Un santo en el ascensor* (Icaria, 2009), iar *Christina Domestica și Vânătorii de suflete* devenind *Los cazadores de almas* (Mira Ediciones 2010). Același traducător a dat o față spaniolă remarcabilului roman al Florinei Ilis, *La cruzada de los niños*, (Ediciones del Oriente y del Mediterraneo, 2010). Sub titlul *Dedos meñiques*, romanul *Degete mici* a lui Filip Florian a fost publicat în spaniolă la doar

doi ani de la debutul autorului, (trad. J. Llinàs, Acantilado, 2007). Dan Lungu, una din vocile cele mai puternice ale prozei românești ultimilor ani, s-a făcut cunoscut în Spania prin cele două traduceri ale cărților sale, *Soy un vejistorio comunista!*, tradusă de Joaquín Garrigós (Pre-Textos, 2009) și *El paraíso de las gallinas*, tradusă de Francisco Javier Marina Bravo, (Icaria editorial, 2011). Alți autori din generații diferite, precum Alexandru Ecovoiu, Nora Iuga și Varujan Vosganian sunt și ei prezenți în librăriile madrilene.

Editurile spaniole s-au mai orientat către esul de calitate, cum este *Cioran ingenuo y sentimental* de Ion Vartic (Mira 2009), sau recenta antologie de texte critice *El invisible anillo: Miradas sobre Rumania* (Eneida 2011), dar și spre literatura filosofilor români, fie memorialistica lui Steinhart, *El diario de la felicidad* în traducerea lui Fernando Sánchez Miret și a Vioricăi Pâtea (Sigueme, 2007), fie esul de patologie spirituală scris de Constantin Noica, devenit în traducerea Vasilică Cotofleac *Seis enfermedades del espíritu contemporáneo*, (Herder, 2009).

În fine, o a șaptea linie de acțiune pentru traducătorii și editorii spanioli o reprezintă albumul de artă, arhitectură și civilizație românească, specialitatea editurii Artec Impresiones; ilustrate cu fotografie de calitate, aceste albume se bucură de semnăturile unor cunoscute personalități ale culturii și istoriografiei noastre, de la Neagu Djuvara la Teodor Baconschi, de la Ioana Pârvolescu la Simona Sora.

Cum s-a realizat atât de mult în așa de puțin timp? Apariția acestor 50 de volume în doar 4 ani, în traduceri diferite și la edituri diferite, nu este o întâmplare. În spatele acestor apariții se află o viziune și idee solidă, susținută consecvent de o instituție: Institutul Cultural Român prin Cantrul Național al Cărții (CENNAC). ICR a inițiat un număr de trei programe de finanțare și sprijinire a traducerilor din literatura și cultura română în străinătate pe care le-a derulat prin intermediul CENNAC, și anume *Translation and support programme*, programul *20 de autori* și *Publishing Romania*. Fiecare din acestea a avut propria sa *rationale*, un grup

țintă specific și o strategie de penetrare a pieței bine definită.

Aceste cărți nu numai că au fost publicate în Spania, dar au și reușit să facă valuri. O simplă căutare pe internet vă va arăta că despre aceste cărți s-a vorbit și se vorbește și în mass media tradițională, dar și pe bloguri ale criticilor și cititorilor.

Cărți în traducere s-au mai publicat și înainte, însă adesea ele au părut să-și rateze ținta, rămânând cantonate parohial într-un cerc îngust al câtorva cunosători ai culturii noastre. Au zburat, cum s-ar zice, mult sub radarul criticii din țările vizate. Au adunat praf pe rafturile librăriilor românești.

"Adunau praf pe rafturile depozitului de la ICR," chiar așa mi-a spus domnul Horia-Roman Patapievică când l-am întrebat, într-o discuție informală la Circulo de Bellas Artes din Madrid, de ce cărțile publicate înainte nu au reușit nici să intre în radarul criticilor și nici să aprindă imaginația publicului. "Asta era situația când am venit la ICR. Și atunci am rugat un cunoscut, un străin, bun cunosător al lumii editoriale din Occident să vină și să arunce o privire peste volumele acelea. Omul a venit, s-a uitat și mi-a spus: «Cărțile astea sunt traduse de români. De români bine intenționați, buni cunosători ai limbii literare străine, dar care nu sunt nativi. Pur și simplu cărțile astea nu sunt scrise în limba de azi. Nu sună bine.» Și atunci am hotărât," încheie domnul Patapievică, "să nu mai lucrăm decât cu vorbitori nativi. Și ne ținem de hotărârea asta."

În treacăt fie spus, strategia aceasta mi-era deja cunoscută. Exact așa lucrează o agenție guvernamentală similară ICR-ului, Ireland Literature Exchange, al cărui scop declarat este promovarea literaturii irlandeze în străinătate. În 2003 și în 2005 am avut șansa de a câștiga o Residential Translation Bursary, care era oferită unui traducător nativ al unei țări europene non-EU pentru traducerea unei cărți reprezentative irlandeze. Ireland Literature Exchange este o operațiune comparativ mică (am fost surprins să văd că staff-ul din Dublin număra cu totul doar două persoane!), dar cu o productivitate remarcabilă.

Continuare în pagina 27